

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Filosofická fakulta

Historický ústav

Josef Kadeřábek

Víra v síti vztahů (Slaný 1610-1635)

Diplomová práce

České Budějovice 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě Filozofickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V Českých Budějovicích dne 22. dubna 2008

.....

Chtěl bych poděkovat zejména PhDr. Josefu Hrdličkovi, PhD. za podnětné připomínky, cenné rady a neutuchající trpělivost při několikerém pečlivém pročítání celého textu. Dále pracovníkům všech archivů, z jejichž fondů jsem čerpal, za ochotu a vstřícnost, zejména při zpřístupňování dosud nezpracovaných archivních materiálů.

Obsah

Víra v síti vztahů (Slaný 1610-1635), anotace	5
Religion in the social system (Slaný 1610-1635), annotation.....	6
1. Úvod	7
2. Slaný – vývoj do roku 1623	12
3. Slaný – obyvatelstvo a samospráva.....	20
3. 1. Slánská samospráva v letech 1610 až 1621	22
3. 2. Slánská samospráva v letech 1621 až 1623	35
3. 3. Slánská samospráva v letech 1623 až 1635	37
4. Kmotrovské vazby slánských radních v letech 1610 až 1635.....	40
4.1. Křestní obřad a sociální role kmotrovství	41
4.2. Kmotrovské vazby členů první městské rady a jejich manželek	43
4.2.1. Slaný – město královské (1610 - listopad 1622)	44
4.2.2. Slaný – město poddanské (listopad 1622-červen 1626), před emigrací.....	47
4.2.3. Slaný – město poddanské (červenec 1626 – 1635), po emigraci	51
4.3. Shrnutí	54
5. „Rekatolizace“ města	56
6. Závěr.....	70
Soupis pramenů a literatury.....	73
Přílohy	78

Víra v síti vztahů (Slaný 1610-1635)

Anotace

Tato diplomová práce se snaží popsat správní, sociální a náboženskou situaci v královském a později vrchnostenském městě Slaný na počátku 17. století. Soustředí se na fungování důležitých městských samosprávních celků. Pokouší se postihnout každodenní fungování těchto orgánů. Dále popisuje sociální vazby jednotlivých členů nejdůležitějšího městského samosprávního celku, městské rady. Věnuje se především kmotrovským vazbám a dopadem rekatolizační činnosti na proměnu sociálních sítí, které byly pomocí kmotrovství vytvořené. Ve své poslední části se zaměřuje na vlastní průběh rekatolizace Slaného. Snaží se zachytit, jaký měli na tomto procesu podíl samotní slánští měšťané.

Religion in the social system (Slaný 1610-1635)

Annotation

This diploma work tries to describe administrative, social and religious situation in royal and later servile town Slaný at the beginning of the 17th century. It focuses on the functioning of the important town administrative units. It tries to represent day-to-day running of these administrative bodies. It describes the social relations between the members of the most important town self-governing unit, the town council. It attends to godfatherly relationships and the impact of catholicization on the change of the social structures made by these relations. It concentrates on the process of the proper catholicization in its last part. It endeavours to catch the influence of the Slaný citizens on this process.

1. Úvod

Česká historiografie projevuje zájem o bělohorské období již dlouhá desetiletí. V jejich průběhu vznikaly práce, které popisovaly a interpretovaly události první třetiny 17. století z katolické, protestantské či marxistické pozice. Největší pozornost na sebe strhávala vynucená změna vyznání většiny urozeného i neurozeného obyvatelstva, pro niž se používalo pojmenování rekatolizace, protireformace, konfesionalizace či nejnověji (re-) katolizace.¹

Ivana Čornejová ve své stati upozornila na skutečnost, že termíny protireformace a rekatolizace získaly v českém dějinném povědomí zcela jasné sémantické určení. Termín reformace nabyl jednoznačně pozitivního náboje, zatímco na termínu rekatolizace utkvěl negativní příděch. S odkazy na práce Heinze Schillinga se pak přiklonila k používání pojmu konfesionalizace ve smyslu procesu, který zasáhl celou společnost, a při němž věroučné a institucionální upevnění církve působilo jako vzor pro širší politické a společenské formování. Navzdory tomuto závěru pracovala ve svém textu s termínem rekatolizace jako nejsrozumitelnějším označením, jak z pohledu dnešní historiografie, tak s ohledem na dobový pohled 17. století.² V následující práci jsem se přidržel označení „rekatolizace“. Vycházel jsem přitom ze závěru, že věrouka, která byla nekatolickému obyvatelstvu vštěpována, byla svou náplní, směřováním i formou odlišná od té, kterou vyznávali generace dřívějších

¹ Tomáš Václav BÍLEK, *Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v Království českém po bitvě bělohorské*, Praha 1892; Hanuš OPOČENSKÝ, *Protireformace v Čechách po bitvě na Bílé hoře*, Praha 1921; Josef HANZAL, *Rekatolizace v Čechách – její historický smysl a význam*, Sborník historický 37, 1990, s. 37-91; Jiří MIKULEC, *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*, Praha 1992; Jindřich FRANCEK (ed.), *Rekatolizace v českých zemích. Sborník příspěvků z konference v Jičíně*, Pardubice 1995; Josef HRDLIČKA, *Die (Re-) Katholisierung lokaler Amtsträger in Böhmen: Konfession oder Disziplin?*, in: Rudolf Leeb – Susanne Claudine Pils – Thomas Winkelbauer (Hg.), *Staatsmacht und Seelenheil. Gegenreformation und Geheimprotestantismus in der Habsburgermonarchie*, Wien-München 2007, s. 357-366, Anton SCHINDLING, *Utváření konfesí, konfesionalizace a multikonfesionalita jako základní problém dějin v 16. a 17. století. Nová německá literatura k problematice*, Český časopis historický (dále ČČH) 106, 2008, s. 80-108.

² Ivana ČORNEJOVÁ, *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích. Pokus o zasazení fenoménu do střeoevropských souvislostí*, in: TÁŽ (ed.), *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci*, Praha 2003, s. 14-18.

katolíků před svou konverzí. Jejich obracení ke katolictví tedy nebylo návratem staré víry, ale přijímáním víry nové.³

Přestože tento složitý proces měl mnohem delší trvání, patřilo bělohorské období k nejintenzivnějším. Většina dosud vydaných prací se ale soustředila spíše na jednotlivá opatření, která si změnu vyznání měla vynutit, ať už se jednalo o nařízení vydaná panovníkem, královskými místodržícími, rekatolizačními komisemi či katolickými vrchnostmi. Dále misie jednotlivých řádů (zejména jezuitů) nebo násilné obsazování rekatolizovaných obcí vojskem, tzv. dragonády.⁴ Většina prací zabývajících se konfesijními proměnami v (po)bělohorské době se navíc soustředila zejména na církevní řády⁵ a nověji také na šlechtu.⁶ Městské prostředí zůstávalo spíše stranou historického bádání.⁷

Domnívám se, že bez vzniku lokálních případových studií nebude možné interpretovat dopad různých opatření (církevních, „státních“, vrchnostenských), která měla vést ke katolické konverzi. Jen velmi málo toho prozatím víme o tom, jak měšťané a další obyvatelé měst taková opatření vnímaly, jak jim byly sdělovány. Co „skutečně“ věděli měšťané o své i nové katolické víře, jaké motivy je (ne)vedly ke konverzím či zda měly k dispozici rezistentní techniky, kterými se – více či méně úspěšně – snažili takovým opatřením bránit. Dopad „rekatolizačních“ opatření přitom nelze oddělit od sociálních poměrů ve městech, neboť jejich praktickými vykonavateli měly být často městské rady jako nejvyšší instituce městské samosprávy, jejíž členové ale s ostatními měšťany udržovali velmi četné neformální vztahy.

³ J. HRDLIČKA, *Die (Re-) Katholisierung*, s. 357. Zde i odkazy na literaturu týkající se vymezení pojmu.

⁴ Eliška ČÁŇOVÁ, *Vývoj pražské arcidiecéze v době násilné rekatolizace Čech (1620-1671)*, Sborník archivních prací (dále SAP) 35, 1958, s. 486-667. Pro zkoumanou oblast TÁŽ, *Rekatolizace ve Středočeském kraji*, Středočeský sborník historický (dále SSH) 11, 1976, s. 65-85.

⁵ Tomáš Václav BÍLEK, *Tovaryšstvo Ježíšovo a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště*, Praha 1896; Ivana ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 1995; TÁŽ (ed.), *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci*, Praha 2003.

⁶ Thomas WINKELBAUER, *Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století*, ČČH 98, 2000, s. 476-540; Jiří MIKULEC, *31. 7. 1627. Rekatolizace šlechty v Čechách. Či je země, toho je i náboženství*, Praha 2005.

⁷ Václav LÍVA, *Studie o Praze pobělohorské. Rekatolizace*, Sborník k příspěvkům hlavního města Prahy 7, 1933, s. 1-120; Petr ZEMEK, *Reformace, protireformace a rozvinutí protireformačního katolictví v Uherském Brodě – křesťanská víra v proměnách času*, Uherský Brod 2006.

Takovou příkladovou studií chce být i tato práce, která se věnuje středočeskému královskému a posléze vrchnostenskému městu Slaný.

Po krátkém úvodu, ve kterém jsem se snažil nastínit vývoj města do roku 1623, jsem se zabýval fungováním městské samosprávy ve Slaném. Přihlédl jsem také k rituálnímu pozadí jejího každoročního obnovování. Pojmem rituál jsem rozuměl určitou formu komunikace činem, který byl veřejný, stereotypní a symbolický.⁸ Sled jednotlivých kroků, které vedly od ukončení činnosti starých správních celků k nastolení nových, bylo možné vnímat jako kvalitativní změnu postavení jednotlivých aktérů celého procesu. Akce a reakce profánního a posvátného, ke které při obnově docházelo, se musela řídit jasnými předpisy a kroky, aby nedošlo k poškození celé městské obce. Promítla se do životů jedinců, kteří touto přeměnou prošli.⁹ Ani absolvování těchto kroků se nemuselo přímo odrazit v jednání aktérů rituálu. Akt zvolení do městské rady (sboru obecních starších nebo volenců) automaticky nepoukazoval na to, zda měšťané skutečně usilovali o podíl na lokální moci. Nevypovídal nic o tom, jestli se nově zvolení radní snažili svého aktuálního postavení využít, zda vůbec navštěvovali radniční snesení a aktivně se podíleli na přímém rozhodování o osudech města.¹⁰ I na tyto otázky se snaží zčásti odpovědět tato práce, s vědomím toho, že tak složitý proces, jakým je vytváření sociální sítě v rámci omezené skupiny představitelů městské samosprávy, nelze postihnout v jeho celé hloubce ani šíři. Práce se zaměřila především na zástupce městské rady, nejvyššího orgánu městské samosprávy. Zahrnout do výzkumu i členy dalších správních sborů je nad rámec této studie. Domnívám se však, že zachycení dalších sítí vztahů v rámci těchto správních celků doplněné o jejich důkladnou prosopografickou analýzu by napomohlo lepšímu poznání fungování samosprávy raně novověkých měst.

Mnohem podrobněji jsem popsal fungování městské samosprávy před Bílou horou. V dochovaných pramenech jsem sledoval formální i neformální svazky, které mezi sebou měšťané navázali, abych lépe pochopil jejich motivace při konečném rozhodování v záležitostech řízení města. Po roce 1621 přišlo do města mnoho zde dosud neosdlých katolíků, u kterých nebylo možné rekonstruovat jejich předchozí sociální zázemí. Vztahy

⁸ Peter BURKE, *Žebráci, šarlatáni, papežové. Historická antropologie raně novověké Itálie. Eseje o vnímání a komunikaci*, Praha 2007, s. 327.

⁹ Arnold van GENNEP, *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*, Praha 1997; Edward MUIR, *Ritual in Early Modern Europe*, Cambridge 2005².

¹⁰ Josef HRDLIČKA, *Historická antropologie pro „střední třídu“? Možnosti a limity antropologických přístupů ke studiu společnosti vrchnostenských měst v raném novověku*, in: Martin Nodl – Daniela Tinková (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007, s. 216.

mezi měšťany bylo třeba považovat za dynamickou složku, která se v průběhu času proměňovala. Na základě dochovaných pramenů jsem se v práci pokusil nastínit i vývoj těchto vztahů. Jednou utvořený závazek nešlo předem považovat za pevně daný a jako s takto stanoveným s ním pracovat. Jednou stvrzený osobní poměr znamenal určitý formální závazek mezi jeho aktéry, nelze však apriori tvrdit, že daný vztah neprošel určitým vývojem. Z okamžité náklonnosti se mohlo časem stát i odmítání, či dokonce nepřátelství. Sledoval jsem tedy sociální zázemí slánských měšťanů po dobu 25 let, abych mohl postihnout i drobné odlišnosti v předivě jejich sociálních sítí a lépe tak porozuměl řízení městské obce.

Na vzájemných kmotrovských svazcích členů městské rady jsem se také pokusil zachytit, jak se v nich promítla katolizace vedená ve městě od roku 1622. Nejprve jsem se snažil rekonstruovat jejich vzájemné vazby před rokem 1622, poté jsem pokračoval v analýze až do roku 1635. Stranou jsem nenechal ani vlastní obec, kde jsem sledoval změny trendu při výběru kmotrů před počátkem katolizace a v jejím průběhu. Pracoval jsem s dochovanými matričními záznamy, které jsou srovnával s dalšími prameny městské provenience.

Dále jsem se zabýval vlastními katolizačními opatřeními, která prováděl Jaroslav Bořita z Martinic. Snažil jsem se nastínit, jakými metodami nutil měšťany ke konverzím, zda se jim měšťané bránili a jak na ně reagovali. Velkou škodu napáchal požár smečenského archivu v 19. století, který z velké části zničil jeho depozitáře. Nebylo tak možné v plné šíři rekonstruovat vzájemnou součinnost mezi Jaroslavem Bořitou z Martinic a jeho úředníky, navždy ztraceny byly také hraběcí výnosy a patenty. V plamenech zřejmě navždy zmizel i deník smečenského pána, pramen jistě nesmírné vypovídací hodnoty. Pracovat jsem mohl pouze s torzem smečenských pramenů, které zcela nezáměrně zachránil před zničením hraběcí archivář J. B. Miltner, který je zcizil do své osobní sbírky. Za možnost nahlédnout do dosud nezpracovaného fondu jeho pozůstalosti vděčím vstřícnému jednání pracovníků kladenského archivu.

Nezodpovězeny stále zůstávají otázky, jak samotní měšťané vnímali vykořenění způsobené změnou staletí tradované víry otců. Z měšťanského prostředí se zachoval jen velmi úzký vzorek autobiografických pramenů, které by mohly vypovídat o vnitřním myšlenkovém světě obyvatele raně novověkého města.¹¹ Z mnou sledovaného období se naštěstí dochoval

¹¹ Třídění autobiografických pramenů provedl nejnověji Josef HRDLIČKA (ed.), *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003, s. 5-26.

takovýto pramen, záznamy slánského měšťana Daniela Vepřka.¹² Tento přímý účastník katolizačního procesu se tak stal cennými glosátory daných událostí, zejména díky emočnímu a osobnímu vkladu, který vnesl na stránky svých zápisků. Díky němu jsem se mohl lépe přiblížit atmosféře panující ve městě. Pohled některých měšťanů na katolickou, resp. jejich vlastní víru jsem také čerpal z trestněprávních pramenů.

Dále jsem se pokusil ozřejmit, jakým způsobem napomáhali samotní měšťané katolizačnímu procesu. Snažil jsem se zjistit, nakolik se bránili přijetí nové víry. Zda pro ně představovala konverze problém, či zda se naopak stala účinnou formou hmotného či kariérního postupu jedince. Jak dlouho trvalo nové vrchnosti prolomit jejich rezistentní techniky? Nakolik byla nutná spolupráce samotné komunity? Při výzkumu vytanulo mnoho otázek, na které nelze za pomoci stávající pramenné základny nalézt odpověď. Jak jsem již naznačil, nedochovala se zejména klíčová korespondence mezi vrchnostenskými úředníky a majitelem panství Jaroslavem Bořitou z Martinic, či dopisy přijaté městskou radou. I knihy testamentů a svatebních smluv, které by mohly napomoci při hlubším poznání vztahů mezi jednotlivými měšťany, se bohužel nedochovaly.

Raně novověké město představovalo ve své podstatě nepřilíš početnou a uzavřenou společnost, v níž se bezmála znal každý s každým (face-to-face society, Anwesenheitsgesellschaft). Peter Burke dokonce ve své práci napsal, že „*raně novověké město bylo v mnoha ohledech konfederací vesnic*“.¹³ Dominantní formou sdělení a přenosu informací zde byla nepsaná komunikace. Jednotliví obyvatelé města komunikovali především ústně.¹⁴ Některé události se vůbec nedostaly na stránky písemných záznamů a byly vyřizovány touto cestou. I to představovalo jednu z překážek výzkumu.

Rokem 1635 katolizace Slaného a jeho přilehlého okolí zdaleka nekončila. Velmi zajímavé by bylo zpracovat delší časové údobí, zejména padesátá a šedesátá léta 17. století, kdy do města přišly řady piaristů a františkánů. Zachycení těchto let však bylo již nad rámec této práce.

¹² Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický Daniela Vepřka, měštěnína slánského*, in: Výroční zpráva gymnasia v Hradci Králové 1883, s. 1-19.

¹³ Peter BURKE, *Žebráci*, s. 164.

¹⁴ Josef HRDLIČKA, *Otázky bez odpovědí, aneb konsensuální ticho při obnovách městských rad v raně novověkých Čechách*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007, s. 187-220. (= Opera historica 12)

2. Slaný – vývoj do roku 1623

Otevřená krajina pod Slánskou horou vykazovala sídelní tradici již v časném historickém období. Nejprve tudy vedla obchodní cesta z pražské oblasti do Saska. Starší rozptýlené osídlení se nejpozději v 11. století soustředilo k brodu, kde cesta přetínala Červený potok. V této době již Slaný plnil střediskovou funkci – konaly se zde trhy a sídlil zde oblastní knížecí soud. Na levém břehu Červeného potoka vyrostl kostel sv. Gotharda. K jeho zasvěcení mohlo dojít až po svatořečení tohoto mnicha a opata z benediktinského kláštera Niederalteich (svatořečen 1131), jenž působil v letech 1022-1038 jako biskup v dolnosaském Hildsheimu. Gothardskou nadaci patrně podnítili benediktini z Ostrova u Davle, kteří se ve Slaném usadili ve druhé polovině 12. století.¹⁵

Na počátku 13. století se těžiště sídelního uskupení začalo přesouvat právě ke kostelu sv. Gotharda. Kolem poloviny třináctého věku získaly devátý díl z trhových příjmů ve Slaném benediktinky u sv. Jiří na Pražském hradě, což jim v letech 1262 a 1271 potvrdil Přemysl Otakar II. Ani ostrovští řeholníci nezůstali pozadu a v okolí Slaného soustředili majetek, který zahrnoval okolo deseti vsí. Ekonomická produkce venkova vyvíjela tlak na slánské centrum, které záhy získalo střediskový význam pro široké okolí.¹⁶

V tomto rámci se odvíjel městotvorný proces, který vyvrcholil na počátku 14. století zřízením řádného královského města (*civitas*) vysazeného na magdeburském právu. Zatímco v severozápadních Čechách se do roku 1278 urbanizační proces dovršil, na Slánsku vzniklo město se značnou časovou prodlevou. O toto opoždění se paradoxně zasloužila výnosnost slánského trhu. Příjmy, které z této lokality proudily církevním ústavům, nemohl král plnohodnotně nahradit a benediktini ani sestry od sv. Jiří se jich nehodlali vzdát. Ekonomické zájmy obou církevních ústavů tak zabránily scelení města v uzavřený areál.¹⁷ Se zřetelem na listiny z 8. a 11. června 1305, v nichž Václav II. hovořil o „*civitas nostra Slany*“, a majestátem Jana Lucemburského, v němž panovník uvedl, že v době založení Slaného byl jeho tchán již korunován polským králem, určil Josef Žemlička za hrubý rámec založení města září 1300 až červen 1305.¹⁸

¹⁵ Eva SEMOTANOVÁ, *Historický atlas měst českých VI. Slaný*, Praha – Kladno 1998, s. 1.

¹⁶ TAMTÉŽ.

¹⁷ TAMTÉŽ, s. 2.

¹⁸ Rozsáhlou diskusi týkající se datace založení města a jeho povýšení na město královské shrnul ve své studii Josef ŽEMLIČKA, *Slaný – pozdní vznik jednoho královského města*, in: Josef Žemlička –

Od českých králů dostal Slaný během 14. století řadu privilegií, rozmnožujících jeho právní i hospodářské výsady. Prvním v roce 1337 Jan Lucemburský rozhodl o velikosti městského lánu a o dávkách z něho. Císař Karel IV. svou listinou z roku 1366 legalizoval severnější trasu obchodníků z Prahy do říše přes Slaný, Louny, Žatec, Kadaň a Cheb, čímž podpořil další hospodářský rozvoj těchto měst.¹⁹ Nezůstal jen u tohoto privilegia a roku 1372 daroval městu právo odúmrti a svobodného nakládání majetkem. Snažil se tak městu kompenzovat škody vzniklé ničivým požárem z května předešlého roku.²⁰ O pět let později, roku 1377, Slaný obdržel za větší půjčku císaři ungelt ze soli a úřad šrotěřství (soubor práv zahrnující výběr solné daně, zpoplatnění nákladu sudů na vůz, poplatky za vytažení vína ze sklepa atd.). Nesporný hospodářský rozvoj města měl ovšem své meze, dané především mimořádnou centrální úlohou pražské aglomerace. Slaný se tak především orientoval na zemědělskou produkci, spoléhající se na pražská odbytíště.²¹

V zorném poli králova zájmu zůstal Slaný i za panování Václava IV. (1379-1419). Z roku 1391 se dochovalo ustanovení pro Cheb, v němž král nařídil chebským měšťanům platit clo v Žebráku u Berouna ve Slaném. Listinou z roku 1408 bylo potvrzeno mílové právo. Slaný se díky své silné hospodářské pozici přenesl přes ničivé důsledky požáru a brzo začala městská obec rozšiřovat své majetky o jednotlivé dvory a louky za obvodem hradeb.²²

Do druhé poloviny 15. století došlo ve Slaném k mocenským přesunům ve prospěch městské rady emancipující se z moci rychtáře. Z roku 1419 se dochovala listina, v níž je poprvé uveden purkmistr jako předseda rady na prvním místě před rychtářem. Ve stejném roce slánští měšťané vypudili posledního katolického kněze Bohuslava a na slánskou faru byli uvedeni kněží podávající pod obojí způsobou. Příklon města k husitskému hnutí vedl k podstatnému zvětšení pozemkového majetku města. Jednalo se především o církevní majetek a statky zkonfiskované katolickým měšťanům. Celkem Slaný získal majetkové vztahy k 28 poddanským vsím.²³

V obci zatím měla mimořádný účinek agitace radikálních kazatelů, pod jejímž vlivem byli obyvatelé zasaženi chiliastickými vizemi o brzkém konci světa. Představa gradovala

Vladimír Příbyl (edd.), *Slaný: české město ve středověku*. Sborník příspěvků z kolokvia k 700. výročí královského města Slaného, Kladno 1997, s. 7-23.

¹⁹ Karel KŘESADLO, *Slaný od prvních zpráv do Bílé hory*, in: *Kniha o Slaném*, Slaný 1994, s. 45-47.

²⁰ E. SEMOTANOVÁ, *Historický atlas*, s. 2.

²¹ K. KŘESADLO, *Slaný*, s. 45-47.

²² E. SEMOTANOVÁ, *Historický atlas*, s. 2.

²³ K. KŘESADLO, *Slaný*, s. 47-50.

v myšlence výhradního spasení vyvolených měst, která již přijala správu podobojí, Slaného, Loun, Žatce, Plzně a Klatov. Radikalismus však neměl ve Slaném dlouhého trvání. Již v květnu 1420 se město přiklonilo zpět ke katolické straně. Kabát převlékli slánští měšťané ještě několikrát. V roce 1421 bychom je našli na straně pražanů, o čtyři roky později podporovali sirotky, v roce 1427 se znovu přimkli k táboritům.²⁴ Po lipanské bitvě reprezentace Slaného činně zasahovala do politických událostí a když se v srpnu 1346 město poddalo Zikmundovi, bylo odměněno stvrzením privilegií a majetkových zisků.²⁵

Husitství definitivně zlomilo moc rychtáře jako panovníkova zástupce ve městě. Právním potvrzením tohoto stavu se stalo vykoupení rychty v roce 1464 od Bořitů z Martinic, kteří se k jejímu vlastnictví dostali složitými dědickými cestami. V roce 1471 král Vladislav udělil městu právo pečeti listiny červeným voskem. V roce 1497 následovalo udělení druhého výročního trhu na den sv. Filipa a Jakuba (1. května).²⁶ Po nástupu Habsburků na český trůn pokračoval hospodářský rozvoj města provázený rozsáhlými koupěmi okolních obcí, včetně deskového městečka Vraný s kostelním podacím (právem navrhování faráře ke kostelu), které bylo zakoupeno roku 1543. Do obecního majetku se ale začlenilo na pouhé čtyři roky.²⁷

V říši se totiž roku 1546 rozhořela válka mezi císařem Karlem V. a protestantskými stavby.²⁸ Jeho bratr, český král Ferdinand I., předpokládal, že od českých stavů získá hmotnou podporu v tomto boji – daně povolené sněmem a svolání zemské hotovosti navzdory zemským svobodám. Tento podnik vyvolal rozhořčení zejména v pražských městech. Obě pravobřežní města vytvořila po druhém svolání zemské hotovosti nezákonnou jednotu, k níž se připojila i šlechta a postavila odbojné vojsko. Mezi zástupci městského stavu figuroval i Slaný. Vše ztroskotalo na nejednotnosti a nerozhodnosti představitelů odboje. Po vítězné

²⁴ František VACEK, *Slánští ve válkách husitských*, Slánský obzor 1, 1893, s. 14-20; Jindřich HULÍNSKÝ, *Slánští kališníci. Dvě historické črty z patnáctého věku*, Slánský obzor 31, 1923, s. 38-53.

²⁵ E. SEMOTANOVÁ, *Historický atlas*, s. 3.

²⁶ TAMTÉŽ, s. 4.

²⁷ K. KŘESADLO, *Slaný*, s. 51-55.

²⁸ Velmi podrobně celou situaci vylíčil Josef JANÁČEK, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547 I./II.*, Praha 1984, s. 173-35.

bitvě u Mühlberka tak mohl Ferdinand I. celé povstání snadno zlikvidovat. Král se hodlal vypořádat zejména s městy, v kterých viděl stálý potencionální zdroj odporu.²⁹

Po potrestání Pražanů se před královský soud postavilo všech 19 odbojných měst, Slaný nevyjímaje. Města musela odevzdat všechna privilegia, zbraně a střelivo, důchody a statky. Král na ně také uvalil daň z lihových nápojů.³⁰ Dále rozhodl, že propříště již nebude dosazovat městské rady v královských městech osobně, ale prostřednictvím komořího či hofrychtáře, a nad městy vysadil královského rychtáře.³¹ Města magdeburského (saského, litoměřického) práva, mezi něž patřil také Slaný, pak postihl zákazem odvolání do Magdeburku, respektive Litoměřic. Litoměřický kmetský soud tak přestal plnit roli tradičního arbitra soudních sporů, zpřetrhaly se tradiční vazby mezi městy, která zakládala svůj právní systém na saském vzoru. Všechny sankce zůstala ušetřena pouze královská města na Moravě, z českých měst pak Plzeň, Rokycany, České Budějovice a Ústí nad Labem, katolická města tradičně věrná králi.³² Všechna města byla navíc 20. ledna 1548 podřízena ve svých právních věcech apelačnímu soudu, zvanému též královská rada nad apelacemi, který byl zřízen jako vrchní odvolací soud všech městských soudů v Čechách, na Moravě, v Horním a Dolním Slezsku a v obou Lužicích.³³

Král však záhy pochopil, že z ekonomicky oslabených měst by neplynul požadovaný důchod. Poskytl jim tedy ještě téhož roku některé úlevy. V privilegii z 26. září 1547 odpustil Slanému, že se proti němu provinil odbojem. O čtyři dny později navrátil Slanému z konfiskátu statky a zádušní důchody, v květnu 1549 pak byly ještě odbojným městům vrácena cla, mýta a platy z předměstí. Ačkoliv některé statky již navždy zůstaly v králových rukou, nebránilo to nijak utěšenému hospodářskému růstu obce.³⁴ Městský majetek se začal opět rozšiřovat o nové položky (Velká Kvíc, Malá Kvíc, Trpoměchy). Časté pobyty slánských

²⁹ Jaroslava MENDELOVÁ, *Rady Nového a Starého Města pražského v letech 1547-1602*, in: Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), *Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil*, Praha 2004, s. 98.

³⁰ K. KŘESADLO, *Slaný*, s. 53-54.

³¹ J. MENDELOVÁ, *Rady*, s. 99.

³² Quido KASTNER, *Městská správa v Litoměřicích v 16. století*, in: Petr Vorel (ed.), *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie*, Pardubice – Praha 1999, s. 137-138.

³³ O zřízení a fungování apelačního soudu Marie RYANTOVÁ, *Ladislav II. Popel z Lobkovic jako první prezident apelačního soudu*, in: TAMTÉŽ, s. 185-204.

³⁴ K. KŘESADLO, *Slaný*, s. 53.

radních v Praze vedly ke koupi domu „U Tří kalichů“ v dnešní Kaprově ulici na Starém Městě pražském.³⁵

Po celé 16. století si Slaný upevňoval svou roli hlavního prostředníka směny v kraji. Jádrem městské ekonomiky se stala řemeslná produkce, která byla doplňována zemědělskou činností. K řadě městských domů náležela pole, louky, zahrady i vinice. V okolí se rozvíjelo rybníkářství opřené o rybníční soustavu v okolí Všeňlušic a Ovčár. Až v tomto období dosáhla vrcholu cechovní organizace, žádné z řemesel však nepřekročilo svým významem hranice regionu. Kromě každodenních problémů s městským hospodařením se od sklonku 16. století ocitl Slaný pod tlakem zvyšovaných berních a vojenských požadavků královské komory. Zvláště za Rudolfa II. (1576-1611) sílily nucené půjčky panovnickovy a jistiny za císařovy pohledávky. Proto se město od počátku 17. století stále více zadlužovalo, takže posléze mohlo ze svého rozpočtu pouze umořovat úroky.³⁶

Přes tyto finanční potíže se městu stále dařilo plnit svou střediskovou funkci. Osudným se mu stalo až druhé povstání českých stavů.³⁷ Radní od počátku s povstalci spolupracovali. Sjezd svolaný defensory do koleje Karla IV. byl obeslán zástupci městské rady a obecních starších. Za první sbor se účastnil Jan Veselský, za druhý Simeon Celeryn.³⁸ Do Prahy jeli i přes přísný císařův zákaz, který jim byl tlumočen prostřednictvím jeho hofrychtěře při obnově městské rady a obecních starších.³⁹ Oba měšťané se aktivně podíleli na jednáních a zúčastnili se i pražské defenestrace.⁴⁰ Slánští podporovali povstalce také finančně a vojensky. Již v létě 1618 zapůjčili direktoriu 1000 kop grošů, ačkoliv je museli vypůjčit na úrok. V říjnu zaplatilo město více než 739 kop na vojenské výdaje a na mustruňku slánského kraje bylo představeno

³⁵ E. SEMOTANOVÁ, *Historický atlas*, s. 4.

³⁶ TAMTÉŽ.

³⁷ O jeho průběhu dosud nejpodrobněji Anton GINDELY, *Dějiny českého povstání 1618 I.- IV.*, Praha 1870-1880.

³⁸ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, Archiv města Slaný (dále AM), inv. č. 57, manuál radní 1613-1624, fol. 253'.

³⁹ „Po obnovení rady některá doporučení od J[eho] M[ilosti] C[ísařské], kteréž jest pan hofrychtěř poctivým panům páním přednesl, přečteny byly v tom smyslu, aby se k sjezdu položenému do koleje císaře Karla Čtvrtého mezi pány defensory nedostavovali“; TAMTÉŽ, fol. 254'.

⁴⁰ Velmi podrobný popis podal Václav FIALA, *Slaný v letech 1618-1632. České město za třicetileté války*, Rozpravy Královské české společnosti nauk, Třída filosoficko-historicky jazykozpytná, Nová řada VIII/1, Praha 1925, s. 10-29. Práce je však namnoze zatížena jeho dějinným nahlížením, v němž evidentně preferoval protestantství před katolictvím.

68 sousedů a jedenáct poddaných, vypravených jako pěší bojovníci do pole spolu se třemi jízdními. V dubnu roku 1619 bylo při druhém krajském muštrůnku vypraveno 20 pěšáků a tři jezdcí. Sněmu v Praze, který jednal o volbě českého krále, se účastnili Simeon Celeryn a Jan Hradecký.⁴¹

Městská rada podporovala direktorium finančně a vojensky i v dalším letech povstání. Slánští vojáci se zúčastnili bojů u Plzně, působili u jihočeské armády a koncem léta se dostali až do Horní Lužice. Konec léta 1620 však znamenal obrat a postup císařských vojsk do Čech završený bitvou na Bílé hoře. Slánští měšťané měli o jejím průběhu hodnověrné zprávy, neboť den před ní tábořili císařští u nedaleké Unhoště, nepřikládali jí však nějaký mimořádný význam.⁴² Ještě čtyři dny poté, co Praha složila zbraně, žádali zemskou vládu o pomoc. Když pak byla městu Maxmiliánem Bavorským dodána výzva ke kapitulaci, vyžádali si radní „hojemství“, tedy třídní lhůtu na rozmyšlenou. Tento krok se jim pak nepodařilo odčinit ani omluvným listem, který mu nedlouho poté zaslali. O podcenění celé záležitosti pak vypovídal jeho obsah, v němž konšelé slibovali kapitulaci, bude-li jim ponecháno svobodné rozhodování o užívání náboženství, dosazování kněžstva a zachování všech privilegií a svobod.⁴³

Krátce poté však město obdrželo (patrně z Loun) zprávu o bezvýchodnosti situace a 16. listopadu 1620 vyslalo plnomocníky, kteří vykonali za celou obec slib povinného poddanství a věrnosti Ferdinandovi II.⁴⁴ Ten toho hbitě využil a začal ze Slaného odčerpávat finance na

⁴¹ K. KŘESADLO, *Slaný*, s. 63.

⁴² TAMTÉŽ.

⁴³ „Jakož nám Vaše Kn[ižecí] M[ilost]i psaní, jehož datum 9. Novembris, a nám 11. téhož měsíce dodáno, činiti ráčí, napomínajíc nás, abychom k poslušnosti J[eho] M[ilosti] C[ísařské] krále Ferdinanda přistoupili a město Slaný k ruce J[eho] M[ilosti] postoupili, na kteréžto psaní, že jsme ihned při vyslání V[áš]í Kn[ižecí] M[ilosti] odpovědi dáti nemohli, ale za hojemství žádali, v tom se Váš Kn[ižecí] Milosti omluvna činíme. I tejna V[áš]í Kn[ižecí] Milosti nečiníme, že jsme psaní V[áš]í Kn[ižecí] Milosti vší obci města Slaného v známost uvedli a na tom všikni za jedno se snesli a na tom se snášíme a ohlašujeme, že J[eho] M[ilost] Císařskou za krále a pána našeho máme a k němu se přiznáváme, všelijakou a náležitou poslušnost a poddanost jakožto věrní poddaní J[eho] C[ísařské] M[ilosti] slibujeme a připovídáme. Za to V[áš]í Kn[ižecí] M[ilost]i se vší ponížeností žádajíce, že se za nás k J[eho] M[ilosti] C[ísařské] přimluví ráčíte, abychom při svobodách náboženství našeho, privilegiích a svobodách, kterých jsme za předešlých slavné a svaté paměti J[ejich] M[ilostí] císařův a králův Českých až posavad užívali, zachováni byli, laskavě přimluví ráčíte“; SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 68 notulář listů 1616-1623, fol. 159-161.

⁴⁴ V. FIALA, *Slaný*, s. 29.

vydržování vojska. Nejprve rada vyplatila 3000 kop grošů. Suma byla účtována jako půjčka císaři. Výměnou za tuto hotovost mělo být město ušetřeno nakvartýrování vojáků, ale již v prosinci byla do Slaného přivedena císařská jízda a pěchota v čele s Vilémem Brabantským. Město se dále stalo stálým stanovištěm oddílů, které táhly do boje. Brabantský nechal uzavřít městské brány a zamezil tak přísunu čerstvých potravin, pole zůstávala neobdělána. Slánští měšťané si několikrát stěžovali do Prahy, že Brabantský neotvíral brány ani kvůli pohřbům a těla zůstávala uvnitř města.⁴⁵ Od roku 1579 se totiž z kapacitních důvodů nepohřbívalo u kostela sv. Gotharda, ale mrtví nalézali svůj odpočinek za hradbami, kde se také o dva roky později začal budovat nový kostel.⁴⁶ Nastalá situace vyčerpávala město nejen morálně, ale také finančně. Královská komora navíc přišla s požadavky na další půjčky. Celkově odvedli slánští měšťané 5000 kop grošů jen k roku 1621.⁴⁷

Po Vilémovi Brabantském přišly na počátku roku 1621 do města oddíly hejtmana Mosta, který byl v dubnu vystřídán Ferdinandem Gersdorfem z Gersdorfu. Aby se konšelé jeho posádky zbavili, přistoupili na další půjčku.⁴⁸ Ani ta však nepomohla a vojáci zůstali uvnitř hradeb. Město začalo mít problémy se zásobováním, vojáci začali podnikat loupežné výpravy do okolních vesnic. Koncem měsíce dubna přibyl do Slaného ještě prapor Bernarda ze Salcu. Oba velitelé setrvali v obci do května 1621. Vyživování tak velkého vojska přišlo Slánské na 24000 kop grošů, přičemž na 80000 kop grošů vzrostl městský dluh. Kromě finanční zátěže museli obyvatelé snášet také mnohdy hrozivou každodennost spojenou s nakvartýrováním vojáků.⁴⁹

⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 35-36.

⁴⁶ Vladimír PŘIBYL, *Františkánský klášter ve Slaném 1655 – 1950*, Slaný 2005.

⁴⁷ V. FIALA, *Slaný*, s. 33.

⁴⁸ „Prvého dubna tolikéž bylo nám připovídáno, že soldáti pana hejtmana z Gersdorfa, kteříž již po několik neděl u nás pozůstávali, brzo budou od nás vyzdviženi, načež my, spolehše se, v takovou sumu jsme se uvolili a toho se nenadáli, abychom tak těžce a dlouho soužení a k nemalým škodám přivedeni býti měli.“; SOKA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 68, fol. 192.

⁴⁹ „Jak pak na těžké soužení v témže čase spolu s námi sousedé naši od týchž žoldákův a zvláště befelichshoberů sněsti musejí, kdyžtě některé, že jim hned po jich vůli, co míti žádají, zjednati a dáti nemohli, bili, prali, z domu ven vyháněli a nábytky jim brali, některé ochromili, jednomu ruku uřali, jiné do vězení, aby se vypláceli, dávali, jedné ženě, pokojně po ulici jdoucí, dělátku napolo hlavičku halapartnou rozrazili a zabili a jinak všelijak a těžce, až bylo Pánu Bohu žalovati a se slitovati, sužovali“; TAMTÉŽ, fol. 193. List přetiskl i V. FIALA, *Slaný*, s. 35.

Měšťanům byly zabaveny veškeré zbraně a střelivo pro potřebu císařské armády. Obyvatelé města dále odváděli povinné kontribuce, i nadále živili nakvartýrované vojáky. Ekonomický tlak na město se stupňoval. Celý stav trval až do srpna 1622, přičemž se ve městě vystřídaly další vojenské kompanie vedené Zikmundem Stadickým, Puchlem z Pausamu či Otou Hendrychem z Vartenberka.⁵⁰ Již v květnu městská rada prosila krále o milost. Tento krok se však stal jen aktem přiznání viny, na jehož základě bylo město konfiskováno. Dvanáctého srpna byl Slaný oceněn na 97 414 kop 51 grošů a 3 dukáty, 12. října byly statky konfiskovány k ruce České komory. Fakticky už jejich částí začal disponovat Martinic.⁵¹

Jaroslav Bořita si od počátku počínal velmi obratně. Nejprve si od císaře vyžádal list, jímž byly martinické statky osvobozeny od kontribucí a ubytování vojska. Zmiňované privilegium obdržel 7. června 1622. Dalším krokem byla snaha o koupi konfiskovaných statků. S Karlem z Liechtensteinu jakožto zástupcem královské moci uzavřel několik kupních smluv. Šlo mu především o Slaný a jeho statky. Ferdinand II. se však nehodlal královského města vzdát. Od městského majetku oddělil pouze část, město samo s jádrem svých statků mělo zůstat i nadále majetkem královské komory. Martinic jej obdržel pouze do zástavy za půjčku 200 tisíc zlatých rýnských. Suma měla být umořována výnosy slánských statků.⁵² S konečnou platností k 1. lednu 1623 byl Slaný po předchozí jednoleté správě dědičně zastaven právě panu Bořitovi z Martinic za sumu 200000 rýnských zlatých.⁵³

⁵⁰ V. FIALA, *Slaný*, s. 38-39.

⁵¹ Miloslav VOLF, *Jaroslav Bořita z Martinic po defenestraci*, SSH 7, 1972, s. 84.

⁵² František ŠVÁB, *Panství smečenské*, Slánský obzor 32, 1924, s. 4.

⁵³ E. SEMOTANOVÁ, *Historický atlas*, s. 5.

3. Slaný – obyvatelstvo a samospráva

Vzhled Slaného byl dán postavením jeho bran – Lounské, Velvarské, Pražské a Fortny. Ulice, které z nich vedly, rozdělovaly vnitřní město do čtyř nesejně velkých čtvrtí. Největší část tvořila se čtyřiceti domy čtvrť mezi Pražskou branou a Fortnou, nejméně domů stalo mezi Velvarskou branou a Lounskou branou, pouhých třicet dva. Čtvrti mezi Lounskou a Velvarskou branou a mezi Lounskou branou a Fortnou byly stejně velké, v obou bylo postaveno třicet pět domů.⁵⁴

Předbělohorský Slaný měl vedle vlastního jádra města ještě čtyři předměstí, která byla pojmenována právě podle bran, jimiž se na ně vcházelo. Šlo tedy o Lounské, Pražské, Velvarské a Záfortenské předměstí. Na Pražské předměstí ještě navazovala lokalita, v dobových pramenech nazývána „*Pod horou*“, která se nacházela v místě dnešní Ouvalovy ulice pod Slánskou horou.⁵⁵ Lidé žijící na předměstích byli v pramenech místně určováni jako „*sousedé za [Lounskou, Pražskou, Velvarskou] branou*“ nebo jako „*záfortenští*“.⁵⁶ Podle výzkumů Karla Křesadla stálo uvnitř hradeb 174 měšťanských domů a 33 dalších na předměstích. Dále bylo na předměstích 260 až 270 zemědělských usedlostí. Křesadlo tak odhadoval počet všech obyvatel města na 2400.⁵⁷ Novější výzkum Eduarda Maura však ukázal, že berní rula nezapočetla do celkového souhrnu 70 domů na předměstích. Slaný pak s ohledem na tuto skutečnost zařadil do skupiny obcí s 301 až 400 domy.⁵⁸ Můžeme tak odhadovat, že ve Slaném žilo ve sledovaném období přes 3000 obyvatel.

V čele města stála již od 14. století městská rada. V roce 1348 se vedle rychtáře vytvořil sbor konšelů, od roku 1419 se poprvé objevila funkce primase.⁵⁹ Počet konšelů se ustálil na dvanácti. To zjevně odkazovalo na Bibli, kde bylo číslo dvanáct spojováno s dobrou správou

⁵⁴ Josef LACINA, *Paměti královského města Slaného I. Za svobody i v porobě*, Slaný 1885, s. 234-276.

⁵⁵ SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj, farní úřad Slaný, matrika Slaný 1, fol. 248.

⁵⁶ TAMTÉŽ, fol. 179-183.

⁵⁷ K. KŘESADLO, *Slaný*, s. 61-62.

⁵⁸ Eduard MAUR, *Urbanizace Čech v raném novověku*, Historická demografie (dále HD) 25, 2001, s. 19-20.

⁵⁹ Karel KŘESADLO, *Správa a soudnictví ve Slaném v polovině 16. století*, SSH 10, 1975, s. 173.

obce. Dvanáct tak bylo nejen apoštolů, ale i andělů strážících brány nebeského Jeruzaléma.⁶⁰ Konšelé byli jmenováni v pořadí, v němž se střídali ve funkci purkmistra. První čtyři týdny úřadoval první z nich, jenž se nazýval primasem. Ten pak vedl purkmistrovský úřad ještě jednou po obejití rady.⁶¹ Doba obnovování rady se měnila rok od roku. Její obnovení prováděl jménem panovníka královský podkomoří nebo hofrychtěj.⁶²

Městská rada zasedala třikrát do týdne, v pondělí, středu a pátek. V určené dny se konšelé scházeli ráno, jednání nemělo končit před polednem. Zasedání se konalo v radniční síni, předsedal mu purkmistr a jeho úkolem bylo usnesené závěry uvést v platnost. V zasedání však bývaly v době velkých svátků znatelné mezery. O Vánocích šlo až o čtrnáct dní, také o Velikonocích se nezasedalo od Květné neděle až do neděle Provodní. Letniční přestávka se dokonce protahovala až do svátku sv. Trojice.⁶³

Od čtyřicátých let 15. století fungoval ve městě ještě druhý správní sbor – obecní starší. Jednalo se o dvanáct měšťanů, kteří se účastnili porad o důležitějších hospodářských záležitostech, mimořádných koupích, výdajích, prodeji obecního majetku a sbírek měšťanstva. Obecní starší byli též dozorčím orgánem městské rady a vedli kontrolu obecních účtů. Jejich sbor byl každoročně obnovován spolu s městskou radou.⁶⁴

Vedle těchto dvou sborů fungovala ve městě ještě rada třetí, tzv. volenci. Volence do úřadu jmenovali zástupci obou předchozích sborů na prvním společném zasedání první rady a obecních starších, které proběhlo po obnovení úřadu. Ve své funkci byli členové třetí rady potvrzováni zástupcem panovníka. Jako sbor se rovněž účastnili jednání o důležitých záležitostech města.⁶⁵ Existence třetí rady byla záležitostí netypickou. Tento jev se vyskytoval zejména v moravských královských městech. V Brně se např. označovalo jako „*všechny tři rady*“ zasedání, kterého se zúčastnily oba konšelské sbory, tedy městská rada a staří přísežní. Termín „*všechny tři rady*“ tak neoznačoval kolegium 36 osob, jako tomu bylo ve Slaném.⁶⁶

⁶⁰ Josef HRDLIČKA, *Měšťan*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 147.

⁶¹ K. KŘESADLO, *Správa*, s. 174.

⁶² TAMTÉŽ.

⁶³ TAMTÉŽ, s. 176.

⁶⁴ TAMTÉŽ.

⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 177.

⁶⁶ Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář v předbělohorském období (Prosopografická a diplomatická studie)*, SAP 45, 1995, s. 452-455.

Po roce 1547 potrestal král Ferdinand I. odbojná města zavedením instituce královského rychtáře. Byl ustanoven jako orgán panovníkova dozoru nad městem. Jeho pravomoci byly obdobné těm, jimiž disponoval královský zástupce (Anwalt) v městské radě ve Vídni. Úřad samotný měl přímý vzor ve starých městských rychtářích, dříve než se jejich kompetence dostaly pod pravomoc městské rady. Měl za úkol bedlivě sledovat jednání městské rady a zasahovat v případě, že by projednávané záležitosti mířily proti zájmům krále. Měl také dohled nad výběrem pokut a odvodem odúmrtí.⁶⁷ Ve Slaném byl královský rychtář dosazen již roku 1548, městská rada však záhy získala formální vliv na obsazování jeho místa tím, že navrhovala panovníkovi tři kandidáty na tento úřad. Většinou byli vybíráni z řad dlouholetých konšelů a po skončení svého funkčního období se do městské rady opět vraceli.⁶⁸

V městských službách pak ještě působili branní, celní, hlásní či správci obecních dvorů. Do okruhu městských služebníků patřili také soláci, pracovníci solního monopolu města, a sladaři, kteří vyráběli pivo v obecní režii. O bezpečnost města se měl starat městský rychtář se sborem svých pomocníků.⁶⁹

V této kapitole bych chtěl postihnout, jak se proměňovaly nejdůležitější městské správní orgány, tedy městská rada, sbor obecních starších, sbor volenců a úřad královského rychtáře, v průběhu let 1610 až 1635. V první podkapitole jsem popsal léta 1610 až 1621, kdy měl Slaný pozici města královského. V druhé podkapitole jsem se zabýval lety 1621 až 1623, kdy město spravoval Karel z Liechtensteinu jako statky komorní. Třetí podkapitola pak byla věnována letům 1623 až 1635, kdy město zakoupil Jaroslav Bořita z Martinic a Slaný získal status poddanského města.

3. 1. Slánská samospráva v letech 1610 až 1621

Mezi lety 1610 až 1621 přetrvával model fungování tří městských správních celků tak, jak se ustálil v 15. století. Při každé obnově bylo zvoleno dvanáct členů rady. Nadále přetrvalo i tradiční jmenování členů městské rady v pořadí, v němž se střídali ve funkci purkmistra. První čtyři týdny úřadoval první z nich, jenž se nazýval primasem. Ten pak vedl purkmistrovský úřad ještě jednou po obejití rady. Ve sboru konšelů zasedaly povětšinou tytéž osoby. Byly-li nahrazeny, dělo se tak většinou z důvodu úmrtí některého z radních. Početní

⁶⁷ František ROUBÍK, *Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 až 1783*, Sborník k dějinám hlavního města Prahy 6, 1930, s. 265-266.

⁶⁸ K. KŘESADLO, *Správa*, s. 173.

⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 177.

stav se doplňoval ze sboru obecních starších. Čekalo se vždy na oficiální obnovení rady a sbor zůstával v případě brzkého úmrtí některého z jeho členů neúplný.⁷⁰

V roce 1610 bylo složení rady následující: Václav Hanžburský, Modestus Veselský, Jiřík Bílinský, Jindřich Arnošt, Jiřík Schodecký, Václav Kozák, Jan Měříčnický, Mikoláš Vodvářka, Daniel Moucha, Vilím Modletický, Jiřík Žďárský a Pavel Rauchovanský.⁷¹ O rok později, tedy v roce 1611, odešel z rady Modletický; Modestus Veselský a Jiří Schodecký zemřeli.⁷² Na jejich místa přišli Jan Veselský, Matouš Nemina a Jan Špička.⁷³ Roku 1612 nebyla rada obnovena vůbec. Podkomoří pouze zaslal do města list, v němž oznámil, „že se všickni při předešlých povinnostech zanechávají“.⁷⁴ Následujícího roku 1613 radu opustil Václav Kozák, přišel do ní Matěj Špitálský.⁷⁵ V roce 1614 zemřel Jan Měříčnický a na jeho místo usedl Martin Majer.⁷⁶ Příštího roku byl zemřelý Vodvářka nahrazen dosavadním písařem Jiřím Vojnou.⁷⁷ V roce 1616 se Jan Špička stal městským rychtářem a své místo přepustil Václavu Linhartovi.⁷⁸ Při příští volbě se Špička do rady vrátil, nahradil zemřelého Mouchu, přibyl také Petr Vlček za zesnulého Neminu.⁷⁹ V prvním válečném roce 1618 byl Jiří Žďárský zvolen císařským rychtářem. Petr Vlček radu opustil, Jiří Bílinský ukončil tohoto roku svou pozemskou pouť. Na uvolněná místa tak byli dosazeni Jan Hradecký, Adam Zachař a Václav Pelargus.⁸⁰ Téhož roku, pět měsíců po svém zvolení, zemřel primas Jiří Vojna. Byl sice ve své funkci nahrazen Václavem Hanžburským, rada však nebyla početně doplněna a v neúplném stavu zasedala i následující rok.⁸¹ V roce 1620 se do rady vrátil Jiří Žďárský, Veselský z rady odešel a nahradil jej Jiří Brasidinus. Následujícího léta nebyla rada obnovena,

⁷⁰ Srov. obnovy z let 1610-1620; SOKA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 56, fol. 347; inv. č. 57, fol. 1, 34', 94', 155, 201', 254', 257, 354.

⁷¹ SOKA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 56, fol. 250'.

⁷² Josef Lacina uvedl ve své práci, že Modestus Veselský zemřel až roku 1620. Zaměnil jej však za jeho syna Jana Modesta Veselského; J. LACINA, *Paměti*, s. 254.

⁷³ SOKA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 56, fol. 347.

⁷⁴ TAMTÉŽ, fol. 395.

⁷⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 1.

⁷⁶ TAMTÉŽ, fol. 34'.

⁷⁷ TAMTÉŽ, fol. 94'.

⁷⁸ TAMTÉŽ, fol. 155.

⁷⁹ TAMTÉŽ, fol. 201'.

⁸⁰ TAMTÉŽ, fol. 254.

⁸¹ TAMTÉŽ, fol. 257.

nezapisovalo se ani do manuálu.⁸² Mezi lety 1610 a 1621 se tak v radě vystřídalo pouhých 23 osob.

Jak již bylo poznamenáno výše, noví členové městské rady se zpravidla rekrutovali z řad obecních starších. Tímto sborem prošli Mikoláš Vodvářka, Matěj Špitálský, Jan Měřičník, Daniel Moucha, Pavel Rauchovanský, Jan Veselský, Martin Majer, Matouš Nemina, Matěj Špitálský, Adam Zachař, Václav Linhart, Václav Pelargus a Jiří Brasidinus.⁸³ S trochou nadsázky by se dalo říct, že někteří jedinci si své místo mezi konšely doslova „vyseděli“ v řadách obecních starších. Jan Veselský před svým zvolením do rady v roce 1611 působil nejprve šest let jako obecní starší.⁸⁴ Martin Majer byl za konšela zvolen roku 1614, v řadách obecních starších setrval v letech 1605, 1607, 1609, 1610, 1612 a 1613. V letech 1606, 1608 a 1611 navíc zastával funkci městského rychtáře.⁸⁵ Matěj Špitálský čekal na svou příležitost dostat se z druhého sboru do městské rady čtyři roky, do sboru obecních starších byl opakovaně volen v letech 1607-1610.⁸⁶ Opravdovým vytrvalcem byl v tomto ohledu Adam Zachař. Než byl roku 1618 dosazen do konšelské lavice, měl své místo ve sboru obecních starších v letech 1605-1610 a 1614-1615, v mezidobí 1611-1613 a 1616-1617 byl volencem.⁸⁷ Sezení v řadách obecních starších však nebylo pro volbu do rady podmínkou. Jiří Vojna získal konšelský úřad po dlouholeté písařské službě, Jiří Žďárský se do ní prosadil z funkce správce městské školy.⁸⁸

Většina nových konšelů byla do rady jmenována na posledním místě. Byl jim tak patrně dáván najevo určitý odstup od těch radních, kteří setrvali ve svém úřadě déle. Pro tuto skutečnost by svědčil i fakt, že navrátilci, jakými byli kupříkladu Jan Špička nebo Jiří Žďárský, byli opět na čelných místech radniční hierarchie. Také Jiří Vojna, který byl jmenován do rady na druhém místě již napoprvé, o rok později se stal dokonce primasem, se do rady navrátil. Sice po dlouhých patnácti letech, musíme však brát v patrnost jeho desetileté působení v úřadu městského písaře.⁸⁹

⁸² TAMTÉŽ, fol. 354.

⁸³ TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 25, 46, 250', 347, 395; inv. č. 57, fol. 1, 34', 95, 155, 201', 254, 312'.

⁸⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 25, 46, 92', 145, 197, 250'.

⁸⁵ TAMTÉŽ, inv.č. 56, fol. 25, 46, 92', 145, 197, 250', 395; inv. č. 57, fol. 1.

⁸⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 92', 145, 197, 250'.

⁸⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 25, 46, 92', 145, 197, 250', 395; inv. č. 57, fol. 1, 34', 94', 95, 201', 254.

⁸⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 197; inv. č. 57, fol. 155.

⁸⁹ Jindřich HULÍNSKÝ, *Slánský primas Jiří Vojna (Polemius) a jeho doba*, Slánský obzor 22, 1914, s. 29.

Jako zůstávalo stejné obsazení městské rady, neměnil se ani muž v jejím čele, primas. Václav Hanžburský setrval ve této funkci od roku 1608 až do roku 1617, kdy jej vystřídal právě Jiří Vojna. Po jeho smrti následujícího roku se Hanžburský do čela rady opět vrátil. Než se však mohl svého úřadu ujmout, bylo nutné vynést z nebožtíkova domu městské knihy. Vojna totiž zastával zároveň i funkci radního písaře a knihy, které měly být uloženy na radnici, si nosil domů.⁹⁰ To vše v rozporu s nařízeními, že písař by neměl zasedat v radě, vést agendu ve svém domě a knihy brát z „*rathausu*“.⁹¹ Nejednalo se však o nijak výjimečný jev. Sám Hanžburský si roku 1609 již jako primas stěžoval, že mu písařské povinnosti zabránily spravovat své polnosti a hospodářství a žádal spoluradní o vyvázání z této funkce.⁹²

Městská rada byla provázána řadou příbuzenských vztahů. Jan Veselský roku 1611 nastoupil na místo svého bratra Modesta.⁹³ V radě se sešel i se svým švagrem, Janem Měříčnickem.⁹⁴ Také Václav Hanžburský byl švagrem Pavla Rauchovanského.⁹⁵ Jiří Žďárský se stal zeťem Jiřího Vojny, když si v červnu 1617 vzal jeho dceru Dorotu.⁹⁶ Také Václav Pelargus si vzal roku 1613 za manželku Alžbětu, dceru Jiřího Schodeckého.⁹⁷ Daniel Moucha byl tchánem spoluradního Martina Majera, který roku 1610 uzavřel sňatek s jeho dcerou Magdalenou.⁹⁸ O čtyři roky později již jeho jméno figurovalo mezi konšely. Deset let po smrti

⁹⁰ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol. 257, 258.

⁹¹ Vladimír SPÁČIL, *Písaři a kancelář města Olomouce do roku 1786*, Olomouc 2001, s. 34, 54.

⁹² „*Pan Václav Hanžburský, primas, pracujíc v povinnosti písařské od léta [1604] až posavad, žádal poctivých panů pánů a pánů starších obecních, též pánů volenců za propuštění z té povinnosti a práce, předpokládajíc toho nějaké zvláštní příčiny, že jest statků svých řádně spravovati nemůže*“; SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 56, fol. 197.

⁹³ O této skutečnosti vypovídá kšaft Jana Modesta Veselského z roku 1620, v němž označuje již zesnulého Modesta Veselského za svého otce a Jana Veselského za svého strýce; TAMTÉŽ, inv. č. 82, kniha kšaftů 1572-1682, fol. 113.

⁹⁴ V roce 1613 žádal Veselský o inventarizování statků Jana Měříčnicka, bratra své manželky Anny; TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 6.

⁹⁵ TAMTÉŽ, fol. 126.

⁹⁶ TAMTÉŽ, fol. 204.

⁹⁷ TAMTÉŽ, fol. 30.

⁹⁸ SOA Praha, Sbírka matrik, matrika Slaný 1, fol. 399.

svého otce se stal konšelem Daniel Schodecký.⁹⁹ Radní byli spřízněni také nepokrevně prostřednictvím kmotrovství.¹⁰⁰

Příbuzenství ale zdaleka nebylo zárukou dobrých vztahů mezi spoluradními. V létě 1614 žaloval Pavel Rauchovanský svého švagra Václava Hanžburského z neoprávněného nabytí statků po Anně Trnkové, Rauchovanského matce.¹⁰¹ Primas Hanžburský však zručně lavíroval a protahoval soudní řízení. Vyžadoval si k posouzení stále nové prepisy Rauchovanského žalob¹⁰² a nedostavoval se k přelíčení.¹⁰³ Soudní jednání se mu dařilo protahovat na neúnosně dlouhou dobu.¹⁰⁴ Rauchovanský se sice snažil při samotném jednání bránit, ale marně.¹⁰⁵ Nakonec mu došla trpělivost a obrátil se na apelační soud.¹⁰⁶ Hanžburský však ve své taktice pokračoval. Žádal odklady, aby si mohl spisy došlé z apelačního soudu řádně prostudovat a „*dát na ně pravdivější odpověď*“.¹⁰⁷ Spoluradní se snažili dotlačit obě strany ke smíru, ale marně.¹⁰⁸ Celá věc došla tak daleko, že si apelační soud vyžádal návštěvu císařského rychtáře a městského písaře v Praze, aby o celé věci referovali.¹⁰⁹ Poté dali soudci za pravdu Pavlu Rauchovanskému. Ten hbitě žádal radu o navrácení gruntu a nápravu

⁹⁹ TAMTÉŽ, fol. 426.

¹⁰⁰ Kmotrovské vazby jsou podrobně rozpracovány v následující kapitole.

¹⁰¹ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, inv. č. 57, fol. 62.

¹⁰² „*Po přečtení té repliky pan primas rovného práva k replikování žádal. Povoleno k tomu, však k replikování víceji právo že býti dáno nemůže*“; TAMTÉŽ, fol. 69.

¹⁰³ „*Pan primas toho žádal, poněvadž u sebe hosty přespolní má, aby tím do pondělka postiženo bylo, zadních těch všech věcí i s poručením toliko k přehlídnutí a když to v právu přečteno bude, že napomíná, pokud by se co spravedlivosti dotejkalo, kohož náležeti bude, svou odpovědí spraviti*“; TAMTÉŽ, fol. 80, 83, 89.

¹⁰⁴ „*Po přečtení toho obého žádal pan Václav Hanžburský toho poručení i suplikaci připsu, že chce zas na toto suplikování pana Pavla Rauchovanského pravdivější odpověď dáti. A mezitím se též ohlásil, poněvadž jest dnešní den k terminování k průvodům a 6 nedělí jako dnes vychází, žádal dalšího odkladu vzíti, že jest se svým průvodem zhotoviti nemohl*“; TAMTÉŽ, fol. 82.

¹⁰⁵ „*Pan Pavel Rauchovanský toho bránil a žádal zastavení průvodu toho*“; TAMTÉŽ.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, fol. 82’.

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, fol. 83.

¹⁰⁸ „*P[octiví] paní páni považovali žádosti obojí strany, našli to, že bez pohoršení práva a spravedlnosti obojí strany ještě je na přátelskou smlouvu na ke dni outernímu poddávají*“; TAMTÉŽ, fol. 98.

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, fol. 100.

škod.¹¹⁰ Tehdy přešel Hanžburský do protiútoků. Oznamoval, že „*dále po svém právu kráčetí bude*“ a na oplátku žaloval Rauchovanského u apelačního soudu z nactiutrhaní. Neposílal však listy, ale dostavil se k soudu osobně, podpořen svými „*pány a přáteli*“.¹¹¹ Karta se obrátila. V novém nařízení bylo již plně dáno za pravdu Hanžburskému. Rauchovanský byl vývojem situace rozhořčen a dokonce v radě poznamenal, „*že o tom vědomost má, odkud a kde j[es]t se ta poslední resoluci vylíhla*“.¹¹² Samozřejmě se proti rozhodnutí odvolal a spor začal nanovo. Grunt zatím pustl.¹¹³ Celá záležitost byla rozřešena až v květnu 1616, „*prostředkováním p[ro] octivých p[ro] anů p[ro] ánův a četných pánův přátel*“. Hanžburský Rauchovanskému „*odpustiti chce, ne z povinnosti, ale z lásky*“. Díky tomuto „odpuštění“ dostal jeho švagr svůj pozemek zpátky za výplatu dvou set kop grošů a jednoho koflíku.¹¹⁴

Konflikt se rozhořel také mezi Pavlem Rauchovanským a dalším z jeho spolukonšelů Janem Veselským. Příčinou sporu byla vdova Dorota Jelínková. Ta totiž nejprve přislíbila sňatek Pavlu Rauchovanskému. Svému slovu ale nepřikládala velkou váhu a stejný slib dala i Janu Chládkovi, který byl pastorkem Jana Veselského. Oba zúčastnění se cítili poškozeni na cti a snažili se Dorotu dotlačit k rozhodnutí.¹¹⁵ Celá věc neunikla pozornosti slánského děkana Kašpara Pardubského, který o celé věci informoval konzistoř. Ta rozhodla ve prospěch Pavla Rauchovanského a vyzvala děkanovým prostřednictvím radu, aby celý spor urovnala.¹¹⁶ Nakonec si Dorota Jelínková opravdu vzala Pavla Rauchovanského.¹¹⁷

I přes takovéto spory si uchovávali konšelé v obci svou vážnost. Byli bráni jako autorita i ve věcech, které nesouvisely s jejich pravomocí. Mohli intervenovat v případech křtů

¹¹⁰ TAMTÉŽ, fol. 110.

¹¹¹ TAMTÉŽ, fol. 112.

¹¹² TAMTÉŽ, fol. 126. O instituci pánů a přátel ve šlechtickém prostředí klíčová studie Václava BŮŽKA, „*Páni a přátelé*“ v *myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku*, ČČH 100, 2002, s. 229-264.

¹¹³ Hanžburský si stěžoval, že zahrady přilehlé ke gruntu jsou ničeny housenkami; TAMTÉŽ, fol. 148'. I Rauchovanský protestoval proti pustnutí pozemků, protože „*se na něm [rozuměj na pozemku] veliká škoda od dobytka pasení děje, štípky se lámí, žádá jich [konšely], aby to zastaveno bylo, že té škody již déleji trpěti mocti nebude*“; TAMTÉŽ, fol. 110.

¹¹⁴ TAMTÉŽ, fol. 156.

¹¹⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 364, 371, 390.

¹¹⁶ TAMTÉŽ, Miltnerova sbírka, nezprac., dopis Kašpara Pardubského městské radě z 18. května 1612.

¹¹⁷ SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 1, fol. 406.

nemanželských dětí,¹¹⁸ či při uzavírání sňatků osob, které spolu již dříve žily z pohledu společnosti nepočestně.¹¹⁹ Tato vážnost se plně odrážela i v jejich tituluře. Celá rada se označovala jako „*pociví páni páni*“, jednotliví její členové se pak nechali titulovat „*slovutný pane*“.¹²⁰

Kromě příbuzenských vztahů byla městská rada provázána také celou řadou vztahů majetkových. Tak například Martin Majer odkoupil dům od svého tchána Daniela Mouchy. Jiří Vojna prodal svůj dům Janu Špičkovi. Hanžburský odkoupil svůj dům od Jana Měřičníka. Mnoho radních získalo svůj majetek ve městě výhodným sňatkem. Jan Špička se přiznal na Balasovský dům, který patřil Alžbětě, vdově po slánském primasovi Jiříku Balasovi. Stejně si počínal i Jiří Vojna, který získal dům přízní s rodinou Psejků. Václav Hanžburský byl vlastníkem Antošovského domu, který mu připadl poté, co si vzal za manželku vdovu Dorotu Antošovou.¹²¹

Konšelé však nepreferovali vlastnictví domu v určité části města. Jindřich Arnošt, Pavel Rauchovanský a Martin Majer vlastnili dům ve čtvrti mezi Lounskou a Velvarskou branou, Daniel Moucha, Václav Hanžburský, Jan Měřičník, Jiřík Vojna, Adam Zachař, Jan Veselský a jeho bratr Modest byli zakoupeni ve čtvrti mezi Velvarskou a Pražskou branou. Mikoláš Vodvářka, Petr Vlček, Matouš Nemina, Jan Špička a Vilém Modletický bydleli ve čtvrti mezi Pražskou branou a Fortnou. Matěj Špitálský a Václav Pelargus žili v domech postavených mezi Fortnou a Lounskou branou.¹²² Ani primas Václav Hanžburský neinvestoval své peníze do zvelebení domu, který vlastnil uvnitř hradeb, ale své finance vložil do přestavby dvora na Pražském předměstí. Vybudoval si zde renesanční dům s třípatrovou věží.¹²³

¹¹⁸ TAMTÉŽ, fol. 284.

¹¹⁹ „*V den svatého Jiří Řehoř, z litoměřického kraje služebný pacholek, ten čas zůstává u hasmana v Malým Kvítci, s Magdalenou, schovající téhož hasmana (kteří prve než k potvrzení přišli, více než rok nešlechtnost spolu páchali, až teprve toho času spolu přistiženi a zavřeni ve sklepě jsou) na přímluvu p[ocivých] p[anů] p[ánů] v stav manželský potvrzeni jsou.*“; TAMTÉŽ, fol. 392. Podobný případ TAMTÉŽ, fol. 396.

¹²⁰ SOA Praha, Sbírka matrik, matrika Slaný 1, fol. 288, 305, 349.

¹²¹ Celkový souhrn všech převodů měšťanského nemovitého majetku v 17. století podal J. LACINA, *Paměti*, s. 232-276.

¹²² TAMTÉŽ.

¹²³ K. KŘESADLO, *Slaný*, s. 59.

Doba obnovování slánské městské rady se v průběhu 16. století ustálila na přelomu dubna a května, vždy po neděli svátku Milosrdenství Božího.¹²⁴ Obnovení rady pak mělo přesný, ritualizovaný průběh.¹²⁵ Týden před avizovaným příjezdem hofrychtěře svolali konšelé na radnici obecní starší a volence. Zde se jich otázali, zda byli s jejich působením v městské radě spokojeni a jestli by si nechtěli u hofrychtěře stěžovat na jejich počínání.¹²⁶ Očekávanou odpovědí pak byla věta: „*J sme s p[ocivými] p[ány] pány ve všem dobře spokojeni, toho mezi námi se nic neschází.*“¹²⁷ Po tomto sdělení následovalo poděkování Bohu.¹²⁸ Konšelé se tak nakrátko formálně vzdávali svého úřadu, stávali se běžnými měšťany. Ocitali se v první fázi přechodového rituálu, kdy očekávali nabytí nových vlastností spojených s jejich úřadem.

Kladná odpověď na kladené otázky byla nezbytnou podmínkou ukončení činnosti městské rady. Vytvářela konsenzus mezi odstupující radou a oběma předchozími sbory. Josef Hrdlička poukázal ve své studii na skutečnost, že shoda mezi oběma stranami se vytvářela třemi různými způsoby. Buď mlčením, kdy měšťané na položené otázky reagovali tichem. Druhým způsobem, který byl charakteristický právě pro Slaný, byla souhlasná odpověď. Třetí typ očekávané reakce představovala pochvalná slova.¹²⁹ Problém nastal v okamžiku, kdy k očekávanému konsenzu nedošlo a průběh rituálu byl narušen.¹³⁰ Stalo se to i ve Slaném roku 1616. Proti městské radě vystoupil obecní starší Jan Trnužka. Stěžoval si na konšela Martina Majera, který měl neoprávněně vařit pivo z obecního ječmene.¹³¹ Napomenut ale nebyl Martin Majera za své jednání, ale Jan Trnužka za to, že nevhodně zasáhl do průběhu

¹²⁴ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol. 94', 155, 201'.

¹²⁵ A. GENNEP, *Přechodové rituály*, s. 35-56.

¹²⁶ „*Nicméně podle starobylého způsobu na ně dotázka jest učiněna, mají-li co sobě buď veřejně všickni nebo někdo z nich obzvláště do Jeho Milosti Císařského pana rychtáře neb pánův konšelův stěžovati, aby se ohlásili tak, aby bylo mezi nimi jaké nedorozumění, to do pana hofrychtěře spokojeno býti mohlo*“; SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol. 92'.

¹²⁷ TAMTÉŽ.

¹²⁸ TAMTÉŽ.

¹²⁹ J. HRDLIČKA, *Otázky*, s. 210-212.

¹³⁰ TAMTÉŽ, s. 216.

¹³¹ „*Jan Trnužka, přední z starších obecních stížnost učinil na pana Martina Majera o pobrání nějakého ječmene k varně bez povolání jiných ouředníkův*“; SOkA Kladno, pracoviště Slaný, inv. č. 57, fol. 152'.

kladení otázek.¹³² Celý ceremoniál byl zopakován, tentokrát již s očekávaným průběhem.¹³³ Završením první fáze rituálu se veřejně deklaroval smír mezi všemi konšely a ostatními obyvateli města.¹³⁴

Poté se vyčkávalo příjezdu královského hofrychtěře. I tento příjezd měl svůj přesně určený průběh. Nejprve se vybírali „*rejtaři*“, mladíci z rodin konšelů, kteří na koních vyjížděli vstříc přijíždějícímu hofrychtěři. Vedl je jeden z bývalých konšelů, který přijíždějícího uvítal zdravicí a uvedl jej za hradby.¹³⁵ Hofrychtěř byl tímto aktem na čas včleněn do sociálního světa za městskými hradbami. Byla mu ukázána dobrá vůle obce a zaručeno dobré zacházení – překročením hradeb se stával hostem města.¹³⁶ Většinou ještě týž den došlo k obnovení rady. Celý akt měl podobu přečtení jmen a napomenutí k dobré práci v úřadě.¹³⁷ Poté následoval slavnostní oběd¹³⁸ a odjezd hofrychtěře.¹³⁹ Tento zaběhnutý stereotyp doznal jediné trhliny, a to v roce 1618. Králův zástupce tehdy tlumočil panovníkovo nařízení, aby se konšelé „*k sjezdu položenému od koleje císaře Karla Čtvrtého mezi pány defensory nedostavovali*.“¹⁴⁰ Byl však odkázán do patřičných mezí s tím, že se nejedná o jeho záležitost a oběd se protentokrát nekonal.¹⁴¹

Obnova však ještě nebyla mezním bodem, za nímž došlo ke kvalitativní proměně jedince. Tím bylo až dosazení a učinění konšelské povinnosti, které mohlo probíhat již bez přítomnosti hofrychtěře.¹⁴² „*Učinění povinnosti*“ mělo formu přísahy, společné modlitby a formálního

¹³² „*To na dočinění vyzdviženo, skaženo a obráceno, takže nemá to k újmě poctivosti Janu Trnužkovi býti*“; TAMTÉŽ.

¹³³ TAMTÉŽ, fol. 153.

¹³⁴ J. HRDLIČKA, *Otázky*, s. 216-217.

¹³⁵ J. LACINA, *Paměti*, s. 126.

¹³⁶ O úloze hradeb v myšlenkovém světě měšťana J. HRDLIČKA, *Měšťan*, s. 146.

¹³⁷ „[...] *k častému a časnému do rady se scházení a bedlivému spravedlivostí lidských považování, potom lidu obecného k náležitému vrchnosti nad sebou vystavené šetření a jí uctivostí všelijakou předcházení*“; SOKA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 56, fol. 25.

¹³⁸ O spolustolovnictví jako rituálu přijetí A. GENNEP, *Přechodové rituály*, s. 35.

¹³⁹ „[...] *obrátil se do hospody a tu poobjedvav, odjel do Prahy*“; SOKA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 56, fol. 25.

¹⁴⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 254’.

¹⁴¹ TAMTÉŽ.

¹⁴² TAMTÉŽ, fol. 155.

schválení zvolených měšťanů zástupcem královské moci, tedy královským rychtářem.¹⁴³ Ani k tomuto důležitému aktu se nedostavovali všichni nově zvolení. Některé konšely bylo dokonce nutné obesílat, aby k dosazení mohlo dojít, popřípadě byli dosazováni dodatečně se značným časovým odstupem.¹⁴⁴ Roli pak hrála skutečnost, zda přísahala alespoň polovina konšelů, jinak hrozilo, že rada vůbec nebude fungovat. Právní záležitosti se tak odkládaly až do dosazení konšelů.¹⁴⁵

Jak již bylo řečeno výše, městská rada zasedala většinou třikrát do týdne, v pondělí, ve středu a v pátek.¹⁴⁶ Ne všichni konšelé ale přistupovali ke svým povinnostem stejně svědomitě a odpovědně. V manuálech sice nebyla evidována přítomnost jednotlivých radních, v zápisech se ale nejednou objevovaly stížnosti na malý počet přítomných. Hanžburský tak například roku 1615 odložil jednání, „*poněvadž hosty přespólní u sebe má*“.¹⁴⁷ V říjnu téhož roku bylo odloženo radní snesení, protože „*malej počet pánův jest*“.¹⁴⁸ Na radnici tak muselo být méně než sedm konšelů. Koldínovo právo přijaté sněmovním usnesením jako jediné přípustné městské právo v království totiž právě nadpoloviční počet osob uvádělo jako nejnižší možný pro zaručení platnosti verdiktu městské rady.¹⁴⁹ V únoru 1616 pak písař zaznamenal: „*Toho dne na radě se nesedělo za příčinou odjezdu některých pánův do měst pražských a potom jiných k lovení ryb z dolejšího rybníka kvíckého*“.¹⁵⁰ Stejně tak se neúřadovalo v době svátků. Jednání tak byla odkládána v době Vánoc, a to až do desátého

¹⁴³ „*Po vykonání toho, podle starobylého způsobu a obyčeje daly jsou se modlitby ku Pánu Bohu, aby Pán Bůh všemohoucí jednoho každého v povinnosti a povolání ráčil svou svatou božskou milostí předcházeti, darův Ducha s[vatéh]o laskavě udíliti a jednomu každému v práci jeho pomocníkem býti. Za tím všem ze spolka od p[ana] rychtáře J[eho] M[ilosti] C[ísařské] stalo se napomenutí, aby předně cti a chvály Boží vyhledávali, povinností svých pilný byli a v nich se upřímně a spravedlivě chovali*“; TAMTÉŽ, fol. 2’.

¹⁴⁴ TAMTÉŽ, fol. 157.

¹⁴⁵ TAMTÉŽ, fol. 155.

¹⁴⁶ K. KŘESADLO, *Správa*, s. 176.

¹⁴⁷ SOKA Kladno, pracoviště Slaný, inv. č. 57, fol. 80.

¹⁴⁸ TAMTÉŽ, fol. 120.

¹⁴⁹ Ivan HLAVÁČEK, *Zákonodárné dílo Pavla Kristiána Koldína z Koldína a městská diplomatika*, in: Karel Malý (ed.), *Městské právo v 16.-18. století v Evropě*. Sborník příspěvku z mezinárodní konference uspořádané právníckou fakultou UK ve dnech 25.-27. září 1979 v Praze, Praha 1982, s. 280.

¹⁵⁰ SOKA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol. 148’.

ledna příštího roku.¹⁵¹ Nezasedalo se ani v období Velikonoc a svatodušních svátku.¹⁵² Znatelné byly i mezery způsobené polními pracemi v letních měsících.¹⁵³

Do radního zasedání zasáhly i události roku 1618. S datem 28. května se objevil tento zápis: „*Roztržitost v Praze a po všem Králo[vství] českém za příčinou zrušení Majestátu od sv[até] a slavné paměti daného J[eho] M[ilosti] C[ísařské] Rudolfa, toho jména druhého, na svobodě provozování náboženství pod obojí. Skrze tři osoby, kteréž jsou potom z vokna z kanceláře české do příkopu dolu shozeni. Jmenovitě pan Slavata, pan Martinic a Filip sekretář. Tou příčinou práva vodpočívaly.*“¹⁵⁴ Pauza v zasedání se protáhla až do 20. srpna. Ani v tento den se neúřadovalo, neboť „*právních věcí žádných nebylo, toliko mustruňkové držání a vejprava z města do pole proti nepříteli.*“¹⁵⁵ Pravidelně tak začala rada zasedat až v září 1618.

Dvanáctičlenný sbor obecních starších fungoval jako poradní sbor městské rady. Volen byl společně s ní královským hofrychtěrem, a rovněž byl dosazován stejným způsobem. Typická pro něj byla větší otevřenost – za stejnou dobu se oproti 23 konšelům vystříдалo 44 obecních starších.¹⁵⁶ Na svém místě v tomto sboru patrně nelpěli tolik, jako členové městské rady. Někteří z nich vydrželi na svém postu pouhý rok, jiní se vraceli po několikaletých pauzách. Stávalo se, že po svém zvolení obecní starší „*zradil od místa*“ a musel být na svém místě nahrazen.¹⁵⁷

Poslední pomocný sbor tvořili volenci. Ti skládali slib do rukou městské rady a obecních starších na jejich prvním společném zasedání, které se konalo vždy druhý den po dosazení nových konšelů a obecních starších, a to bez přítomnosti zástupce panovnické moci.¹⁵⁸ Třetí sbor tak byl zcela v kompetenci sborů předchozích. I volenci se ujímali svého úřadu až po řádném dosazení a modlitbě. Po tomto aktu jim konšelé a obecní starší každoročně adresovali napomenutí, aby nevynášeli z rady podrobnosti o projednávaných záležitostech a nehádali se

¹⁵¹ TAMTÉŽ, fol. 17’.

¹⁵² TAMTÉŽ, fol. 156.

¹⁵³ TAMTÉŽ, fol. 178.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ, fol. 256.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, fol. 257.

¹⁵⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 250’, 347, 395; inv. č. 57, fol. 1, 34’, 95, 155, 201’, 254, 312’.

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 254.

¹⁵⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 96.

mezi sebou.¹⁵⁹ Jednalo se tedy zřejmě o velmi častý nešvar.¹⁶⁰ Také pro tento sbor byly typické častější změny jejího složení – celkem se v řadách volenců vystříдалo 48 osob.¹⁶¹ Některým volencům se podařilo propracovat mezi obecní starší, usilovala o to však menšina ambiciózních jedinců. Václav Linhart, Adam Zachař a Václav Linhart, kteří se přes obecní starší propracovali až do městské rady, začínali svou kariéru právě mezi volenci. Pouze v případě Jana Špičky se volenec stal rovnou konšelem.¹⁶²

Samostatně obecní starší a volenci nezasedali. Vždy se tak dělo v součinnosti s městskou radou, která je k zasedání musela pozvat. Obecní starší dostávali pozvání jako samostatná skupina pouze při výběru nových volenců.¹⁶³ Volenci se dostavovali k jednání vždy společně s obecními staršími, nikdy nebyli pozváni samostatně. Měšťané spolu byli v neustálém kontaktu, bylo tedy pravděpodobné, že obecní starší a volenci byli ke společným zasedáním zváni ústně.

Společná zasedání všech tří rad by se dala v každém roce spočítat na prstech jedné ruky. Prvním setkáním všech tří rad bylo zasedání, na němž byl volen městský rychtář.¹⁶⁴ Zpravidla následovalo poté, co třetí rada složila přísahu. (I zde samozřejmě docházelo k tomu, že třetí rada nepřísahala jako celek a městský rychtář tak nebyl zvolen po dlouhé období.) Podruhé se všechny tři rady scházely na prvním zasedání po začátku nového roku. Setkání souviselo s přípravou kontroly obecních počtů a vyřizování jejich případných nedoplatků.¹⁶⁵ K jiným setkáním všech tří rad nedocházelo.

¹⁵⁹ „Jiným příčinným osobám se též napomenutí stalo, kdyžbykoliv povolány byly, aby se časně nacházeti [daly], a věci obecních vyřizovati nápomocny byly a tajnost rady aby zachovaly“; TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 25’.

¹⁶⁰ V roce 1614 se dokonce vzájemné rozpory mezi volenci projednávaly na radě. „Jan Břečka, Jakub Vlach, ouředníci nad obecním dílem a Jan Moravec Rurař [...] mezi sebou se nesnadíce a jeden druhého, zvláště pak Jan Břečka Ruraře a Rurař jeho po hospodách i jinde plundrujíce, tou příčinou obec ke škodě přivozují, díla obecní a co na nemalém a brzském opatření jest to spouští“; TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 49’.

¹⁶¹ TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 250’, 347, 395; inv. č. 57, fol. 1, 34’, 95, 155, 201’, 254, 312’.

¹⁶² TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 347.

¹⁶³ TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 96.

¹⁶⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 25’.

¹⁶⁵ „Pan purkmistr [a] páni povolali pánův starších obecních a pánův volencův do rady a tu jim vinš nového léta učinivše, napomenuli je, aby se k počtům obecním po neděli Reminiscere hotovili, registra sobě spravili a mají-li za kterým jaké restanty, je zvypomínali“; TAMTÉŽ, fol. 38’.

Ve sledovaném období se ve funkci královského rychtáře vystřídaly tři osoby, jmenovitě Ondřej Mráz, Vilém Modletický a Jiří Žďárský.¹⁶⁶ Z podstaty své funkce měli všichni tři stát stranou obce a vykonávat nad ní kontrolu, plně prosazovat zájmy krále.¹⁶⁷ Skutečnost však byla zcela odlišná. Ondřej Mráz, který zastával svůj úřad od roku 1611, byl s čelnými představiteli města provázán celou řadou příbuzenských svazků. Ještě téhož roku se oženil s dcerou obecního staršího Václava Pospíšila.¹⁶⁸ Stal se také kmotrem Martina, syna obecního staršího Petra Vlčka,¹⁶⁹ a Kateřiny, dcery konšela Jana Špičky.¹⁷⁰ Roku 1612 si svazek s Janem Špičkou utvrdil účastí u křtu jeho dalšího dítěte, syna Daniela.¹⁷¹ Ve stejném roce si jej ke křtu pozval konšel Jindřich Arnošt.¹⁷² Svou strategií dokázal zajistit široký okruh pánů a přátel i svému synovi.¹⁷³ Ondřej Mráz zemřel náhle v roce 1616.¹⁷⁴

Na uprázdněné místo nastoupil Vilém Modletický, který před svým zvolením za královského rychtáře působil v městské radě.¹⁷⁵ S ostatními konšely jej pojila řada svazků, ať již příbuzenských či majetkových.¹⁷⁶ S novým místem se však stal loajálním královým služebníkem. Již při svém uvedení na místo se dostal do konfliktu se svými bývalými spolukonšely. Jakožto nový královský rychtář měl podle tradice oznámit radním, že byl vybrán za královského rychtáře a složil přísahu u apelačního soudu v Praze. O provedení volby a přísahy dostali konšelé od apelačního soudu oznámení. Poté byl nový královský rychtář na své místo uveden vyslanci městské rady, kteří jej v průvodu dovedli na radnici. Zde jej usadili na rychtářské místo a primas ho představil obci.¹⁷⁷ Modletický však nerespektoval zaběhnutý rituál uvedení do své funkce. Místo toho vstoupil do radního místa sám a rovnou se

¹⁶⁶ TAMTÉŽ, fol. 250^ʹ; inv.. č. 57, fol. 94^ʹ, 155, 201^ʹ.

¹⁶⁷ F. ROUBÍK, *Královští rychtáři*, s. 270.

¹⁶⁸ SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 1, fol. 402.

¹⁶⁹ TAMTÉŽ, fol. 209.

¹⁷⁰ TAMTÉŽ, fol. 202.

¹⁷¹ TAMTÉŽ, fol. 222.

¹⁷² TAMTÉŽ, fol. 216.

¹⁷³ TAMTÉŽ, fol. 324.

¹⁷⁴ SOKA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 69, fol. 175^ʹ.

¹⁷⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 197, 250^ʹ.

¹⁷⁶ SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 1, fol. 345, 378.

¹⁷⁷ SOKA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol. 157, 158. Stejně probíhal rituál při osazování královského rychtáře v Litoměřicích F. ROUBÍK, *Královští rychtáři*, s. 288.

posadil na místo, jež mu mělo náležet.¹⁷⁸ V očích městské rady tím hrubě narušil zaběhnutý řád. Porušení tradice, zaběhnutého rituálu bylo v očích raně novověkého člověka jedním z nejhorších možných přečinů. Modletický si troufnul opravdu dost. Rozhořčení měšťané jej vykázali z radnice a bez provedení daných rituálních kroků vůbec nového královského rychtáře neakceptovali.¹⁷⁹ Skutečnost, že členové správního orgánu, který byl de facto královskému rychtáři podřízen, vyplísili svého dohlázele za to, že se choval nestandardně, vypovídala nejen o silném zakotvení rituálního jednání v myšlení raně novověkých měšťanů, ale také o oslabené rychtářově pozici ve městě. Modletický náhle zemřel po necelém měsíci působení v radě. Novým královským rychtářem se stal Jiří Žďárský.¹⁸⁰

Radní si vybrali člověka přímo ze svého středu. Žďárský ještě po celý rok od svého zvolení působil v radě jako konšel, fakticky jako člen orgánu, na nějž měl dohlížet. O jeho nestrannosti tak nemohla být řeč. Do dvou měsíců od chvíle, kdy se ujal své funkce, si za účasti radních vzal dceru primase Jiřího Vojny,¹⁸¹ a již v dřívějších letech navázal mnohé vazby se svými spolukonšely.¹⁸² Po celé sledované období tak byl královský rychtář, s výjimkou měsíčního působení Viléma Modletického, spíše spolupracovníkem konšelů než jejich faktickým dohlázelem.

3. 2. Slánská samospráva v letech 1621 až 1623

Karel z Liechtensteinu městskou samosprávu nejprve ekonomicky ochromil vložением vojska do Slaného. Do radního manuálu se nezapisovalo a tak bylo možné celou situaci

¹⁷⁸ „[...] že jest nadepsaný Modletický dříve než jest J[ej]ich M[i]lostí psaní ouřadu konšelskému v známost uvedl a sám od sebe propriovati, nejsa povolán ani k němu je opověděno, do místa radního vstoupil a do a na místo, kde obyčejně rychtářové J[eho] M[i]losti C[ísařské] sedávali a sedávají jest se posadil“; SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol. 158.

¹⁷⁹ „[...] mezi sebou též J[ej]ich M[i]lostí psaní otevřevše a přečetše, jeho potom do rady zase mezi sebe povolali a před ním též psaní přečísti dali [...] přivolali jeho do místa radního s jinými stranami, za J[eho] M[i]losti C[ísařského] rychtáře vyhlásili, a tak se J[ej]ich M[i]lostem poručení dosti stalo“; TAMTÉŽ.

¹⁸⁰ TAMTÉŽ, fol. 201ʹ.

¹⁸¹ „Pan rychtář J[eho] M[i]losti C[ísařské] Mistr Jiří Žďárský zval p[octivé] p[any] pány na veselí, oznamující, že v auterý prve příští v stav manželský s p[octivou] pannou Dorotou, dcerou slovného pana Jiřího Vojny, primátora města Slaného, vstoupiti míní, žádajíc, aby osobami svými p[octivostí] jeho týž sňatek svadební ozdobili“; TAMTÉŽ, fol. 204.

¹⁸² Více o vztazích mezi jednotlivými konšely v následující kapitole.

rekonstruovat pouze z městské korespondence. Liechtenstein zanechal v prvním roce své vlády stejné personální složení městské rady a zachoval i oba pomocné sbory. Sám pak zasílal radním instrukce, jimiž se měli řídit.¹⁸³ Občas do města zavítala čtyřčlenná komise, která dohlížela na plnění místodržitelových rozkazů,¹⁸⁴ po většinu času však byli skutečnými pány města vojenští velitelé. Slánští radní si marně stěžovali Liechtensteinovi na jejich počínání.¹⁸⁵ Správa se omezovala na základní zásobování města, veškeré sporné i nesporné soudnictví bylo pozastaveno.¹⁸⁶ Do radního manuálu se začalo znovu zapisovat až v prosinci 1621.¹⁸⁷ Ještě počátkem roku 1622 prokazatelně fungovaly všechny tři samosprávné celky, tedy městská rada, sbor obecních starších a sbor volenců. Všechny tři rady se tehdy sešly nad sestavením obecních počtů.¹⁸⁸ Kontinuita zasedání konšelského sboru byla znovu na tři týdny přerušena v březnu 1622 vinou nového nakvartýrování vojska.¹⁸⁹

Zásadní změnu přinesl až listopad roku 1622. Do města přijel Jiří Vilém Michna z Vacínova, rada nad apelacemi, a Prokop Tendle z Balkova, komorní písař, kteří z Liechtensteinova rozhodnutí dosadili novou městskou radu.¹⁹⁰ Zároveň s novými konšely byl dosazen nový královský rychtář Daniel Maškovský.¹⁹¹ Nad městem byl navíc vysazen Jiří Žďárský ze Žďáru a na Kladně jako dohlížitel.¹⁹² Sbor obecních starších ani sbor volenců nebyly obnoveny. Do jediného zbylého samosprávného orgánu, městské rady, bylo zvoleno

¹⁸³ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 68, notulář listů 1616-1623.

¹⁸⁴ Jednalo se o knížecí zmocněnce Otu Hendrycha z Vartenberka, Jana staršího Čabelického ze Souzíc, Adama Švarce a Jana Jiřího Žďárského ze Žďáru a na Kladně; TAMTÉŽ, fol. 177, 188, 192.

¹⁸⁵ TAMTÉŽ, fol. 171, 173

¹⁸⁶ TAMTÉŽ, fol. 196, 232, 215.

¹⁸⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 349.

¹⁸⁸ TAMTÉŽ, fol. 360.

¹⁸⁹ „*Jiné právní věci pro roztržitost a velikou obtížnost hejtmana Fridricha Maršvice z Maršvic, kterej obec naší tak těžce sužoval, že by se samýmu Pánu Bohu politovali mohlo. I tomu dá Pán Bůh časem svým, komuž přijde, odpočívati musely*“; TAMTÉŽ, fol. 367.

¹⁹⁰ Rada byla jmenována ve složení: Jan Kašovský, primas, Jiří Žďárský, Václav Hanžburský, Martin Majer, Pavel Rauchovanský, Šimon Pasecký, Jakub Smetanka, Jan Veselský, Šimon Barta, Daniel Bílinský, Vít Tuček, Adam Zachař, Jakub Hotáček, Jan Mandelka, Blažej Laňka a Vavřinec Voříšek; TAMTÉŽ, fol. 376’.

¹⁹¹ TAMTÉŽ.

¹⁹² TAMTÉŽ.

šestnáct členů.¹⁹³ V jejím čele stanul katolík Jan Kašovský, který se chopil své příležitosti. Po celou dobu svého působení v radě nedocházelo k obměnám na purkmistrovském stolci. Tuto funkci si pro sebe uzurpoval právě Kašovský. Za celé období od listopadu 1622 do července 1623, kdy město převzal hrabě Martinic, nedošlo k jediné obměně na pozici purkmistra. Kašovský předsedal všem jednáním městské rady sám.¹⁹⁴

3. 3. Slánská samospráva v letech 1623 až 1635

V červenci 1623 přešel zástavou veškerý majetek Slaného do správy Jaroslava Bořity z Martinic. Jaroslav Bořita zanechal personální složení rady stejné, jen nad ní vysadil svého člověka. Správa byla svěřena do rukou smečenského hejtmana Mikuláše Hanžburského z Kopečka. Ten se ujal své funkce hned v červenci 1623 nařízením, jimž zapovídal radě jakoukoliv správní a ekonomickou aktivitu, s níž by nebyl osobně seznámen. Snažil se především získat dohled nad činností městské rady, které zakázal jakákoliv zasedání, jimž by nebyl přítomen. Svému dohledu podřídil i obchod obilím.¹⁹⁵

Jednáním byl Mikuláš Hanžburský vždy osobně přítomen,¹⁹⁶ rozhodnutí byla plně v jeho kompetenci.¹⁹⁷ V jeho rukou se ocitla i městská pečeť, tradiční symbol autonomie města.¹⁹⁸ Na pozici purkmistra nedocházelo k žádným obměnám, i nadále ji zastával primas Jan Kašovský,¹⁹⁹ a to až do svého propuštění v únoru 1624.²⁰⁰ Novým primasem se stal Václav Hanžburský. Městská správa se tak dostala alespoň zčásti do svých starých kolejí, protože

¹⁹³ TAMTÉŽ, fol. 377.

¹⁹⁴ TAMTÉŽ, fol. 377, 379, 379', 380, 381, 385, 393, 394, 394.

¹⁹⁵ „Nařízení pana hejtmana: 1. aby purkmistr a konšelé do místa radního bez vůle a vědomí jeho se nescházeli a schůzek postranních neměli, 2. aby žádnýho obilí, pšenice, ječmene (kromě žita a ovsa) formanům neprodávali bez vůle a vědomí jeho, že toho Jeho Milost pan hrabě potřebovat ráčí, 3. co se železí handle za obilí nasbírané, k tomu povolil“; TAMTÉŽ, fol. 396.

¹⁹⁶ V záhlaví zápisů se začala objevovat formulace „My, hejtman, purkmistr a rada města Slaného“; TAMTÉŽ, fol. 396, 377, 389, 391.

¹⁹⁷ TAMTÉŽ, fol. 398, 399.

¹⁹⁸ „Nechť paní divno není, že psaní toto pečetí městskou není zapečetěno, to jest tím, že ji v své moci nemáme.“, V. FIALA, *Slaný*, s. 99.

¹⁹⁹ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol. 407, 409, 411'.

²⁰⁰ „Skrze urozeného pana Mikuláše Hanžburského z Kopečku jest pan Jan Kašovský propuštěn z primasství a je mu za práci jeho poděkováno“; TAMTÉŽ, fol. 411'.

dlouholetý slánský konšel dbal starobylé tradice a své místo přepouštěl svým spoluradním.²⁰¹ Hrabě z Martinic zasahoval do správy minimálně jen prostřednictvím artikulí, která Mikuláš Hanžburský vyhlašoval jeho jménem.²⁰² Marek Ďurčanský ve svém článku uvedl k roku 1624 obnovu městské rady ve Slaném. Měla být provedena hofrychtěrem, který si za její provedení vyúčtoval poplatek.²⁰³ V tomto období již ale město spadalo plně pod kompetenci Jaroslava Bořity z Martinic. Lze se tedy domnívat, že pokud nedošlo k chybě při čtení pramene, využil hofrychtěř zmatku pobělohorských let a vyúčtoval si peníze za operaci, k jejímuž provedení již dávno nebyl oprávněn a která fakticky vůbec neproběhla.

K další obnově rady došlo až v lednu roku 1627.²⁰⁴ Změnu si vynutila masová emigraci, při níž odešli i mnozí konšelé, jmenovitě Martin Majer, Václav Hanžburský, Pavel Rauchovanský a Jan Veselský.²⁰⁵ Obnovu provedl regent smečenského panství Zachariáš Vejda z Bezděkova.²⁰⁶ Všichni noví konšelé museli přísahat a v neděli po volbě absolvovat zpověď a přijímání „*pod jednou způsobou*“.²⁰⁷ Text přísahy se bohužel nedochoval. V nezměněné podobě zasedala rada až do roku 1629, kdy došlo k obnově druhé. Jmenování byl tentokrát přítomen i kněz, kterému byli vybráni noví kostelníci.²⁰⁸ Novinek v průběhu volby si povšimnul i měšťan Daniel Vepřek, který danou skutečnost neopomenul zdůraznit ve svých pamětech.²⁰⁹ Ke další proměně došlo o dva roky později, kdy v listopadu do města

²⁰¹ TAMTÉŽ, fol. 411', 422, 424, 431.

²⁰² TAMTÉŽ, fol. 406, 425, 431.

²⁰³ Marek ĎURČANSKÝ, *Obnovování městských rad v českých královských městech v letech 1624-1636*, in: Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), *Osm set let pražské samosprávy*, Praha 2002, s. 99-100.

²⁰⁴ V radě usedli Jan Špička, primas, Karel Zikmund, Jan Šultys, Vít Špalíček, Vavřinec Voříšek, Petr Vlček, Jiřík Hanžburský, Josef Písecký, Jiřík Trčka, Jan Vranský, Václav Slavíček, Matyáš Žlutický; SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 58, fol. 32'.

²⁰⁵ J. LACINA, *Slaný*, s.278-282.

²⁰⁶ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 58, fol. 33.

²⁰⁷ TAMTÉŽ.

²⁰⁸ Složení rady Jan Špička, Karel Zikmund, Jan Šultys z Felsdorfu, Petr Vlček, Jiřík Hanžburský, Jan Vranský, Kašpar Pryam, Václav Slavíček, Samuel Šťáva, Blažej Laňka, Matyáš Žlutický, Matouš Laňka, Martin Zajíček; TAMTÉŽ, fol. 119.

²⁰⁹ „*Léta 1629, 22. Jan[uaris], p[an] Zachariáš Vejda z Bezděkova, regent všech panství J[eho] V[ysocetrozené] H[raběcí] M[ilosti] p[ána] p[ana] h[raběte] z Martinic, ctihodný kněz Jan Heřman, děkan slánský, Lukáš Čáslavský, hejtman slánský, Martin Družecký, písař důchodní slánský z poručení*

vtrhly saské oddíly. Byli vyhnáni hraběcí úředníci a správy se ujala samotná rada. Jednalo se však o pouhou půlroční epizodu, po níž se vše vrátilo do starých kolejí.²¹⁰

a na místě J[eho] M[ilosti] P[ána] obnovili ouřad konšelský města Slaného a na některé jiné ouřady nižší, osoby z obce dosadili a volili mimo obyčej starobylý, jako rychtáře městského, kostelníky, inspektory k dohlázení, aby se do kostela chodilo, solnaře a železníka a jim povinnosti, každým obzvláště, velmi těžké vydali“; J. B. MILTNER (ed.), Kalendář, s. 5.

²¹⁰ V. FIALA, Slaný, s. 76-81.

4. Kmotrovské vazby slánských radních v letech 1610 až 1635

Cílem této kapitoly bylo zjistit, jaký měla změna statutu města Slaný z královského na poddanské město vliv na sociální vazby členů městské rady v letech 1610 až 1635, ať již vzájemné či ve vztahu k celé městské obci. Pro svůj výzkum jsem zvolil kmotrovské vazby. Rok 1610 jsem zvolil uměle, v roce 1635 se Jaroslav Bořita z Martinic definitivně ujal svých statků. V potaz jsem pak vzal rozsáhlou emigraci z roku 1626, při níž odešlo z města kolem 310 osob.²¹¹ Ve výzkumu došlo ke dvěma césurám, a to v roce 1618, ze kterého se nedochovaly matriční záznamy, a v letech 1630-1631, kdy nebyla matrika vedena kvůli válečným událostem. Kmotrovské vazby v letech 1621, 1622 a 1625 byly studovány pouze z kvantitativního hlediska, protože žádný z konšelů se v těchto letech nedočkal potomka.²¹² Pouze v roce 1622 byli radní přítomni křtu pohrobka bývalého konšela Daniela Schodeckého.²¹³

Opíral jsem se především o podrobnou analýzu matriční evidence.²¹⁴ Jednalo se o excerptu jedné z prvních dochovaných utrakvistických matrik, která byla vedena ve Slaném od roku 1597, a to formou větných zápisů.²¹⁵ Na ni od roku 1623 navazovala matrika katolická. Ačkoliv od roku 1614 existovala normovaná forma matričního zápisu, která měla obsahovat datum narození, křtu, jméno kněze, jméno dítěte a jméno a farnost rodičů a kmotrů, docházelo s přechodem protestantských far, a tedy i matrik, pod správu katolických duchovních ke značnému zjednodušení matričních zápisů.²¹⁶ Slaný nebyl v tomto ohledu

²¹¹ „Léta 1626. Odešel jsem z města Slaného pro náboženství, nechtěl' svoliti a katolickým býti. A toho času odešlo sousedův slánských městských i předměstských 87, a všechněch všudy sousedův, nádeníkův, řemeslníkův, žen a dětí jejich přes 310 osob“; J. B. MILTNER (ed.), *Kalendář*, s. 10.

²¹² Srovnej SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj, farní úřad Slaný, matrika Slaný 1, 2.

²¹³ „Čtvrtek po neděli 23. po Svaté Trojici paní Lidmile, vdově pozůstalé po nebožtíkovi panu Danielu Schodeckým, jí Pán Bůh pomocníkem býti ráčil a na tento svět sirotka porodila, jemuž dáno jméno Alžběta. K[motrové]: p[an] M[istr] Jirí Žďárský, p[an] Jan Špička“; TAMTÉŽ, matrika Slaný 2, fol. 75.

²¹⁴ TAMTÉŽ, matrika Slaný 1, 2.

²¹⁵ Ludmila FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996, s. 78-79.

²¹⁶ Blíže Eduard MAUR, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, HD 6, 1972, s. 42 – 43.

výjimkou. Ze zápisů se tak vytratily přípisy, které ulehčovaly rekonstrukci příbuzenských vazeb slánských konšelů.²¹⁷

Jména osob, zasedajících daný rok v městské radě, jsem získal ze zápisů o obnovách městských rad, které byly vedeny v radních manuálech.²¹⁸ Tyto záznamy jsem srovnával se zápisy o jednotlivých zasedáních, čímž jsem mohl zachytit i změny ve složení rady. Roku 1621 nebyla vedena běžná trestně právní agenda městské rady. Správa sice fungovala, o čemž svědčí vydané listiny a spisy pečetěné a podepsané městskou radou, do radního manuálu se však nezapisovalo, což znemožnilo zachytit možné změny v první radě, k nimž došlo v průběhu roku.²¹⁹ Žádný z radních působících v předchozí radě a v roce 1621 v ní setrvávající se však v tomto roce potomka nedočkal. Nápomocna mi v tomto ohledu byla i starší regionální literatura.²²⁰ Vědomě jsem opomíjel skutečnost, že první rada nebyla obnovována k počátku kalendářního roku, abych zachytil i kmotrovské vazby, které se utvořily v daném roce ještě před jejím jmenováním.²²¹

4.1. Křestní obřad a sociální role kmotrovství

Křest byl jedním z nejdůležitějších přechodových rituálů raného novověku. Novorozенец přicházel na svět, který byl plný utrpení, jež bylo zapříčiněno prvotním hříchem Adama a Evy. Hříchem, jímž byla neposlušnost, která vedla ke chtíči, a která způsobila hanbu a bolest Božím stvořením. Křtem tak byl prvotně tento přečin proti Bohu smyt.²²² Získáním jména bylo dítě také individualizováno a přijato do společnosti. Rituál pojmenování dítě přijímal jak do společnosti obecné (dítě bylo prostřednictvím křestního obřadu včleněno mezi lid Boží), tak do společnosti užší (v tomto případě získalo příslušnost ke své rodině). Křest byl

²¹⁷ Neprovdané dívky byly identifikovány podle svého otce, provdané pak dle manžela. U sirotků bylo uváděno jméno jejich pastorka. Pokud se vyskytly ve městě osoby stejného jména, byly identifikovány buď místně, nebo přezdívkou. Srov. SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 1, fol. 197, 207, 212, 230.

²¹⁸ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 56, manuál radní 1595-1612; inv. č. 57, manuál radní 1613-1624, inv. č. 58, manuál radní 1625-1638.

²¹⁹ „*Annus 1621 usque at annum 1622 plenus lacrimarium. Acta Forensia silebant*“ [Od roku 1621 až do roku 1622 mnoho slzí. Veřejné spisy mlčely. – překlad J. K.]; SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol. 347.

²²⁰ Např. o Kašovského působení v radě a jeho následném odchodu z ní V. FIALA, *Slaný*, s. 41.

²²¹ K obnovám městské rady více v předchozím textu.

²²² E. MUIR, *Ritual*, s. 23.

považován za očistný katarzní rituál, v němž došlo k odloučení od obecně nečistého a profánního světa. Dítě navíc získalo nové, kvalitnější vlastnosti nového křesťana.²²³ Pokud bychom rozčlenili rituál křtu na jeho jednotlivé části, rozlišili bychom tři hlavní části. Samotná pasáž přechodu sestávala ze dvou částí. První byla tzv. pomezí pasáž, kterou představovalo převzetí dítěte knězem. Při níž docházelo k fyzickému oddělení dítěte od rodičů, respektive od dosavadního světa a života. Druhou částí přechodové pasáže byla vlastní mezní událost – křest. Jak již bylo řečeno výše, dítě v tomto okamžiku získávalo nové, kvalitnější vlastnosti. Rituál byl završen předáním dítěte do rukou kmotrů nebo rodičů. Šlo o tzv. fázi návratu. Dítě se stalo právoplatným členem komunity pravých křesťanů.²²⁴

Pokud ke křtu nedošlo včas a novorozenec zemřel ještě před jeho přijetím, přechodový akt z něj nesňal prvotní hřích. Dítě tak bylo odsouzeno k věčnému zatracení. Katolíci věřili v *limbum infantum*, tedy část předpekli, kde nekřtěňátka odpočívala bez trestu, ale zbavena možnosti „blaženého zření Boha“. Evangelíci doufali, že i nekřtěné dítě dojde spasení, a to *modo extraordinario*, zvláštním způsobem. Obě alternativy však představovaly, jak pro rodiče, tak zejména pro děcko samotné, tragédii. Aby se jí co nejúčinněji předešlo, měli právo dočasněho křtu i laici a porodní báby, jestliže se naděje na přežití novorozence jevily jako mizivé. Když se však situace vyvíjela příznivě, čekal novorozeně křest řádný.²²⁵

Podle závěrů tridentského koncilu a pražské synody měl řádný křest proběhnout ve farním chrámu za přítomnosti kněze, prvního kmotra zvaného *levans*, druhého označovaného jako *patrinus* a dalších přítomných svědků – *testes*.²²⁶ Na kmotra byly kladeny zvláštní požadavky – nesmělo se jednat o nevěřícího, kacíře, exkomunikovaného, osobu pod klatbou, dítě mladší 14 let, ale ani o příslušníka řeholního řádu či jeptišku.²²⁷ Zavedena byla také jednotná křtící formule „Přijmi správu moudrosti“, při níž kněz poléval hlavu křtěnce

²²³ A. van GENNEP, *Přechodové rituály*, s. 64-65.

²²⁴ E. MUIR, *Ritual*, s. 23.

²²⁵ Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Člověk českého raného novověku*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 18-19.

²²⁶ Miroslava MELKESOVÁ, *Adhiberi solent, qui compatres vocantur. Kmotrovství ve venkovském prostředí raného novověku na základě výzkumu chýnovské farnosti*, HD 27, 2003, s. 63 – 120.

²²⁷ TÁŽ, *Geografický horizont křtů v polovině 17. století na Chýnovsku*, HD 30 – supplement, 2006, s. 223.

svěcenou vodou.²²⁸ Při katolickém obřadu držel dítě na rukou první kmotr, u nekatolíků bylo dítě křtěno bez peřinek, při vlastním aktu jej držel na rukou kněz.²²⁹

Kmotrovství znamenalo především vznik nového příbuzenství mezi kmotrem a dítětem, jeho matkou i otcem a křtící osobou. Křestní akt tak představoval důležitou formu společenských styků.²³⁰ Požádání o svědectví u křtu se považovalo za projev úcty, lidé nabídky stát se kmotrem či kmotrou nevyužili pouze v ojedinělých případech. Pozvání ke křtu bylo jednak posílením prestiže dané osoby, jednak bylo odmítnutí vnímáno jako společenský prohřešek, za každé „odnesení“ dítěte byl, dle dobového mínění, „jeden schodek do nebe“.²³¹ Kmotrovství tak představovalo formu vhodnou nejen k utváření příbuzenských vztahů, ale rovněž i k plnění společenských závazků vyplývajících k principů klientelismu.²³²

4.2. Kmotrovské vazby členů první městské rady a jejich manželek

Jak jsem již naznačil v předchozím textu, listopad 1622 byl klíčový pro vývoj obecní samosprávy a statutárního postavení města, dalším zlomem pak byla emigrace roku 1626. Abych lépe postihl změny, které nastaly po těchto letech, rozdělil jsem následující text na tři části, které by časově odpovídaly obdobím, v nichž měl Slaný statut královského, respektive komorního města, nebo města poddanského; u poddanské etapy jsem navíc rozlišoval období před a po hromadné emigraci. Dále jsem označil za „staré“ ty konšely, kteří zasedali v první městské radě před převzetím města Martinici. Konšely z let po zlomovém roce 1622 jsem označil za „nové“. Šlo o pomocné pracovní označení, které se ve své době nijak neodráželo v pramenech.

²²⁸ Josef GRULICH, „Slavnostní okamžiky“ – svatební a křestní obřad v období raného novověku. (Závěry tridentského koncilu a pražské synody ve světle jihočeských matričních zápisů z 2. poloviny 17. století), HD 24, 2000, s. 49-82.

²²⁹ M. MELKESOVÁ, *Geografický horizont*, s. 224.

²³⁰ TÁŽ, *Adhiberi solent*, s. 73.

²³¹ TÁŽ, *Geografický horizont*, s. 222 – 223.

²³² TAMTÉŽ, s. 230.

4.2.1. Slaný – město královské (1610 - listopad 1622)

Ve Slaném se křtilo kolem 150 dětí ročně s vrcholem v roce 1619, kdy bylo pokřtěno 193 dětí. Členové první městské rady ve Slaném se aktivně podíleli na kmotrovských vztazích. Alespoň jeden ze členů městské rady byl přítomen přibližně jedné třetině křtů konaných před převzetím města vrchnostenskou správou. Konšelé si tak vědomě upevňovali svou vážnost, které ve společnosti požívali. Na straně druhé přecházela část tohoto jejich statusu na křtěné dítě. I mezi radniční vrstvou však byli lidé oblíbení a neoblíbení. Jiří Žďárský tak byl v letech 1611-1616 kmotrem 58 dětí, zatímco Daniel Moucha, který zasedal v konšelské lavici ve stejných letech, pouhých dvanácti.

Jejich manželky nezůstávaly v tomto pohledu nijak pozadu a účastnily se okolo 18 % konaných křtů, přičemž i ony byly v některých letech přítomny až jedné třetině křtů. U žen je třeba brát v potaz také dobu těhotenství a především následného šestinedělí, kdy nesměly do kostela vstupovat.²³³ Dorota Rauchovanská např. nebyla za kmotru celý rok 1616, kdy jí těhotenství a následné šestinedělí znemožňovalo účastnit se křtů. Stejně tak se i Lidmila Špitálská v roce, kdy byla těhotná, nezúčastnila žádného křtu.

Důvodem neúčasti u křtu nebyly jen radostné události. Alžběta Schodecká v roce 1610, kdy zemřel její manžel Jiřík Schodecký, nefigurovala v pozici kmotry u žádného křtu, v pozdějších letech se však stala velmi oblíbenou kmotrou.²³⁴

Z matričních zápisů však není možné určit, v jaké pozici (levans, patrinus, testis) konšelé vystupovali. Lidé přítomni křtu byli do roku 1623 označováni vždy jako kmotři a kmotry, přičemž jejich počet kolísal od dvou až do jedenácti přítomných. Zejména u dětí radních byla patrná snaha zajistit co největší počet přítomných kmotrů a kmoter.²³⁵ Neplatí zcela ani pravidlo, že děvče mělo více kmoter a naopak chlapec kmotrů. Jedná se však o jednotlivé výjimky.²³⁶ Ze záznamů slánské matriky je ale patrné, že jednotliví kmotři měli při křtu rozdílný status. Svědčí o tom čísla drobně vepsaná nad jména kmotrů, jimiž farář určoval jejich pozici při křtu v případě, že do matriky nebyli zapsáni ve správném pořadí.²³⁷ Je třeba dávat při této klasifikaci velký pozor, protože stejného postupu používal duchovní i

²³³ K problematice šestinedělí a úvodu M. MELKESOVÁ, *Adhiberi solent*, s. 115-118.

²³⁴ SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 1, fol. 197-212.

²³⁵ TAMTÉŽ, fol. 277.

²³⁶ TAMTÉŽ, fol. 178.

²³⁷ TAMTÉŽ, fol. 284.

v okamžiku, kdy např. zaměnil jméno s příjmením, jméno matky a dcery, či bližší určení kmotrova povolání.²³⁸

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady se týkaly nejen jich samotných, ale i jejich manželek. Při křtu dítěte některého z konšelů byla vždy přítomna alespoň jedna osoba z okruhu osob přínaležejících radě, ať už šlo o konšely samotné či jejich manželky (příloha 1-10). Vytvořila se tak nepřehledná spleť vzájemných příbuzenských vazeb. Tuto provázanost jsem se pokusil rekonstruovat na osobách Václava Hanžburského a jeho ženy Doroty.

Václav Hanžburský byl primasem po celé období let 1610-1621 s výjimkou roku 1618, kdy jej v této pozici nahradil dosavadní písař Jiří Vojna. V roce 1610 se Hanžburského manželce Dorotě narodila dcera Anna. Za kmotry dítěti šli konšelé Modestus Veselský a Jiřík Bílinský.²³⁹ O rok později stál primas při křtu Jindřichu Arnoštovi.²⁴⁰ V roce 1612 se Dorotě Hanžburské narodilo další dítě, dcera Mandalena. Za kmotra jí šel mezi jinými i konšel Jiřík Bílinský. Václav Hanžburský sám se téhož roku účastnil křtu dětí konšelů Jana Špičky a Jindřicha Arnošta.²⁴¹ Poté se v matrikách Hanžburský v pozici kmotra objevil až v roce 1616, kdy byl přítomen křtu Anny Neminové (Neminky) dcery radního Matouše Neminy.²⁴² V roce 1617 pak o kmotrovství Václava Hanžburského požádal Jan Špička²⁴³ a učinil tak i o tři roky později.²⁴⁴

Dorota Hanžburská se v období let 1610-1621 poprvé „postavila ke křtu“ až roku 1614, rovnou však dvěma dětem. Jednalo se o dcery Jana Špičky Lidmilu a Matěje Špitálského Annu.²⁴⁵ Roku 1616 se stala kmotrou Mandaleny Linhartové, dcery konšela Václava Linharta.²⁴⁶ O tři roky později byla Dorota Hanžburská kmotrou Jiřího Špitálského, synu konšela Matěje Špitálského.²⁴⁷ V roce 1620 pak naposledy Matyáši Špitálskému, synu téhož radního.²⁴⁸

²³⁸ TAMTÉŽ, fol. 330, fol. 331.

²³⁹ TAMTÉŽ, fol. 191.

²⁴⁰ TAMTÉŽ, fol. 200.

²⁴¹ TAMTÉŽ, fol. 216, 220, 222.

²⁴² TAMTÉŽ, fol. 299.

²⁴³ TAMTÉŽ, fol. 343.

²⁴⁴ TAMTÉŽ, matrika Slaný 2, fol. 22.

²⁴⁵ TAMTÉŽ, matrika Slaný 1, fol. 249.

²⁴⁶ TAMTÉŽ, fol. 310.

²⁴⁷ TAMTÉŽ, matrika Slaný 2, fol. 5.

²⁴⁸ TAMTÉŽ, fol. 40.

Za uvedenou dobu se v radě vystřídal pouhých 23 osob. Daniel Moucha a jeho manželka Anna byli ve sledované době bezdětní. Stejně tak Jan Veselský a jeho žena Anna.²⁴⁹ Jan Měřičník se ve sledovaném období nestal kmotrem dítěte žádného slánského měšťana, jeho jméno v matrikách vůbec nefigurovalo. S Pavlem Rauchovanským se Hanžburský spříznil přímo, neboť jeho manželka Dorota byla sestrou Rauchovanského.²⁵⁰ Ze zbývajících 19 osob jich bylo devět přítomno křtu dětí Václava Hanžburského a jeho ženy Doroty, nebo je naopak na křest svého dítěte pozvaly. S jinými členy rady, na příklad Jiřím Žďárským, pak došlo ke spříznění v pozdější době, kdy zastávali jinou funkci, v tomto případě královského rychtáře.²⁵¹ S ohledem na chybějící matriční zápisy z roku 1618 a vztahů, jež byly navázány před rokem 1610, jsem tak došel k závěru, že slánský primas byl spřízněný prakticky se všemi členy první městské rady.

Na systému vzájemných vztahů se nepodílely jen manželky radních. Aktivní byly i děti konšelů. Dcera Jiřího Vojny Dorota zcela zjevně napomáhala svému otci při budování této sítě vztahů, když se v roce 1616 stala kmotrou Doroty Rauchovanské²⁵² a Jana Linhartu – Čapka,²⁵³ dětí Vojnových spoluradních. Roku 1617 se provdala za Jiřího Žďárského, bývalého konšela, který byl v tomto čase zvolen císařským rychtářem.²⁵⁴ Poté se objevovala u křtů jen ojediněle, bez jejího manžela však neproběhl žádný z důležitých křtů.

Takovým byl i případ Jana Hořčice, původem z Roudnice nad Labem, který byl pastorkem konšela Jana Veselského. V roce 1614 se oženil s dcerou Jana Mandelky.²⁵⁵ Jan Mandelka byl pak roku 1622 zvolen členem první městské rady. Otázka vlivu příbuzenských svazků se zde však problematizovala, protože dosazování této rady bylo již plně v kompetenci Karla z Liechtensteinu, respektive hejtmana města, rytíře Hynka Jiřího Žďárského ze Žďáru.²⁵⁶

Velmi častým jevem bylo i příbuzenství členů městské rady s královským, resp. císařským rychtářem. Za sledované období se ve Slaném vyměnili tři císařští rychtáři – Ondřej Mráz, Vilém Modletický a Jiří Žďárský. Všichni byli příbuzní s členy městské rady,

²⁴⁹ TAMTÉŽ, fol. 1-323.

²⁵⁰ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol. 126.

²⁵¹ SOA Praha, Sbírka matrik, matrika Slaný 1, fol. 47.

²⁵² TAMTÉŽ, fol. 316.

²⁵³ TAMTÉŽ, fol. 323.

²⁵⁴ TAMTÉŽ, fol. 430.

²⁵⁵ TAMTÉŽ, fol. 412.

²⁵⁶ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol. 376'.

Modletický a Žďárský v radě působili před svým zvolením, Žďárský zde dokonce setrval i poté, co se stal zástupcem královské moci.²⁵⁷ Některým radním, jmenovitě Pavlu Rauchovanskému v roce 1614, figuroval v roli kmotra i křtící kněz.²⁵⁸

4.2.2. Slaný – město poddanské (listopad 1622–červen 1626), před emigrací

Od roku 1623 se ustálil počet osob přítomných křtu na třech, i zde jsou však všechny osoby označovány jako patrini. U dívky dvě ženy a jeden muž, u chlapce dva muži a žena. U křtu dívek byly kmotry na prvním místě, u křtu chlapců zaujímal první místo muž.²⁵⁹ Změnil se i celý průběh obřadu – Daniel Vepřek si neopomněl poznamenat, že oproti zvyklosti držel při křtu jeho syna kmotr namísto kněze: „*Léta 1626 v pátek po sv. Řehoři t. 13. Mart[y] mezi 10. a 11. hodinou, když měsíc právě naplní byl, P[an] Bůh nebeský ráčil pomocníkem býti Kateřině, manželce mý, a ke cti a chvále velebnosti své Božské a nám rodičům ku potěšení dáti ráčil prvního syna. Jemuž křtem svatým poslouženo jest od kněze Jana Heřmana Blovského, toho času děkana Slánského, dáno mu jméno Václav. Kmotrové byli: p. Václav Blovský, na rukou jej držel, p. Jan Šultys z Felsdorfa, p. Jindřich Vyšín.*“²⁶⁰

Slánští konšelé se zúčastnili asi 16 % křtů. Bylo ale zapotřebí zohlednit dvě skutečnosti - počet křtů se zvýšil jen relativně, protože Slaný bylo zástavou zahrnuto do martinického panství a v matrice se tak objevovaly osoby z vesnic, které dříve v utrakvistické matrice nefigurovaly, jako Otovice, Milčov, Zvoleněves či Hobšovice.²⁶¹ Dalším faktorem byla již zmíněná redukce kmotrů na tři osoby.

Nejzajímavější bylo sledovat trend výběru kmotrů, který byl po roce 1622 zcela zřejmý. Ve vrchností dosazené radě totiž zasedali někteří „staří“ měšťané spojení s královskou, a lze říci i protestantskou, minulostí města.²⁶² Jednalo se o Václava Hanžburského, Jiříka Žďárského, Pavla Rauchovanského, Martina Majera a Adama Zachaře. Slánští si vybírali kmotry pro své děti mezi těmito osobami, přičemž ostatní, nově příchozí, členové rady byli prakticky ignorováni. Netýkalo se to jen nově příchozích radních, jakými

²⁵⁷ SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 1, fol. 276, 316.

²⁵⁸ „K[motry] jsou: ctihodný kněz Kašpar Artopaei Pardubský, t[éhož] č[asu] děkan v městě Slaném“; TAMTÉŽ, fol. 253.

²⁵⁹ Srovnej TAMTÉŽ, matrika Slaný 2, fol. 77.

²⁶⁰ J. B. MILTNER (ed.), *Kalendář*, s. 8.

²⁶¹ TAMTÉŽ, fol. 106, 107.

²⁶² Srovnej SOKA Kladno, pracoviště Slaný, inv. č. 57, fol. 376’.

byl na příklad katolík Jan Kašovský, ale i Blažeje Laňky, do té doby váženého slánského měšťana, který se v předchozích letech zúčastnil mnoha křtů.²⁶³ V prvním roce svého působení v radě se nestal kmotrem vůbec, v dalších dvou letech se jeho účast omezila na tři křty ročně. Jediným „novým“ konšelem, který byl zván ke křtům, se stal Daniel Bílinský, ani zde však nesmíme zapomínat na působení jeho otce Jiříka Bílinského v čele města v letech 1610 až 1618. Jednalo se tak spíše o prokazování úcty již zesnulému otci než o aktuální oblibu jeho syna.²⁶⁴ Silnou roli zde hrála tradice. Roku 1623 se tak mohl Daniel Bílinský stát kmotrem Matyáše, syna Matěje Špitálského.²⁶⁵

Lépe na tom v tomto ohledu byly manželky „nových“ radních, i zde však byla patrná preference Doroty Hanžburské, Doroty Rauchovanské, Doroty Žďárské či Mandaleny Majerky. Mandalena Majerka se například v posledních dvou měsících roku 1622 a v roce 1623 stala kmotrou osmi dětí. Zúčastnila se více křtů než všechny manželky „nových“ radních za oba tyto roky. I v tomto případě byla manželka Daniela Bílinského Kateřina ke křtům zvána častěji než manželky ostatních „nových“ radních. V roce 1624 se její přítomnost u křtů dostala až na úroveň Mandaleny Majerky, či Doroty Hanžburské.

Většina „starých“ radních, a samozřejmě i jejich manželky, si po listopadu 1622 vzájemné vazby ještě více upevňovala. Mistr Jiřík Žďárský se v prosinci 1622 účastnil křtu Alžběty, pohrobka Daniela Schodeckého. Spolu s ním „*stál při křtu*“ i bývalý radní Jan Špička.²⁶⁶ Dorota Hanžburská se stala o rok později kmotrou Anny Špičkové, dcery Jana Špičky.²⁶⁷ Její manžel, dlouholetý slánský primas Václav Hanžburský, se jen o několik dní později objevil v pozici kmotra Jiříka Jana Žďárského, syna bývalého císařského rychtáře mistra Žďárského.²⁶⁸ Jan Veselský si počínal obezřetně a ke křtu své dcery Kateřiny, která se narodila jeho nové ženě Magdaleně, si přizval osoby, které neměly s radniční vrstvou nic společného.²⁶⁹ I křtů ostatních měšťanů se zúčastňoval oproti předbělohorským letům sporadicky. Prospěcháři se však našli i mezi „starými“ konšely. Zatímco pro většinu měšťanů

²⁶³ Pro srovnání je možno uvést léta 1612-1614 kdy byl Laňka přítomen souhrnně více než 20 křtům; SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 1, fol. 212-266.

²⁶⁴ „*Daniel Bílinský, syn slovného pana Jiřího Bílinského, měšťánina a spoluradního města Slaného*“; TAMTÉŽ, fol. 424.

²⁶⁵ TAMTÉŽ, Sběrka matrik, matrika Slaný 2, fol. 82.

²⁶⁶ TAMTÉŽ, fol. 75.

²⁶⁷ TAMTÉŽ, fol. 82.

²⁶⁸ TAMTÉŽ, fol. 83.

²⁶⁹ TAMTÉŽ, fol. 81.

byl dlouholetý konšel Pavel Rauchovanský symbolem utrakvistické doby Slaného a členové městské obce si jej často zvali ke křtům, sám se snažil navázat styky s vrchnostenskými úředníky. Roku 1624 si pozval Martu Hanžburskou z Kopečku, manželku smečenského hejtmana Mikuláše Hanžburského z Kopečku, aby se stala kmotrou jeho dcery Anny.²⁷⁰

Zajímavá situace nastala v roce 1625, kdy členové městské rady, ale i „obyčejní“ měšťané začali ke křtům zvat Jana Špičku a Jana Šultyse z Felsdorfu, syna kutnohorského primátora popraveného při staroměstské exekuci.²⁷¹ Oba vědomě navazovali na své dřívější sociální vazby.²⁷² Jan Šultys byl při křtu společníkem Václavu Hanžburskému.²⁷³ Jan Špička a Václav Hanžburský se stali kmotry Jiříka, syna Jindřicha Hubatky.²⁷⁴ S dalším bývalým spoluradním Václavem Pelargem se stal Špička kmotrem Jana Křikavy.²⁷⁵ Celkově se během pouhých dvou let stal Jan Špička kmotrem 19 dětí a Jan Šultys z Felsdorfu čtrnácti.

Většinově se tedy měšťanská obec v této době přikláněla k tradičním zástupcům městské samosprávy. Vyskytli se však i arivisté, u nichž byla zcela zřejmá snaha proniknout do vyšších mocenských struktur. Matyáš Žlutický se nejprve v letech 1615-1618 snažil spříznit se slánskými konšely Hanžburským a Špičkou. Po roce 1622 si pro svého syna Jana zvolil kmotry mezi nově příchozím Vítem Špalíčkem a „odpadlíkem“ Karlem Zikmundem.²⁷⁶ Stejně se i sladovník Blažej Laňka, který byl před rokem 1622 spřízněn s většinou „starých“ konšelů, v pozdějších letech pokoušel spříznit s vrchnostenskými úředníky. Roku 1625 se stal kmotrem Anny Marie, dcery slánského purkrabího Daniela Střebonského z Rozentálu.²⁷⁷ Oba se pak při volbě roku 1627 ocitli mezi zvolenými konšely, patrně ne náhodou.

Některých konvertitů se naopak stranila jak společnost radních, tak celá městská komunita. Konšel Petr Vlček, který v radě působil v roce 1617, a kterému byli v roce 1611 za kmotry dva členové rady – Jiří Žďárský a Jan Veselský, dále císařský rychtář Ondřej Mráz a

²⁷⁰ TAMTÉŽ, fol. 91.

²⁷¹ Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce. Několik stránek z dějin povstání feudálních stavů proti Habsburkům v letech 1618-1620*, Praha 1971.

²⁷² Jan Špička byl např. spřízněn s Matějem Špitálským nebo Václavem Hanžburským. Jan Šultys byl spřízněn s Jiřím Žďárským a Václavem Hanžburským; SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 2, fol. 81, 85, 90.

²⁷³ TAMTÉŽ, fol. 112.

²⁷⁴ TAMTÉŽ, fol. 118.

²⁷⁵ TAMTÉŽ, fol. 108.

²⁷⁶ SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 2, fol. 120.

²⁷⁷ TAMTÉŽ, fol. 105.

manželka jednoho z konšelů Alžběta Špičkova – byl po roce 1622 z účasti na křtech zcela vyloučen.²⁷⁸

Stejný osud potkal i Karla Zikmunda, který působil před Bílou horou jako mladší radní písař. V roce 1615 se stal kmotrem Jana Špitálského, syna konšela Matěje Špitálského.²⁷⁹ O rok později se objevil jako kmotr Jana Švabky, syna slánského krejčího, jemuž byl přítomen s dalšími radními - M. Jiřím Žďárským a Jindřichem Arnoštem, který v době křtu zastával purkmistrovský úřad.²⁸⁰ Písařova manželka Dorota pak stála roku 1615 při křtu Jindřichu Šultysovi, synu konšela Martina Šultyse.²⁸¹ Po roce 1622 však ani jeden z manželů nestál při žádném z křtů potomků „starých“ radních, ať už šlo o narození dcery Pavla Rauchovanského v roce 1624,²⁸² či o rok později narození dcery Václava Pelarga.²⁸³

Z velké většiny si členové rad, které fungovaly před rokem 1622, chodili za kmotry i po tomto roce a upevňovali si tak své vzájemné vztahy vytvořené v předchozích letech. Nebyla zde patrná snaha navázat vztahy s novými radními, či vrchnostenskými úředníky.²⁸⁴ Domnívám se, že zde došlo k vědomému budování uzavřené komunity, která se vymezovala proti nově příchozím konšelům ve smyslu paritního pohledu cizí – vlastní.²⁸⁵ „Noví“ radní byli jednak z části katolíci, ať už se jednalo o Pryama, či Kašovského, z části se snažili využít situace a navázat nové vztahy se stávající vládnoucí vrstvou, jíž prezentoval Jaroslav Bořita z Martinic a vrchnostenští úředníci, na něž byla jeho moc delegována. Obojí představovalo pro „staré“ radní nepropustnou hráz. „Noví“ radní se nesnažili proniknout do sítě vztahů konšelů „starých“, popřípadě se od těchto předchozích svazků vědomě distancovali. Výjimku tvořila osoba Pavla Rauchovanského, který se jako jediný ze „starých“ radních pokoušel spříznit s vrchnostenskými úředníky.

²⁷⁸ TAMTÉŽ, matrika Slaný 1, fol. 209.

²⁷⁹ TAMTÉŽ, fol. 285.

²⁸⁰ TAMTÉŽ, fol. 312.

²⁸¹ TAMTÉŽ, fol. 291.

²⁸² TAMTÉŽ, matrika Slaný 2, fol. 91.

²⁸³ TAMTÉŽ, fol. 117.

²⁸⁴ TAMTÉŽ, fol. 108, fol. 113.

²⁸⁵ Teoretické uchopení tohoto problému Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.

4.2.3. Slaný – město poddanské (červenec 1626 – 1635), po emigraci

Rok 1626 byl obdobím nejmasovějšího odlivu nekatolíků ze Slaného. Počet odcházejících kulminoval v červnu a červenci tohoto roku. Proud uprchlíků mířil nejprve do Saska, kde se také většina slánských nekatolíků usadila.²⁸⁶ Z radních byl znám pobyt Václava Hanžburského ve Freiburgu, Václav Pelargus se usadil v Drážďanech. Občas zamířili exulanti také do Uher. Zmiňovaným rokem však odchody neustaly. Ještě v roce 1634 odešla do zahraničí Dorota Kozáková, vdova po konšelu Janu Kozákovi.²⁸⁷

První odchod nekatolíků způsobil rozvrat ve správě města. Přestalo se zapisovat do radních knih, protože rada se nemohla v tak malém počtu usnášet. Jednoho dne se „*jednání zastavilo, neb pánův malej počet jest*“. Faktický rozklad správy, který nastal již na počátku roku 1626 řešil Jaroslav Bořita z Martinic až v lednu 1627 volbou nové rady.²⁸⁸ I do ní se dostali nekatolíci Jan Špička a Jan Šultys z Felsdorfu, Jan Špička dokonce v roli primasa. V této době museli oba zcela jistě alespoň vnějškově konvertovat, protože Blažej Hanka, který odmítl účastnit se katolického přijímání, byl okamžitě nahrazen loajálním Václavem Voříškem.²⁸⁹

Jan Špička a Jan Šultys zůstali i nadále nejoblíbenějšími kmotry.²⁹⁰ Zbývající členové protestantského společenství se svým jednáním utvrzovali ve svých vztazích i svém vyznání. Tím, že si tyto dva muže zvali ke křtům svých dětí, se snažili jednak čelit vnějším tlakům nutícím je ke konverzi, jednak prostřednictvím křtu prezentovat svůj názor a odhodlání setrvat ve víře. Společně se Jan Špička a Jan Šultys stali roku 1628 kmotry Dionisia Mečříře, syna dlouholetého slánského měšťana Daniela Mečříře.²⁹¹

„Noví“ radní se křtů v tomto období prakticky nezúčastňovali. Nejen že nebyli komunitou přijímáni, ale zřejmě ani neměli zájem se do ní začleňovat. Raději se nadále spřízňovali

²⁸⁶ Problematikou uprchlíků v 17. století se ve své práci zabývala Lenka BOBKOVÁ (ed.), *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639*, Praha 1999.

²⁸⁷ V. FIALA, *Slaný*, s. 61-63.

²⁸⁸ Do rady byli zvoleni Jan Špička, Karel Zikmund, Blažej Hanka, Vít Špalíček, Petr Vlček, Jiřík Hanžburský, Josef Písecký, Jiřík Trčka, Jan Vranský, Václav Slavíček, Matyáš Žlutický; SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 58, fol. 32’.

²⁸⁹ TAMTÉŽ, fol. 32’, 35.

²⁹⁰ SOA Praha, Sbírka matrik, matrika Slaný 2, fol. 131-167.

²⁹¹ TAMTÉŽ, fol. 166.

s martinickými úředníky. Katolík Kašpar Pryam si tak roku 1627 přizval ke křtu regenta panství Zachariáše Vejdu z Bezděkova.²⁹²

Z „nových“ radních se stával kmotrem pouze Jiřík Hanžburský, který byl synem dlouholetého slánského primátora Václava Hanžburského.²⁹³ I zde bychom mohli tvrdit, že úcta, jež byla dříve prokazována otci, se přenesla na syna. Komunita se snažila udržet kontinuitu tradice za každou cenu. Až manifestační charakter měla účast Kateřiny Hanžburské, Jiříkovy manželky, na křtech slánských měšťanů.²⁹⁴ Kateřina se v letech 1625 až 1626 zúčastnila více křtů, než „noví“ členové první městské rady dohromady.²⁹⁵

Roku 1629 došlo k další obměně městské rady.²⁹⁶ V tomto roce již nebyli znovuzvoleni Jan Špička a Jan Šultys z Felsdorfu zvaní ke křtům tak často. Oproti minulým letům se jednalo o mizivé počty. Jan Šultys z Felsdorfu stál pouze u jednoho křtu, Jan Špička u čtyř.²⁹⁷ Bývalí nekatolíci si začali zvat ke křtu katolíky a martinické úředníky. Václav Mandelka si tak pozval Martina Družeckého, nového slánského purkrabího, a nového děkana Jana Heřmana Blovského.²⁹⁸ Původně sevřená komunita nekatolíků se začala rozvolňovat, Špička a Šultys pomalu přestávali být symbolem bývalého vzmachu, ale stali se obrazem přežitku.

V klíčových letech 1630-1631 bohužel nebyly vedeny matriční záznamy. V záznamech figurovalo pouze několik přípisů z prosince 1631. V tomto období se společně se saským vpádem vrátili do Slaného emigranti. Vrátil se i Václav Hanžburský, Daniel Vepřek či Václav Pelargus.²⁹⁹ Město se díky vojenské přítomnosti Sasů stalo 14. listopadu 1631 znovu

²⁹² TAMTÉŽ, fol. 163.

²⁹³ J. LACINA, *Paměti*, s. 242.

²⁹⁴

²⁹⁵ Zatímco „noví“ měšťané se zúčastnili za roky 1625 a 1626 tří křtů, Kateřina Hanžburská se stala kmotrou 26 dětí; SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 2, fol. 106-134.

²⁹⁶ Do rady byli zvoleni Jan Špička, Karel Zikmund, Jan Šultys z Felsdorfu, Petr Vlček, Jiřík Hanžburský, Jan Vranský, Kašpar Prys, Václav Slavíček, Samuel Šťáva, Blažej Laňka, Matyáš Žlutický, Matouš Laňka, Martin Zajíček; SOKA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 58, fol. 119.

²⁹⁷ SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 2, fol. 171, 176, 179.

²⁹⁸ TAMTÉŽ, fol. 176.

²⁹⁹ Daniel Vepřek se vrátil již v roce 1628; TAMTÉŽ, fol. 171.

samostatným. Jan Šultys z Felsdorfu zabavil hraběcí klíče a rada začala nakládat hraběcím důchodem.³⁰⁰

Sasové zůstali ve městě až do května 1632. Z matriky z tohoto roku je patrné, že měšťané se vrátili ke svým dřívějším zvyklostem - opět se rozvolnil počet kmotrů, do matriky se vrátily přípisy.³⁰¹ Souviselo to s návratem protestantského kněze. Novým děkanem se stal Petr Mitis Vodňanský, který dříve působil jako farář v nedalekém Dřínově.³⁰² Jan Špička, „vážený radní pán“, a Jan Šultys s Felsdorfu, „pan primátor“, se stali kmotry Samuela Šťávy, spolu s nimi byl u křtu i radní písař Jan Hostovický.³⁰³ Šultys z Felsdorfu a Špička opět dominovali u křtů. V květnu však přitáhla ke Slanému armáda Albrechta z Valdštejna a město se vzdalo.³⁰⁴ Jan Šultys z Felsdorfu byl uvězněn, jeho veškerý majetek propadl Martinicovi.³⁰⁵

Léta 1633-1635 byli obdobím, kdy se členové městské rady prakticky nepodíleli na křestních obřadech. U křtů se ojedinele objevoval pouze Jiřík Hanžburský.³⁰⁶ Většinou stál při křtech starousedlíků, jimiž byl Samuel Šťáva či Bohuslav Šultys.³⁰⁷ Naposledy tak učinil roku 1634, kdy se stal kmotrem syna propuštěného Jana Šultyse z Felsdorfu Karla.³⁰⁸ Druhý „starý“ radní Jan Špička, který neodešel s druhou vlnou emigrantů roku 1632, se stal ještě roku 1633 kmotrem Benjamína Celeryna, syna Simeona Celeryna, obecního staršího, který v tomto sboru působil v roce 1618. Při křtu byl také přítomen Jiřík Hanžburský.³⁰⁹ Roku 1635

³⁰⁰ V. FIALA, *Slaný*, s. 77-80.

³⁰¹ SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 2, fol. 187.

³⁰² Marie MAREŠOVÁ, *Předběllohorské matriky ze Středočeského kraje*, SSH 7, 1972, s. 93.

³⁰³ SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 2, fol. 189.

³⁰⁴ „Léta 1632 v pátek po Božím vstoupení přitáhl lid J[eho] M[ilosti] Císařské k městu Slanému a lidu toho generál kníže z Valdštejna neb z Frýdlandu s celou armadyjí i s střelbou velikou. A položili ležení pod Smečnem[...] O tom lidu velikém, kteréhož býti pravili do 70 tisíc, žádný před tím jest nevěděl až právě k samému městu se dostal[...] A slyšíce [Sasové] sílu velikou, kteréž odolati možné nebylo vidouce [...] v sobotu 22. Máji ráno z města se vši pagáží, se zbraní luntý rozsvícené majíce a praporce otevřené vytáhli, na jichžto místo hned praporce dva, tak silné jako od nich čtyři od p. kommissariův Císařských do města uveden“; J. B. MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 9.

³⁰⁵ V. FIALA, *Slaný*, s. 81-82.

³⁰⁶ SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 2, fol. 220-237.

³⁰⁷ TAMTÉŽ, fol. 187, 189.

³⁰⁸ TAMTÉŽ, fol. 237.

³⁰⁹ TAMTÉŽ, fol. 220.

Jan Špička zemřel.³¹⁰ S tím, jak postupně umírali „staří“ radní, odcházela s nimi i nekatolická minulost města Slaného. Nekatolické vyznání bylo tradicí, na níž se již mladí slánští měšťané nechtěli podílet.³¹¹ Po roce 1635 bylo město již pevně začleněno v majetku Jaroslava Bořity z Martinic, když smečenský pán o tři roky později docílil koupě Slaného. Rekatolizace oblasti byla dovršena jeho synem Bernardem Ignácem z Martinic v 60. letech 17. století, když v těchto letech do Slaného přivedl řády františkánů a piaristů.³¹²

4.3. Shrnutí

Slaný se stal po roce 1622 poddanským městem ve správě Jaroslava Bořity z Martinic. Tato změna měla vliv nejen na samosprávu, kdy zanikl sbor obecních starších i třetí rada tzv. volenců, ale odrazila se i v kmotrovských vazbách členů první městské rady a jejich manželek.

Před rokem 1622 se konšelé a jejich manželky společně účastnili kolem 46 % křtů. Zcela běžné byly kmotrovské vazby uvnitř první městské rady, kdy se příbuzensky spřízňovali všichni členové rady. Zároveň bylo možné vysledovat i úzké vazby některých radních s osobami císařského rychtáře. Ve dvou sledovaných případech dokonce osoba nejprve zasedala v městské radě, a teprve poté byla za císařského rychtáře zvolena. Na společenských závazcích svých mužů se nemalou měrou podílely i jejich manželky.

Po roce 1622 bylo možné sledovat vznik dvou uzavřených komunit „starých“ a „nových“ konšelů. U první skupiny byla zřejmá snaha posilovat dřívější vzájemné kmotrovské vazby, evidentní byl i příklon starousedlíků k těmto konšelům. U těchto „starých“ radních se do budování vzájemné sítě vztahů zapojovaly i manželky, po roce 1625 se jednalo o osobu Alžběty Špičkové, která byla jako jediná z konšelských manželek zvána ke křestnímu obřadu. Zajímavá byla i role Kateřiny Hanžburské, která se stala symbolem staré, odcházející doby města.

Pro druhou skupinu byla typická snaha vytvořit si kmotrovské vazby mezi sebou navzájem a kmotrovstvím se spříznit s vrchnostenskými úředníky. Ženy těchto mužů plnily

³¹⁰ SOKA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 82, fol. 125.

³¹¹ Na roli tradice upozornil již Jiří MIKULEC, *Pobělohorská rekatolizace*, s. 20.

³¹² O Bernardu Ignáci z Martinic a jeho činnosti na Slánsku nejnověji Alessandro CATALANO, *„Příběh jednoho mýtu: Bernard Ignác z Martinic – kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu – jezuité“*, in: Václav Příbyl – Dana Příbylová (edd.), *Slánské rozhovory 2005 - Itálie, Slaný 2006*, s. 25-34.

v záležitostech nepokrevních svazků druhořadou úlohu. Při budování identity obou skupin hrála klíčovou roli konfesijní otázka, která osoby, v dřívější době spřízněné kmotrovstvím, stavěla proti sobě.

Po emigraci roku 1626 se komunita budovaná kolem „starých“ radních ještě více stmelila. Toto období vzájemnosti však trvalo pouhé tři roky. V roce 1629 se začaly vztahy postupně rozvolňovat, i bývalí nekatolíci, kteří se až do této doby hlásili k „*víře svých otců*“, začali budovat novou síť sociálních vazeb vně nekatolické komunity a snažili se také spříznit s vrchnostenskými úředníky a nově osedlými katolíky. Roky 1630-32 se staly dobou návratu emigrantů, kteří těžili ze saského vpádu do Čech. Slánští měšťané se vrátili k preferenci „starých“ konšelů, znovu se začalo křtít podle nekatolického ritu. S tím souvisela i změna matričního zápisu a počet osob přítomných při křestním obřadu. S počátkem okupace města císařskou armádou v květnu 1632 byli rebelové předchozích dvou let potrestáni. „Staří“ konšelé si i nadále upevňovali vazby mezi sebou, ostatní měšťané je však již jako kmotry nevyhledávali. Patrná byla opětovná snaha navazovat kontakty s vrchnostenskými úředníky. Stranou však zůstávali i „noví“ konšelé.

5. „Rekatolizace“ města

„Já když sem kdy a kdekoliv na statcích svých reformíroval, vždycky sem od hejtmana neb ouředníka počal, jiní vidouce, že s nejpřednějším jsem nežertoval, hned krotší byli a snadno následovali a snadno se napravili. Jest v pravdě o málo činiti, jen jim srdce a zuby ukázati a na předních dvouch toliko příklad učiniti, jiní konečně budou následovati ano i ti dva se rozmyslí a napraví.“³¹³

(Jaroslav Bořita z Martinic Zdeňkovi Popelovi z Lobkovic v listě z 10. dubna 1627)

Katolická církev se od poloviny 16. století snažila účinně čelit nově vznikajícím náboženským proudům, které se začaly rychle šířit Evropou a silně narušovaly vnitřní soudržnost církevní organizace. Platformu jí poskytl koncil konaný v Tridentu v letech 1545-1563. Snaha obnovit katolické vyznání pronikla i do Čech. Součástí těchto snah bylo znovuoobsazení pražského arcibiskupství, příchod jezuitů a šíření tohoto řádu v zemi. Ke konci 16. století se navíc začala prosazovat mladá a průbojná generace katolických šlechticů, kteří nastolili nekompromisně protireformační ovzduší a začali s obracením svým panství na katolickou víru. Jedním z těchto šlechticů byl i Jaroslav Bořita z Martinic.³¹⁴

Katolizace vlastního smečenského panství Jaroslava Bořity z Martinic započala již v prvních letech 17. století. K „pravé víře“ byly řadou opatření přivedeny jak obyvatelé vsí přilehlých k jeho zámku, tak poddanského města Munciffaje (nyní Smečno). Jaroslav Bořita *„odňal svým akatolickým obyvatelům munciffajským právo svobodného kšaftování, zastavil jim provozování jich živností a řemesel, odebral jim staré výsady od předešlých králů a vrchností jim propůjčené, stíhal, týral a násilně vypovídal z města a z panství svého všechny ty, kdož nechtěli přistoupiti k víře katolické, a vůbec činil a spůsobil svým evangelickým poddaným všeliká možná protivenství.“³¹⁵* V Druhé apologii stavů byla situace popsána ještě ostřeji: *„Nad to výše pak Smečanský, i hned po ujetí správy statkův svých, ještě před majestátem, všecky lidi poddané své divnými nástroji, až i štváním na ně psův englických, a*

³¹³ F. ŠVÁB, *Panství*, s. 4.

³¹⁴ J. MIKULEC, *Pobělohorská rekatolizace*, s. 5-11.

³¹⁵ Pramen přetiskl Antonín RYBIČKA, *Pan Jaroslav Bořita z Martinic a město jeho Munciffaj v letech 1600-1612*, in: *Zprávy o zasedání královské České společnosti nauk v Praze 1882*, Praha 1883, s. 95.

*mocí rozdíráním úst k náboženství a přijímání pod jednou nutil, a na to sobě jisté psaní pod jménem J. M. C. z kanceláře české, kterýmž se mu to schvaluje, a aby v tom tak dále postupoval, napomenutí činí, vypracituroval.*³¹⁶

Vedle nekatolického Slaného se tak do roku 1612 vytvořila souvislá enkláva obývaná katolickým obyvatelstvem. Bylo jen otázkou času, kdy mezi oběma rozdílnými komunitami dojde ke konfliktu. Pozdější vyústění celé situace, tedy začlenění Slaného do majetku Jaroslava Bořity z Martinic a jeho následná „rekatolizace“, nebylo až otázkou let 1618-1623. Vzájemná nevraživost mezi slánskými měšťany a smečenským pánem měla kořeny již v letech „rekatolizace“ Munciffaje.

Jedním z důvodů této animozity byly ekonomické příčiny. Slánští měšťané si od svého souseda vypůjčili větší sumu peněz, kterou mu později velmi neochotně spláceli.³¹⁷ Smečenský pán tedy pohnal slánské radní k apelačnímu soudu a žádal náhradu dluhu i s úroky. Slánští konšelé se snažili z dluhu vymluvit. Poukazovali na finanční těžkosti, obrátili se i na českou komoru, aby je v řízení podpořila a město nemuselo dluh zaplatit.³¹⁸ Apelační soud ale zcela oprávněně rozhodl v Martinicův prospěch. Měšťané dlužnou sumu splatili, ale špatné vztahy mezi smečenským pánem a slánskými konšely se ještě prohloubily.³¹⁹

Druhou příčinou byla již zmíněná skutečnost, že protestantský Slaný byl obklopen Martinicovými pozemky, které byly vrchností již pokatolíčtény. Střet protestantského a katolického živlu na sebe nenechal dlouho čekat. Již v roce 1604 vyprovokovali měšťané ve slánské hospodě obecního úředníka ze Smečna, když před ním začali zpívat hanlivé písně o papežencích a katolících. Šenkýřku, která mu vynadala do „zrádců jednuškových“, vyprovokovaný úředník dokonce udeřil. Vysloužil si za to výprask a několikadenní žalářování.³²⁰ V jednom z listů z téhož roku si Jaroslav Bořita stěžoval slánské městské radě, že jeho čeledínovi, který jel do Slaného, bylo nadáváno do „hromských jednušek“.³²¹ Třecích

³¹⁶ Václav ŠUBERT (ed.), *Apologie druhá stavův Království českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí spůsobou přijímajících, která roku 1618 na ospravedlnění Čechův před Evropou od týchž pánův stavův v českém i německém jazyku tiskem vydaná*, Praha 1862, s. 38.

³¹⁷ Jednalo se o 1200 kop míšeňských grošů a 1666 uherských dukátů; SOKA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 69, fol. 166.

³¹⁸ TAMTÉŽ.

³¹⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 57', 78, 81.

³²⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 18.

³²¹ TAMTÉŽ, Miltnerova sbírka, nezprac., dopis Jaroslava Bořity z Martinic slánské městské radě z června 1604

plach postupně přibývalo, a to nejen v rámci sledovaného regionu, ale celozemsky. Nesnášenlivost mezi katolickým a nekatolickým obyvatelstvem vyústila až do válečného konfliktu mezi oběma tábory, ze kterého vyšla vítězně katolická strana. Ta začala již v průběhu dvacátých let 17. století s prosazováním své víry.

Z počátku byly roku 1621 vypovězeni nekatoličtí kněží ze země a ještě v prosinci téhož byl vydán příkaz, podle něž měly být protestantské kostely navráceny katolíkům. Na počátku roku 1622 zakázala vítězná strana nekatolíkům přijímat podobojí. Zákazy se nedodržovaly striktně, protože v napjaté situaci se nikdo neodvážil riskovat možné povstání. Jak se postupně upevňovaly pozice katolíků v zemi, zostřovala se i jednotlivá opatření.³²²

První soustavnou a přípravnou akcí, jež zahajovala katolizaci na území Čech, byla činnost komise složené jak z osob duchovního stavu, tak zástupců světské moci. „Rekatolizační“ komise začala pracovat v létě 1624. Komisaři nejprve získali hrubý přehled o stavu katolického kněžstva a neobsazených beneficiích. Poté následoval hlavní nápor namířený proti královským městům.³²³ Změny postihly i Slaný, který „rekatolizovala“ samotná vrchnost.

Velmi podstatný byl zásah do vlastní duchovní správy města. Tu vedl děkan, který se staral o farní kostel sv. Gotharda a dva městské kostely filiální: kostel sv. Trojice a kostel sv. Vavřince.³²⁴ Slánští konšelé získali v průběhu 16. a 17. století takřka neomezenou pravomoc nad farou a jejím osazováním. Protože kněz pobíral dávky, které mu byly přirknuty městskou radou, snažil se nedostat se s ní do vážnějších rozporů. Na počátku 17. století působil ve Slaném děkan Jiří Tesák. Poté, co se roku 1604 obořil na radní během kázání, byl konšely z města jednoduše vyhozen.³²⁵ Po dvouletém působení Jana Knechtelia, který z města odešel sám, nastoupil roku 1606 Kašpar Artopei Pardubský.³²⁶ Jeho osud nejlépe demonstroval postavení kněze vůči městské radě. Kašpar Pardubský se ve Slaném roku 1610 oženil, vzal si

³²² T. V. BÍLEK, *Reformace*, s. 13-31.

³²³ E. ČÁŇOVÁ, *Rekatolizace*, s. 65-66.

³²⁴ V. FIALA, *Slaný*, s. 101.

³²⁵ „Že pan děkan při kázání se toho dotýkal, že by se mu křivda dala a že mnozí jsou již slovem Božím přesyceni, aby křivdy své přednesl purkmistru a p[octivým] p[anům] pánům a na kazatelně se nevymstíval. Neb když až dosud byla shoda, aby až do svatého Havla se ještě zdržel a pak s purkmistrem a p[octivými] p[ány] pány pokojně se rozešel“; SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 56, fol. 18; J. LACINA, *Paměti*, s. 74.

³²⁶ J. LACINA, *Paměti*, s. 75.

dceru mlynáře Jakuba Hronka.³²⁷ Jeho svatbě byli přítomni slánští konšelé, stejně tak jako svatbě jeho švagra Petra Hronka o rok později.³²⁸ Z jejich pouhé přítomnosti nebylo možné usuzovat na vytvoření pevných svazků mezi nimi a děkanem. Pokud však nějaké vztahy vznikly, nijak nebránily radním v tom, aby krátili děkana na jeho naturálních dávkách. Kněz nedostal roku 1612 ani vepřové maso, které mu smluvně náleželo.³²⁹ Když se obrátil na radní s žádostí o nápravu, byla mu výměnou za vykrmeného vepře nabídnuto již zpracované sádlo.³³⁰ Pardubský souhlasil. Rada však čekala s vyrovnáním pohledávky tak dlouho, že si byl nucen sádlo koupit za vlastní peníze a radní pak marně obesílal o proplacení dlužné částky.³³¹ Ani s otopem na tom Pardubský nebyl nejlépe. Rada ho zásobovala dřevem „*dosti poskrovně a to ještě mi syrové podává*“.³³² Nelehkou situaci se snažil řešit žádostmi o propuštění živnosti své manželce. Snažil se radní přesvědčit, aby ji povolili „*ladování a starého piva vaření*“.³³³ Argumentoval tím, že manželky kněžích obyčejně nějakou živnost provozují a uváděl příklady ze Štrasburku, Mělníka a Týna nad Vltavou.³³⁴ Jeho snaha však nenašla patřičné odezvy. Svou žádost se pokusil znovu zopakovat v červnu téhož roku, ale ani napodruhé nepochodil.³³⁵ Ještě o měsíc později prosil radní, aby mohl ve svém domě vyšenkovat sud starého piva a výnos z tohoto obchodu si ponechat.³³⁶ Konšelé mu

³²⁷ SOA Praha, Sběrka matrik, matrika Slaný 1, fol. 398.

³²⁸ „*Vyznávám pak to, že potřebí svědkův těm manželům a okrášení hostmi, pročez na Vaše Milosti na místě svrchu jmenovaného ženicha žádost vkládám a že osobami Vašich Milostí, žádného nevyjímajíce, sňatek svadební okrášliti a přítomností ozdobiti ráčíte, žádám*“; SOkA Kladno, pracoviště Slaný, Miltnerova sbírka, nezprac., dopis Kašpara Pardubského městské radě z 26. října 1611.

³²⁹ „*Roku přítomného 1612, času masopustního, za purkmistrování slovutného a vysoce učeného mistra Jiřího Žďárského, když jsem na Vaše Milosti žádost vznesl, aby mě vedle smlouvy starobylé vepř vydán byl, nenacházelo se ani na mlejních Vašich Milostí, ani u žádného souseda vepře hodného, který by mě dán býti měl*“; TAMTÉŽ, Miltnerova sbírka, nezprac., dopis Kašpara Pardubského městské radě z 15. dubna 1612.

³³⁰ „*Výměnou 2 kameny sádla fedrovati chtíti ráčíte*“; TAMTÉŽ.

³³¹ „*I poněvadž již nyní sádla jsem neměl, pomínulého dne sobotního od Adama Zachaře jeden kámen sádla vzít jsem musel*“; TAMTÉŽ.

³³² TAMTÉŽ.

³³³ TAMTÉŽ, dopis Kašpara Pardubského městské radě z 24. května 1612.

³³⁴ TAMTÉŽ.

³³⁵ TAMTÉŽ, dopis Kašpara Pardubského městské radě z 11. června 1612.

³³⁶ TAMTÉŽ, dopis Kašpara Pardubského městské radě z 18. července 1612.

odpověděli, že „*aby sobě nějaký šenk zarážeti měl jest mimo paměť lidskou*“ a vyzvali děkana, aby „*o to více pány svou neslušnou žádostí nezaneprázdňoval*“.³³⁷ O dva roky později (1614) byly slánskému duchovnímu přiznány nové naturální dávky.³³⁸ Jestli byly vypláceny podle nařízení nebo měl Kašpar Artopei s jejich vymáháním stejné problémy jako s platy předchozími, nebylo možné z dochovaných pramenů zjistit.

Radní nezasahovali jen do děkanových ekonomických aktivit, ale kladli mu překážky i při vykonávání duchovní činnosti. Pardubský se musel radních ptát, když chtěl zaopatřit mrtvé, kteří nebyli ze Slaného.³³⁹ Když dal v roce 1615 zhotovit novou děkanskou pečeť, požádal radní o příspěvek.³⁴⁰ S jakým ohlasem se setkal napovídá zápis v radním manuálu: „*Na nestoudnou jeho žádost dáno mu na to dvě kopy*“.³⁴¹ Přes rozpory a vády setrval Pardubský ve Slaném až do podzimu roku 1619. Tehdy udělal stejnou chybu jako jeho předchůdce a vystoupil proti radním na kazatelně. Ti jej vyzvali, aby o nich přestal ve svých kázáních hovořit.³⁴² Svou žádost zopakovali ještě o několik dní později. V dopise poukazovali také na to, že dávky, které kněz vymáhal, mu vůbec neměly patřit, protože mu je vypláceli pouze ze své dobré vůle.³⁴³ Nepřímo také knězi naznačili, že by si neměl stěžovat, protože k zajištění

³³⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 56, fol. 381.

³³⁸ „*Poctiví paní páni z uvážení svého to naříditi ráčili, aby se panu děkanovi do tého dne každou středu a každéj pátek 3 žejdlíky mlíka a 3 žejdlíky smetany ze dvora obecního dáváno bylo*“; TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 37.

³³⁹ TAMTÉŽ, Miltnerova sbírka, nezprac., dopis Kašpara Pardubského městské radě z 16. srpna 1612.

³⁴⁰ J LACINA, *Paměti*, s. 75.

³⁴¹ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol. 124.

³⁴² „*Jsouce té důvěrnosti k vám, že takových důtek, kterých jste mezi kázání slov Božího (příčinou velmi skrovných a předešle z lásky přes smlouvu dodávaných přídavek) často užívali, zanecháte a tím posluchačův svých pohoršovati nebudete, nýbrž pokojně čisté slovo kázati, církev Páně vzdělávati a s námi ve svornosti a lásce jako kdy prve zůstávati ráčíte*“; TAMTÉŽ, Miltnerova sbírka, nezprac., dopis rady Kašparu Pardubskému z 14. listopadu 1619.

³⁴³ „*Co jest jemu kdy z lásky učiněno, za zákon a dědictví sobě vykládá, a když podle jeho intencí a žádostí se neděje, tak se pro to turbuje, na kázání ve chrámu Páně, jak nejmenší okasí se naskytne, jakoby se mu nějak znamenitě ublížiti mělo, začasť svou náruživost pronáší a vylívá, tím myslí lidské od sebe odpuzuje, slovo Boží v potupu a zlehčení uvozuje*“; TAMTÉŽ, dopis rady Kašparu Pardubskému z 25. listopadu 1619.

by mu měl stačit skromný oděv i jídlo.³⁴⁴ Když ani tento list Pardubský nevyslyšel, konšelé se s rozhořčeným knězem rozloučili.

Zanedlouho přivedla rada do Slaného nového kněze Jana Koupila. Uzavřela s ním smlouvu na roční výplatu 350 kop českých grošů a naturální dávky.³⁴⁵ Na slánské faře se Koupil dlouho neohráł. Po dvou letech byl vyhnán z města poté, co se jej ujali Liechtensteinovi správci. Okolnosti jeho vyhnání ve své Historii o těžkých protivenstvích církve české barvitě popsal Komenský.³⁴⁶ Poté kněz odešel do Saska, kde roku 1623 zemřel.³⁴⁷

Na jeho místo nastoupil první katolický kněz ve Slaném Jan Heřman Blovský. Slánským konšelům nastaly mnohem horší časy. Blovský si nejprve vymohl zdvojnásobení platu a naturálních dávek. Rada nebyla schopna danou částku pokrýt a psala české komoře, že je schopna pokrýt roční plat 500 kop grošů, 24 strychů žita, 2 strychů hrachu, 4 strychy ječmene, 10 strychů ovsa, 100 žejdlíků másla, 4 sýry, krmného vepře, 4 věrtelů soli pražské míry, 12 věrtelů bílého piva a otop. Blovský naproti tomu žádal 700 kop grošů, 30 strychů žita, 150

³⁴⁴ „Kdyby pan děkan podle pravidla svatého Pavla krácel a do něho se vhlídl, maje své slušné opatření a také oděv počestný, nad to vše i jiné potřeby“; TAMTÉŽ.

³⁴⁵ „Sedm věrtelů starého vína a piva, 2 strychy hrachu, 2 strychy ječmene, 70 žejdlíků másla, každý pátek džbánky smetany a mléka, dříví spotřebu, dále po jednom zlatém z dvoru Kvíčkého a Trpoměšského a rovněž tolik od městských poddaných“; TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 333.

³⁴⁶ Jelikož jsem nenalezl podobné vylíčení dané události v jiných pramenech, ostatní autoři pouze nekriticky přebírali z Komenského a v listinném materiálu se žádná poznámka nedochovala, uvádím zde historku pouze pro zajímavost. Příběh má totiž ve svém vyznění jasně propagandistické rysy. Komenský v 53. kapitole své knihy událost popsal takto: „Mezi těmi komisaři v kraji slánském a litoměřickém byl Jiřík Michna, kterýž s houfem jezdců po městech jezdil. Ten den do Slaného přijev na den sv. Kateřiny, šel do kostela a tam děkana jich, M. Jana Kaupilia, muže učeného a v duchu horlivého, před oltářem, když evangelium četl, uzřev, skrze jednoho z svých, aby mlčel, poroučel. Když pak on přece četl, přistoupiv sám s dobytým kordem vykřikl: „Ničemný predikante, přestaň žvátí!“ a přitom mu mocí týmž kordem z rukou mu Bibli vyrazil. Tu kněz očí, rukou a hlasu pozdvihl, „běda, běda Vám!“ opětoval, „kteříž do království Božího nevcházíte, a těm, kteří by vcházeti chtěli, bráníte, běda, běda Vám!“ ale z toho se jen smáli a naň sáhše jej chytili, sem i tam jím strkajíce. Když on zase hlasem volal, řka: „Ját' pro jméno Ježíše Krista, Pána mého všecko to i cokoli jiného trpěti hotov jsem“, tedy někdo z nich ta slova na lehkost a posměch opětoval: „Pána Ježíše, pána Ježíše – my máme pána císaře!“ Mezitím lid zděšený plakal.“; V. FIALA, *Slaný*, s. 58. Celý text Historie o těžkých protivenstvích církve české je také zpřístupněn na <http://citanka.cz/komensky>.

³⁴⁷ T. V. BÍLEK, *Reformace katolická*, s. 30.

žejdlíků másla, 8 sviní, 2 vepře a 24 sudů piva.³⁴⁸ Poté, co zjistil, že ekonomicky vyčerpané město by nebylo schopné vyšší plat odvádět, spokojil se s návrhem měšťanů. Na přesné odvádění plateb dohlížel smečenský hejtman Mikuláš Hanžburský z Kopečka. V únoru 1627 konšely napomínal, že by „*plat panu děkanovi vycházeti měl*“³⁴⁹ a v červenci znovu upozorňoval „*aby kontribucí na pana děkana odvozována byla*“.³⁵⁰

Jedním z „rekatolizačních“ opatření bylo také vkládání vojska do měst. I ve Slaném se po Bílé hoře usídlili vojáci, ti však na měšťany ve věcech víry nijak netlačili. Změny nastaly až v září 1622, kdy se poprvé objevila vystoupení nových správců města proti nekatolickému živlu.³⁵¹ O dva měsíce později přijeli z Liechtensteinova rozkazu Jiří Vilém Michna z Vacínova a Oldřich Bechyně z Lažan, aby zabavili cennosti z kostela sv. Gotharda.³⁵² Při této příležitosti obnovili i městskou radu, do jejíhož čela postavili katolíka Jana Kašovského.³⁵³ Ten si sice uzurpoval prvenství v tomto správním celku, když nedovolil ostatním konšelům zasedat v čele rady na pozici purkmistra,³⁵⁴ ve věcech víry se ale neangažoval. Opravdový tlak na změnu víry započal až s přechodem města do zástavního vlastnictví Jaroslava Bořity z Martinic.

Smečenský pán byl již v předbělohorské době horlivým šířitelem mariánského kultu. Spolu s Vilémem Slavatou z Chlumu a Košumberka vykonal roku 1610 pout' do Staré Boleslavi, kde byl proslulý mariánský reliéf, jež pražští jezuité prohlásili za ochranné Paládium Země české. Jeho víra ještě zesílila poté, co byl 23. května 1618 vyhozen z oken

³⁴⁸ V FIALA, *Slaný*, s. 102.

³⁴⁹ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 58, fol. 36.

³⁵⁰ TAMTÉŽ, fol. 61.

³⁵¹ „*Krčmář želenskej, že jest muzice dopustil hráti vo posvícení proti záповědi pana děkana, jest do vězení dán*“; SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol. 371.

³⁵² „*Léta 1622 v pátek den s[vat]é Kateřiny z inventování kostelních věcí z kostela s[vatéh]o Gottharta v městě Slaném.[...] Tyto všecky věci jsou od urozeného pana pana Jiřtha Vílma Michny z Vacínova a statečného Jeho Milosti Císařské komisaře a rady nad apelacemi, l též urozeného a statečného rytíře pana Voldřicha Bechyni z Lažan a Prokopa Tendle z Balkova, písaře komorního, na poručení jeho milosti knížecí císařské z města Slaného do Prahy vyzdvíženy podle nadepsaného inventáře*“; TAMTÉŽ, fol. 376.

³⁵³ TAMTÉŽ, fol. 376'.

³⁵⁴ TAMTÉŽ, fol. 377, 379, 379', 381', 385', 391, 393.

České kanceláře na Pražském hradě. Svou záchranu připsal právě Panně Marii.³⁵⁵ Bohorodička také měla pomoci k vítězství vojska Katolické ligy v bitvě na Bílé hoře 8. listopadu 1620. Za veškerá dobrodiní, která Jaroslavu Bořitovi poskytla, se smečenský pán zavázal celý svůj budoucí život zasvětit službě ke cti a chvále Boží.³⁵⁶ Přivést tedy slánské měšťany k „pravé“ víře bylo jeho prvořadým úkolem.

„Rekatolizace“ na smečenském panství, jehož se Slaný stal součástí, byla nesena vrchnostenskými úředníky. Nejaktivnější byl v tlaku na slánské měšťany hraběcí hejtman Mikuláš Hanžburský z Kopečka. Zodpovídal nejen za hladký běh správy, kde vzal do svých rukou veškeré rozhodování o chodu města včetně zpečetování listin,³⁵⁷ ale jeho činnost zasahovala prakticky do všech oblastí každodenního životě měšťanů, a to včetně tak osobní záležitosti, jakou bylo uzavření sňatku.³⁵⁸

Při samotné „rekatolizaci“ šlo většinou o vnějškové projevy zbožnosti než o snahu niterné změny víry. Svědčily o tom obsahy patentů, vydávaných jak Karlem z Liechtensteinu, tak Jaroslavem Bořitou z Martinic. Ve všech bylo zdůrazňováno především zachovávání postů,³⁵⁹ svěcení nedělí³⁶⁰ a pravidelná návštěva mší s absolvováním svatě zpovědi a přijímání.³⁶¹ Zejména návštěvy kostela byly přísně sledovány a Mikuláš Hanžburský z Kopečka nejednou

³⁵⁵ Legenda o záchraně místodržících byla zachycena také na rozměrném oleji, který nechal zhotovit Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. Panna Marie se zde nachází dokonce v centru kompozice. Více Jarmila VACKOVÁ, *O umění nastupující protireformace u nás*, Dějiny a současnost 9, 1967, č. 2, s. 2-4.

³⁵⁶ Jan ŠTOVÍČEK, *Loretánská idea a barokní historismus u Martiniců v době pobělohorské*, in: Jana Petráková – Dana Příbylová (edd.), *Rozpravy o baroku. Umění baroka na území severozápadně od Prahy*, Kladno 1993, s. 14.

³⁵⁷ „*Nechť paní divno není, že psaní toto pečeti městskou není zapečetěno, tj. tím, že ji ve své moci nemáme*“; V. FIALA, *Slaný*, s. 99.

³⁵⁸ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 57, fol., inv. č. 57, fol. 399, 406.

³⁵⁹ „[...] *posty se nezachovávají, nýbrž netoliko v hlavních čtyřdenních dnův postě, ale i v páteční, sobotní a suchý dni, též in vigilis a sumou ve všech těch i jiných rybních dnech všelijakých masných pokrmů požívají, před domy, po ulicích i v hostinských domech obecních pokrmův [masných] požívají*“; TAMTÉŽ, Miltnerova sbírka, nezprac., vrchnostenský patent z 11. září 1628.

³⁶⁰ TAMTÉŽ, vrchnostenský patent z 11. září 1628, patent Karla z Liechtensteina z 31. srpna 1621.

³⁶¹ TAMTÉŽ.

apeloval na konšely, aby kostel pravidelně navštěvovali.³⁶² Vzhledem k tomu, jak často byla nařízení opakována, je zřejmé, že měšťané do kostela moc nechodili.³⁶³

Nejvíce se spor o pravidelné navštěvování kostela vyostřil mezi hejtmanem Mikulášem Hanžburským z Kopečka a primasem Václavem Hanžburským. Slánský primas si totiž zvolil zajímavou rezistenční strategii. Aby zamaskoval, že není přítomen v kostele, posílal na své místo v lavici jinou osobu.³⁶⁴ Hejtman se na něj obořil, protože „*jsouce první ve městě, že by na sobě dobrej příklad dáti měl, aby jinačí z obecného lidu do kostela chodili*“.³⁶⁵ Zajímavě také odpověděl na konšelovu odpověď, že „*náboženství pod obojí způsobou starobylého jest*“.³⁶⁶ Zcela svou odpovědí odhalil, že vnějškové projevy víry byly v momentální situaci mnohem důležitější než skutečná niterná změna vyznání Václava Hanžburského. Mikuláš Hanžburský z Kopečka totiž na jeho vyznání „*promluvil, že on jeho k náboženství nenutí, jen aby do kostela chodil a k Pánu Bohu se modlil. Když to vykoná, třebas on v berana anebo kozla věřil*“.³⁶⁷

Další konflikt se rozhořel o slavnosti Božího těla roku 1624. Proti přípravám na tuto festivitu se postavili Jan Jahoda a Jan Blejsa. Jan Jahoda byl vyzván, aby před svým domem postavil k procesí konanému u příležitosti svátku Božího těla oltář. Měšťan ale „*k té velebné slavnosti a svatému procesí maje oltář strojiti jest pryč odešel a potupně a nevázně mluvil*“.³⁶⁸ Jan Blejsa se měl navíc vyjádřit k dané slavnosti, že „*nutí do kostela choditi, i tak k náboženství, jedno vojáky, druhý daněmi a třetí žalářováním*“.³⁶⁹ Před hejtmana zavolali i Beljsovu manželku, která byla obviněna z toho, že nechala pokřtít svého syna protestantským knězem.³⁷⁰ Z pramenu není patrné, kde byl samotný křest proveden. Dorota Blejsová tak buď musela vážit dlouhou cestu do míst, kde se nekatolický kněz skrýval, nebo byl „predikant“ tajně přiveden do Slaného.

³⁶² „*Do chrámu Páně na slovo Boží, aby chodili, obzvláště přední páni, do stolic dolů, které a kůru jsou, tam se posadili a kázání i celou mši svatou vyslechli*“; TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 406

³⁶³ TAMTÉŽ, fol. 407, 417, 431’.

³⁶⁴ „*Pan Václav Hanžburský za odpověď panu hejtmanovi dal, že jest jiného do kostela posílá*“; TAMTÉŽ, fol. 432.

³⁶⁵ TAMTÉŽ.

³⁶⁶ TAMTÉŽ.

³⁶⁷ TAMTÉŽ.

³⁶⁸ TAMTÉŽ, fol. 425’.

³⁶⁹ TAMTÉŽ.

³⁷⁰ TAMTÉŽ, fol. 433.

Jan Jahoda byl donucen zaplatit pokutu 50 kop grošů a delší dobu jej věznili. Zlomit ve své víře se však nenechal. Hraběcím úředníkům řekl, že pokutu rád zaplatí, protože „nepoznává, že by co kdy zhřešiti proti Pánu Bohu [měl]“. ³⁷¹ Na jejich výtky dokonce hrdě odpovídal, že „monstranci svou vlastní má, Krista Ježíše ukřižovaného, kterejž na dřevě kříže pro hříšný pověšen byl a jiné monstrance nežli té na světě není a jiné se klaněti nebude“. ³⁷² Celou situaci nakonec řešil odchodem z města. Jan Blejsa dopadl obdobně. Také zaplatil 50 kop grošů a i on opustil obec. Při výslechu uvedl, že „k Panně Marii ani ke všem svatým nikdy modliti se nebude“. ³⁷³

Zamezit překračování těchto nařízení měl zejména ekonomický tlak. ³⁷⁴ Ještě v červnu 1623 ukázal Jaroslav Bořita svou dobrou vůli, když ponechal městské radě část obecních důchodů k vlastní potřebě. ³⁷⁵ O pět měsíců později již přistoupil k pokutování měšťanů, kteří nechodili do kostela. ³⁷⁶ Své nařízení neváhal podpořit ani hrozbami. ³⁷⁷ Ani ty zřejmě nepomáhaly, protože stejné nařízení vydal ještě v prosinci téhož roku ³⁷⁸ a posléze jej ještě několikrát zopakoval. ³⁷⁹ V únoru 1627 začal pokutovat i nedodržování půstu ³⁸⁰ a zavedl i „novou sbírku každého měsíce na pověžný, aby jeden každý po 3 krejcarech z domu odvozoval“. ³⁸¹ V roce 1631 nakonec odebral měšťanům právo šenkovat víno a pivo. ³⁸² Nutno

³⁷¹ TAMTÉŽ, fol. 455.

³⁷² TAMTÉŽ.

³⁷³ TAMTÉŽ.

³⁷⁴ „[...] pokuta 60 kop grošů míšeňských, dva díly na opravu kostela[...]“; TAMTÉŽ, Miltnerova sbírka, vrchnostenský patent z 11. září 1628.

³⁷⁵ „[...] z handle solního obecního[...], z handle obecního prodeje železa [...], z jinejch věcí obecního důchodu, z jarmarečního důchodu obecního a tržního. Poněvadž z těchto nadepsaných platův běžných a důchodův obecních ouřad města Slaného na placení služeb purkmistrů, dvou písařům radním, servuchovi, varhaníkovi a branným, též na opravu tří kostelův, rathauzu, zdí a bran městských i na jiné všelijaké obecní téhož města potřeby každoročně nemálo nakládati musí, protož já se na ty platy vejš dotčené nepotahujíc, témuž městu k vejš psaným potřebným obecním nákladům slušně je zanechávám“; TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 404.

³⁷⁶ „A kdo by nešel, jednu libru vosku tolikrát, kolikrát zamešká, dáti má“; TAMTÉŽ, fol. 406.

³⁷⁷ „[...] pak že profousům do kostela bráti a je tam voditi káže“; TAMTÉŽ.

³⁷⁸ TAMTÉŽ, fol. 407.

³⁷⁹ TAMTÉŽ, fol. 431.

³⁸⁰ „Půst, aby jej zachovali, pod pokutou 30 kop grosů českých propadení k zádušř“; TAMTÉŽ, inv. č. 58, fol. 36.

³⁸¹ TAMTÉŽ.

podotknout, že měšťané využívali svých dobrých vztahů s brannými a alkohol do města pašovali. Někteří sice neušli trestu, když byli při této činnosti chyceni,³⁸³ ale zákaz samotný velkou váhu neměl.

Daleko tvrdší byl útok na práva měšťanů. Nejprve Martinic pokračoval s dragonádou a vkládáním vojáků do měšťanských domů.³⁸⁴ Větší ránu znamenalo ztráta živností a samotného měšťanství. Výnosem Karla z Liechtensteinu z roku 1624, který dal hrabě Martinic na svých statcích vyhlásit, vypověděl z města mnoho jeho dosavadních obyvatel.³⁸⁵ Z vlastní iniciativy nechal ještě hrabě zabavit majetky některým předním slánským měšťanům. Záměrně zasáhl bývalé radní a nejváženější slánské rodiny.³⁸⁶

Samotný hrabě z Martinic ani vrchnostenští úředníci ale nemohli proti celé obci obstát. Musela se najít účinná pomoc z jejího středu. Pokud by zůstala komunita soudržná a pevná ve svém přesvědčení, katolizace by neměla daný účinek. Vždy se však našla skupina jednotlivců, která vycítila příležitost kariérního postupu či jiného osobního prospěchu. Jan Kalousek začal po hromadném odchodu exulantů v roce 1626 houfně zabavovat jejich majetek, přestěhoval se dokonce do lepšího domu, který zůstal prázdný po odchodu Anny Perníkářky. Žádosti jejich příbuzných o navrácení nemovitostí nebyly nic platné. Marné byly i žádosti samotné Perníkářky po jejím návratu v roce 1632.³⁸⁷ Plně se tak potvrdila slova Daniela Vepřka, který

³⁸² TAMTÉŽ, fol. 270.

³⁸³ Odsouzena byla např. Maruše Řeznice, která „do hraběcího víno pašovala“ nebo Jan Mandelka, který „sud piva hořkého přespolního ukrytě nočního času ze své sladovny přinést davše vyšenkovati dal“; TAMTÉŽ, inv. č. 88, fol. 121, 122.

³⁸⁴ „Simeon Celeryn, Jan Hradecký, Daniel Jelazin a jiný sousedé i toliký vdovy jim dobře známý vyžádavši sobě vstoupení do místa radního, ohláení své šetrné učinili. Poněvadž v takové soužení a trápení od těch vojákův zůstávají, nevědouce sobě již jaké rady dáti“; TAMTÉŽ, inv. č. 57, fol. 422’.

³⁸⁵ „Publikováno poručení J[e]ho M[ilosti] K[nížecí] [...], kterýmž oznamovati ráčí, aby týž všickni, kteří před slavným vítězstvím od léta 1618 až do léta 1624 právo měšťanský dostali i také za obyvatele přijati jsou, toho všeho práva i také měšťanství zbaveni býti a i živnosti jim zapověděny býti mají a z knih městských vymazáni toho dne jsou. Kterýby to osoby byly z rejstříku přiloženého se vyrozumí“; TAMTÉŽ, fol. 424’.

³⁸⁶ „Osobám některým co tak od obce na onen čas prodaného bylo od gruntův, to jim na poručení Jeho Vysoké Hraběcí Milosti odňato jest: Jan Kozák, Jan Špička, Dorota Schodecká, Václav Hanžburský, Václav Pelargus, Adam Zachař, Alžběta Pasecká, Jiřík Zahradník, Jan Veselský, Martin Zajíček, Simeon Celeryn, Vít Tuček“; TAMTÉŽ, fol. 425.

³⁸⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 88, kniha soudní 1611-1660, fol. 38’.

si neopomněl poznamenat, že „některým kapsářům pozůstalým v městě dobře bylo a se dařilo, nebo po těch sousedích odešlých domy štracovali a co v nich lepšího býti uznali, sobě brali a naháněli.“³⁸⁸

Kvůli majetku se proti sobě obraceli nezřídka i příbuzní. Kateřina Hanžburská, manželka konšela Jiřího Hanžburského, požívala ve městě zvýšené úcty, v komunitě nekatolíků měla silné postavení.³⁸⁹ Touha po majetku však byla silnější než vztahy, jež navázala s ostatními měšťany. Z roku 1626 se zachovala suplika adresovaná hraběnce z Martinic, v níž Kateřina žádala o spravedlivé navrácení majetku po zesnulém švagrovi Janu Hanžburském.³⁹⁰ Svou prosbu ale neváhala podpořit pomluvami na adresu vdovy Doroty Jeptiškové-Hanžburské. Nepřímo také poukazovala na možnou nespolehlivost hraběcích úředníků.³⁹¹ V další části své supliky Kateřina přikročila k ještě nevybíravějším prostředkům. Doslova se otočila zády k celé komunitě a prezentovala se ve vrchnostenských očích jako pravověrná katolička, která nesouhlasila s protestantským křtem.³⁹²

Motivace ale nebyly vždy jen zjištné. Někdy šlo o pouhé vyřizování osobních záští. V roce 1623 udal Šimon Myslivec mlynáře Václava Koníčka za „čáry, kouzla a kacírství“. ³⁹³ Ve skutečnosti se tímto způsobem snažil pouze zakrývat nevěru své ženy se zmiňovaným mlynářem.³⁹⁴ V roce 1628 udal Jan Bažanta Jiříka Karubuse z Kutrovic.³⁹⁵ Někdy zůstávali

³⁸⁸ J. B. MILTNER (ed.), *Kalendář*, s. 10.

³⁸⁹ Srov. předchozí kapitolu.

³⁹⁰ SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, Miltnerova sbírka, nezprac., dopis Kateřiny Hanžburské hraběnce z Martinic ze 16. srpna 1626.

³⁹¹ „[...] Dorota, ovdověší po nejprvnějším manželu svém, Jindřichovi Jeptiškovi, téhož Jana, bratra manžela mého, mládence teprve v 18 letech proti vši vůli rodičův jeho přivábila, darujíc toho času panu hejtmanovi Mikuláši z Kopečka 20 [grošů] míš[eňských] a manželce jeho za přímělu jeden dukát, žádajíc za povolení, aby se s ním oddati, dokládajíc toho, že déle čekati nemůže, mohla, což se i stalo“; TAMTÉŽ.

³⁹² „Potomně brzy po veselí (račte, prosím, poníženež odpustiti) aby v 21 nedělích syna porodila. Nemaže na tom dosti, co jest proti přikázání Božímu spáchala, to dítě nejprve nějakému predikantu a knězi nespořádanému, proti patrné záповědi církevní, v soukromí pokřtiti dala, s ním se tajila, i potomně, když to najevo vyšlo, podruhé panu děkanu slánskému téhož syna svého křtiti dala“; TAMTÉŽ.

³⁹³ TAMTÉŽ, inv. č. 88, fol. 113.

³⁹⁴ „A že jest manželku jeho Šimona Myslivce skrze ty čáry a kouzla sobě k vůli připomněl, že jest s ní zle živ byl, smilnil a cizoložil“; TAMTÉŽ.

udavači anonymní, jako tomu bylo v případě udání Lidmily Pružinky: „*Léta 1629, 29. Mart. Lidmila Pružinka musila složiti pokuty 30 kop míš[eňských] a několik neděl ve vězení zůstatí pro žádnou jinou příčinu, nežli proto, že jest sobě dala času postního (byvše nemocna) kousek masa uzeneho uvařiti, kteří zrádci se k tomu nařízení vyslídili a hejtmanu pověděli. Nic jí to, že jest nemocná, a že jest ho ještě nekoštovala, polehčiti nemohlo.*“³⁹⁶

Těm, kteří těžili z napjaté situace ve městě, napomáhal i alkohol. Rozvazoval jazyk a podnapilí měšťané nezřídka polevili ve své obezřetnosti a dali průchod svým nejniternějším hnutím. Na opilost doplatil například soukeník Andres Felč. Řádně posilněn alkoholem se dal v hostinci do hádky s vojákem, který také přebíral. Po vzájemné výměně nadávek osočil rejtar Felče z útoku proti vrchnosti.³⁹⁷ Soukeník se pokusil celou věc zamést pod koberec, ale v hostinci s ním byl i městský rychtář Václav Ron. Ten celou událost nahlásil vrchnosti. V jeho výpovědi jej podpořil také slánský soused Václav Čejbik.³⁹⁸

Pomluvy a udání při katolizačním procesu hrály důležitou roli.³⁹⁹ Napomáhaly rozrušovat síť vzájemných vztahů a účinně nabourávaly rezistenční techniky měšťanů. Prakticky se proti nim nedalo nijak vystoupit nebo se účinně bránit. Vrchnost navíc tuto činnost podporovala a motivovala k ní hmotnými odměnami.⁴⁰⁰ Jak ukázal předchozí text, najít ochotného udavače nebylo obtížné.

³⁹⁵ „*Léta Páně 1628 po neděli druhé adventní Jan Bažant před p[anem] hejtmanem na Jiříka Karbusa z Kutrovic sobě stížnost vedl, že jest jemu, když šel z kostela, posvátných formanů nadal, s tím posměchem mluvíc, co jsou tobě v Praze hubu nabili, neměli jsou tebe bítí, poněvadž posvátných věcí vozíš*“; TAMTÉŽ, fol. 11.

³⁹⁶ J. B. MILTNER (ed.), *Kalendář*, s. 8.

³⁹⁷ „*Tak on, Andres Felč, a ten rejthar měli si jeden druhému zadek líbati, v tom ten soldát přijde k našemu stolu a řeknu mu, ty jsi šelma a zrádce, není při tomto městě většího rebelanta a kundštofýře, jako si ty. Neb jsi mi ty povídal, domníval jsi se, že jsem z tvý roty, že ve dvou nedělích saskej lid sem vpád do země učiní, a tu že budeme míti jinou vrchnost, a tu naši vrchnost, aby ji hrom na kusy rozrazil. Připověděl jsi mi koně dáti, nedal jsi mi nic, abych jen tě neprozradil z tvojími lehkomyšlnými řečmi*“; SOkA Kladno, pracoviště Slaný, AM Slaný, inv. č. 96, kniha svědomí 1629-1656, fol. 61-63.

³⁹⁸ TAMTÉŽ, fol. 61-66.

³⁹⁹ Vycházím z definice, která za urážku či pomluvu považuje jakýkoliv komunikační akt namířený proti jinému člověku, skupině nebo instituci; P. BURKE, *Žebráci*, s. 145.

⁴⁰⁰ „[...] aby jedenkaždý jako věrný a opravdový milovník vrchnosti své milé a dobrého řádu na ty a takové nedůvodné a nevážné řeči a smyšlené rozsívající noviny, o něm nám toho v známost uvedl, osobu jmenoval a co jest o něho a kdy toho mluveno vyjevil, má to v tejnosti zůstávati, ale i za to jisté

Za celou dobu, ohlédneme-li od krátkodobého saského vpádu, se slánští konšelé pokusili jedinkrát vyvázat ze zástavy. Roku 1627 adresovali císaři Ferdinandovi list, ve kterém jej požádali o zrušení zástavy.⁴⁰¹ Panovník jejich prosbě nevyhověl a Slaný tak ztratil svá práva na dlouhých 200 let.

milosti a slušné odměny dosáhnouti může“; SOKA Kladno, pracoviště Slaný, Miltnerova sbírka, nezprac., patent Karla z Liechtensteinu z 31. srpna 1621.

⁴⁰¹ *„Za tou příčinou jak správce našeho duchovního žákovstva, chudé lidi, špitály nač vychovávatí nemáme, cesty, mosty, zdi městské, brány a jiné rozličné potřebné věci a příležitosti velký nedostatek trpěti a zkázu bráti musejí. K tomu dobrodincové naši sum svých a otrokův od nás míti žádají. Za kteroužto příčinou na svá kolena k nohám Vaší Milosti Císařské za to pro božské milosrdenství v poníženosti pokorně žádáme, že na nás, zarmoucené, okem milosrdenství svého popatřiti, na nás padlé přijíti, privilegi, zádušní věci, dědictví, vesnice a živnost obci naší milostivě z štědrosti své císařské, tak abychom jako mrtví z prachu země oživnouti a povstati, duchovní a politické věci řídití mohli“; TAMTÉŽ, Miltnerova sbírka, nezprac., koncept dopisu městské rady císaři Ferdinandovi ze 13. ledna 1627*

6. Závěr

Slaný byl královským městem, které pro svou účast ve stavovském povstání v letech 1618-1620 ztratilo své privilegované postavení a stalo se po jednoleté správě Karla z Liechtensteinu roku 1623 vrchnostenským městem ve správě Jaroslava Bořity z Martinic. Ten zasáhl do většiny oblastí každodenního života slánských měšťanů, ať již šlo o fungování městské samosprávy, sociální zázemí měšťanů či o jejich vyznání.

Před rokem 1623 byla nejdůležitějším samosprávným celkem městská rada. Typický pro ni byl stálý okruh osob, který se prakticky neměnil. Členové rady spolu byli provázáni hustou sítí formálních a neformálních vztahů, jak příbuzenských, tak majetkových. Tyto vazby byly dynamickou složkou, která se neustále proměňovala. Nezřídka se stávalo, že bývalí spojenci či příbuzní stanuli proti sobě. Příkladem mohl být spor mezi Václavem Hanžburským a Pavlem Rauchovanským, kteří, ač švagři, se několik let soudili o odkázané pozemky. Fungování rady sestávalo z řady rituálních úkonů, jejichž naplňování udržovalo celou obec v chodu. Jakékoliv vystoupení proti tomuto zaběhnutému úzu bylo nežádoucí a konšelé se mu snažili za každou cenu vyhnout. Poradní sbor městské rady tvořili obecní starší. Tento správní celek byl otevřenější než městská rada a nebyl zdaleka tak vyhledávaným působištěm. Rekrutovali se z něj budoucí členové městské rady, čehož úzký okruh měšťanů využíval a působením v tomto správním orgánu se snažil proniknout mezi konšely. Třetím sborem byli volenci. Jednalo se o nejproměnlivější složku městské samosprávy, která prakticky nedisponovala reálnou mocí.

Dohledem nad městskou správou byl pověřen královský rychtář. Jeho role byla mizivá, protože jej radní většinou vybírali ze svého středu. Navíc jej k radním poutaly formální a neformální svazky, které získal již během svého působení v radě nebo po nástupu do funkce královského rychtáře. Pokud se radě protivil, jako například Vilém Modletický, odkázali jej konšelé do patřičných mezí.

Po roce 1622 došlo k rozrušení sociálních vazeb uvnitř samosprávných celků a citelným změnám v každodenní praxi. Byly zrušeny oba pomocné správní celky a veškeré kompetence se dostaly do rukou vrchnostenských úředníků. Ti spolupracovali s novými konšely, kteří nastoupili na uprázdněné posty po odvolaných radních. Konšel Jan Kašovský se stal exponentem nové moci a uzurpoval si většinu rozhodovacích pravomocí pro sebe.

Změna statutu města a katolizační tlak se promítly i do kmotrovských vazeb slánských měšťanů a členů městské rady. Před rokem 1622 se konšelé a jejich manželky společně

účastnili bezmála poloviny křtů. Zcela běžné byly kmotrovské vazby uvnitř první městské rady, kdy se příbuzensky spřízňovali všichni členové rady. Zároveň bylo možné vysledovat i úzké vazby některých radních s osobami císařského rychtáře. Ve dvou sledovaných případech dokonce osoba nejprve zasedala v městské radě, a teprve poté byla za císařského rychtáře zvolena. Na společenských závazcích svých mužů se nemalou měrou podílely i jejich manželky.

Po roce 1622 bylo možné sledovat vznik dvou uzavřených komunit „starých“ a „nových“ konšelů. U první skupiny byla zřejmá snaha posilovat dřívější vzájemné kmotrovské vazby, evidentní byl i příklon starousedlíků k těmto konšelům. U těchto „starých“ radních se do budování vzájemné sítě vztahů zapojovaly i manželky, po roce 1625 se jednalo o osobu Alžběty Špičkové, která byla jako jediná z konšelských manželek zvána ke křestnímu obřadu. Zajímavá byla i role Kateřiny Hanžburské, která se stala symbolem staré, odcházející doby města.

Pro druhou skupinu byla typická snaha vytvořit si kmotrovské vazby mezi sebou navzájem a kmotrovstvím se spříznit s vrchnostenskými úředníky. Ženy těchto mužů hrály v záležitostech nepokrevních svazků druhořadou roli. Při budování identity obou skupin hrála klíčovou roli konfesijní otázka, která osoby, v dřívější době spřízněné kmotrovstvím, stavěla proti sobě.

Po emigraci roku 1626 se komunita budovaná kolem „starých“ radních ještě více stmelila. Toto období vzájemnosti však trvalo pouhé tři roky. V roce 1629 se začaly vztahy postupně rozvolňovat, i bývalí nekatolíci, kteří se až do této doby hlásili k „*víře svých otců*“, začali budovat novou síť sociálních vazeb vně nekatolické komunity a snažili se také spříznit s vrchnostenskými úředníky a nově osedlými katolíky.

Roky 1630-1632 se staly dobou návratu emigrantů, kteří těžili ze saského vpádu do Čech. Slánští měšťané se vrátili k preferenci „starých“ konšelů, znovu se začalo křtít podle nekatolického ritu. S tím souvisela i změna matričního zápisu a počet osob přítomných při křestním obřadu. S počátkem okupace města císařskou armádou v květnu 1632 byli rebelové předchozích dvou let potrestáni. „Staří“ konšelé si i nadále upevňovali vazby mezi sebou, ostatní měšťané je však již jako kmotry nevyhledávali. Patrná byla opětovná snaha navazovat kontakty s vrchnostenskými úředníky. Stranou však zůstávali i „noví“ konšelé.

Při vlastní „rekatolizaci“ se snažil Jaroslav Bořita z Martinic působit na měšťany zejména ekonomickým a právním tlakem. Většinu opatření neprováděl sám, ale přenesl své pravomoci na hejtmana Mikuláše Hanžburského z Kopečka, který postupoval proti nekatolickému

obyvatelstvu. Jeho prvořadým úkolem nebylo niterné obracení měšťanů na katolickou víru, ale pokus o změnu vnějškového vystupování členů městské obce.

Samotní nositelé „rekatolizace“ by bez účinné pomoci zevnitř obce neobstáli. Důležitou roli při „rekatolizačním“ procesu sehrála udání a pomluvy. Tyto prostředky se staly účinnou zbraní pro ty osoby, které se snažily obohatit na úkor ostatních měšťanů, vytěžit z dané situace kariérní postup nebo si jednoduše vyřídit staré účty. Ani bývalí pravověrní nekatolíci, kteří požívali ve městě zvýšené úcty, jako např. Kateřina Hanžburská, neváhali pro osobní obohacení zradit svou starou víru. „Rekatolizace“ tak přispěla k rozvolnění tradičních vazeb uvnitř městské obce. Silně se dotkla i poměru městské rady k vlastní duchovní správě, kdy zcela omezila vliv konšelů na děkana a naopak podřídila měšťany jemu.

Soupis pramenů a literatury

Nevydané prameny

Státní oblastní archiv Praha

Sbírka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj, farní úřad Slaný

matrika Slaný 1 (narození 1597 – 1617, oddaní 1595 – 1617)

matrika Slaný 2 (portfolio)

Státní okresní archiv Kladno

pracoviště Slaný

Archiv města Slaný

inv. č. 56, manuál radní 1595 – 1612

inv. č. 57, manuál radní 1613 – 1624

inv. č. 58, manuál radní 1625 – 1638

inv. č. 68, notulář listů 1616-1623

inv. č. 69, notulář listů poselacích 1610-1626

inv. č. 82, kniha kšaftů 1572 – 1682

inv. č. 88, kniha soudní 1611-1660

inv. č. 96, kniha svědomí 1629-1656

Miltnerova sbírka, nezprac.

Vydané prameny

BOBKOVÁ, Lenka (ed.), Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639, Praha 1999.

HRDLIČKA, Josef (ed.), Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova, České Budějovice 2003.

MILTNER, Jan Bohuslav (ed.), Kalendář historický Daniela Vepřka, měšťenína slánského, in: Výroční zpráva gymnasia v Hradci Králové 1883, s. 1-19.

ŠUBERT, Václav (ed.), Apologie druhá stavův Království českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí spůsobou přijímajících, která roku 1618 na ospravedlnění Čechův před Evropou od týchž pánův stavův v českém i německém jazyku tiskem vydaná, Praha 1862.

Literatura

- BÍLEK, Tomáš Václav, Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v Království českém po bitvě bělohorské, Praha 1892.
- BÍLEK, Tomáš Václav, Tovaryšstvo Ježíšovo a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště, Praha 1896.
- BURKE, Peter, Žebráci, šarlatáni, papežové. Historická antropologie raně novověké Itálie. Eseje o vnímání a komunikaci, Praha 2007.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk, Člověk českého raného novověku, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Člověk českého raného novověku, Praha 2007, s. 9-53.
- BŮŽEK, Václav, „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, Český časopis historický 100, 2002, s. 229-264.
- CATALANO, Alessandro, „Příběh jednoho mýtu: Bernard Ignác z Martinic – kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu – jezuité“, in: Václav Příbyl – Dana Příbylová (edd.), Slánské rozhovory 2005 - Itálie, Slaný 2006, s. 25-34.
- ČÁŇOVÁ, Eliška, Počátky rekatolizace ve Středočeském kraji, Středočeský sborník historický 7, 1972, s. 61-75.
- ČÁŇOVÁ, Eliška, Rekatolizace ve Středočeském kraji, Středočeský sborník historický 11, 1976, s. 65-85.
- ČÁŇOVÁ, Eliška, Vývoj pražské arcidiecéze v době násilné rekatolizace Čech (1620-1671), Sborník archivních prací 35, 1958, s. 486-667.
- ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.), Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci, Praha 2003.
- ČORNEJOVÁ, Ivana, Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách, Praha 1995.
- DÜLMEN, Richard van, Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly, Praha 2002.
- FIALA, Václav, Slaný v letech 1618 – 1632. České město za třicetileté války, Rozpravy Královské české společnosti nauk, Třída filosoficko - historicky jazykozpytná, Nová řada VIII/1, Praha 1925.
- FIALOVÁ, Ludmila a kol., Dějiny obyvatelstva českých zemí, Praha 1996.
- FRANCEK, Jindřich (ed.), Rekatolizace v českých zemích. Sborník příspěvků z konference v Jičíně, Pardubice 1995.
- GENNEP, Arnold van, Přechodové rituály. Systematické studium rituálů, Praha 1997.
- GINDELY, Anton, Dějiny českého povstání 1618 I.- IV., Praha 1870-1880.

- GRULICH, Josef, „Slavnostní okamžiky“ – svatební a křestní obřad v období raného novověku. (Závěry tridentského koncilu a pražské synody ve světle jihočeských matričních zápisů z 2. poloviny 17. století), *Historická demografie* 24, 2000, s. 49-82.
- HANZAL, Josef, Rekatolizace v Čechách – její historický smysl a význam, *Sborník historický* 37, 1990, s. 37-91.
- HLAVÁČEK, Ivan, Zákonodárné dílo Pavla Kristiána Koldína z Koldína a městská diplomatika, in: Karel Malý (ed.), *Městské právo v 16.-18. století v Evropě*. Sborník příspěvku z mezinárodní konference uspořádané právní fakultou UK ve dnech 25.-27. září 1979 v Praze, Praha 1982, s. 279-288.
- HRDLIČKA, Josef, Die (Re-) Katholisierung lokaler Amtsträger in Böhmen: Konfession oder Disziplin?, in: Rudolf Leeb – Susanne Claudine Pils – Thomas Winkelbauer (Hg.), *Staatsmacht und Seelenheil. Gegenreformation und Gehirmprotestantismus in der Habsburgermonarchie*, Wien-München 2007, s. 357-366.
- HRDLIČKA, Josef, Historická antropologie pro „střední třídu“? Možnosti a limity antropologických přístupů ke studiu společnosti vrchnostenských měst v raném novověku, in: Martin Nodl – Daniela Tinková (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007, 215-235.
- HRDLIČKA, Josef, Měšťan, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 139-165.
- HRDLIČKA, Josef, Otázky bez odpovědí, aneb konsensuální ticho při obnovách městských rad v raně novověkých Čechách, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007, s. 187-220. (= Opera historica 12)
- HULÍNSKÝ, Jindřich, Slánský primas Jiří Vojna (Polemios) a jeho doba, *Slánský obzor* 22, 1914, s. 29.
- HULÍNSKÝ, Jindřich, Slánští kališníci. Dvě historické črty z patnáctého věku, *Slánský obzor* 31, 1923, s. 38-53.
- JANÁČEK, Josef, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547 I./II.*, Praha 1984.
- JORDÁNKOVÁ, Hana – SULITKOVÁ, Lidmila, Brněnská městská kancelář v předbělohorském období. (Prosopografická a diplomatická studie), *Sborník archivních prací* 45, 1995, s. 291-510.
- KASTNER, Quido, Městská správa v Litoměřicích v 16. století, in: Petr Vorel (ed.), *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie*, Pardubice – Praha 1999, s. 135-144.

- KŘESADLO, Karel, Slaný od prvních zpráv do Bílé hory, in: *Kniha o Slaném*, Slaný 1994, s. 43-64.
- KŘESADLO, Karel, *Správa a soudnictví ve Slaném v polovině 16. století*, *Středočeský sborník historický* 10, 1975, s. 173-182.
- LACINA, Josef, *Paměti královského města Slaného I. Za svobody i v porobě*, Slaný 1885.
- LÍVA, Václav, *Studie o Praze pobělohorské. Rekatolisace*, *Sborník k příspěvkům hlavního města Prahy* 7, 1933, s. 1-120.
- MAREŠOVÁ, Marie, *Přebělohorské matriky ze Středočeského kraje*, *Středočeský sborník historický* 7, 1972, s. 91-108.
- MAUR, Eduard, *Urbanizace Čech v raném novověku*, *Historická demografie* 25, 2001, s. 5 - 64.
- MAUR, Eduard, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, *Historická demografie* 6, 1972, s. 40-59.
- MELKESOVÁ, Miroslava, *Adhiberi solent, qui compatres vocantur. Kmotrovství ve venkovském prostředí raného novověku na základě výzkumu chýnovské farnosti*, *Historická demografie* 27, 2003, s. 63-120.
- MELKESOVÁ, Miroslava, *Geografický horizont křtů v polovině 17. století na Chýnovsku*, *Historická demografie* 30 – suplement, 2006, s. 205-242.
- MENDELOVÁ, Jaroslava, *Rady Nového a Starého Města pražského v letech 1547-1602*, in: Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), *Pražské městske elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil*, Praha 2004, s. 97-105.
- MIKULEC, Jiří, 31. 7. 1627. *Rekatolizace šlechty v Čechách. Čí je země, toho je i náboženství*, Praha 2005.
- MIKULEC, Jiří, *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*, Praha 1992.
- MUIR, Edward, *Ritual in Early Modern Europe*, Cambridge 2005².
- OPOČENSKÝ, Hanuš, *Protireformace v Čechách po bitvě na Bílé hoře*, Praha 1921.
- PETRÁŇ, Josef, *Staroměstská exekuce. Několik stránek z dějin povstání feudálních stavů proti Habsburkům v letech 1618-1620*, Praha 1971.
- PŘIBYL, Vladimír, *Františkánský klášter ve Slaném 1655 – 1950*, Slaný 2005.
- ROUBÍK, František, *Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 až 1783*, *Sborník k dějinám hlavního města Prahy* 6, 1930, s. 265-355.
- RYANTOVÁ, Marie, *Ladislav II. Popel z Lobkovic jako první prezident apelačního soudu*, in: Petr Vorel (ed.), *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie*, Pardubice – Praha 1999, s. 185-204.

- RYBIČKA, Antonín, Pan Jaroslav Bořita z Martinic a město jeho Munciffaj v letech 1600-1612, in: Zprávy o zasedání Královské české společnosti nauk v Praze 1882, s. 94-101.
- SEMOTANOVÁ, Eva, Historický atlas měst českých VI. Slaný, Praha – Kladno 1998.
- SPÁČIL, Vladimír, Písaři a kancelář města Olomouce do roku 1786, Olomouc 2001.
- ŠŤOVÍČEK, Jan, Loretánská idea a barokní historismus u Martiniců v době pobělohorské, in: Jana Petráková – Dana Příbylová (edd.), Rozpravy o baroku. Umění baroka na území severozápadně od Prahy, Kladno 1993, s. 14-21.
- ŠŤOVÍČEK, Jan, Slaný v době pobělohorské, in: Kniha o Slaném, Slaný 1994, s. 65-77.
- ŠVÁB, František, Panství smečenské, Slánský obzor 31, 1923, s. 3-20; Slánský obzor 32, 1924, s. 3-22.
- VACEK, František, Slánští ve válkách husitských, Slánský obzor 1, 1893, s. 14-20.
- VACKOVÁ, Jarmila, O umění nastupující protireformace u nás, Dějiny a současnost 9, 1967, č. 2, s. 2-4.
- VOLF, Miloslav, Jaroslav Bořita z Martinic po defenestraci, Středočeský sborník historický 7, 1972, s. 76-90.
- WINKELBAUER, Thomas, Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století, Český časopis historický 98, 2000, s. 476-540.
- ZEMEK, Petr, Reformace, protireformace a rozvinutí protireformačního katolictví v Uherském Brodě – křesťanská víra v proměnách času, Uherský Brod 2006.
- ŽEMLIČKA, Josef, Slaný – pozdní vznik jednoho královského města, in: Josef Žemlička–Vladimír Příbyl (edd.), Slaný: české město ve středověku. Sborník příspěvků z kolokvia k 700. výročí královského města Slaného, Kladno 1997, s. 7-23.

Internetové odkazy

<http://citanka.cz/komensky>

Přílohy

Příloha 1 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1610

Příloha 2 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1611

Příloha 3 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1612

Příloha 4 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1613

Příloha 5 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1614

Příloha 6 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1615

Příloha 7 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1616

Příloha 8 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1617

Příloha 9 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1619

Příloha 10 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1620

Příloha 11 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1623

Příloha 12 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1624

Příloha 13 Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1627

Příloha 14 Panna Marie zachraňuje defenestrované místodržící, Jindřichův Hradec

Příloha 1 *)

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1610

Václav Hanžburský, primas + Dorota	Anna	Jan Měříčnick
Modestus Veselský		Mikoláš Vodvářka + Anna
Jiřík Bílinský + Dorota		Daniel Moucha + Anna
Jindřich Arnošt + Dorota		Vilím Modletický + Kateřina
Jiřík Schodecký + Alžběta		Jiřík Žďárskej + Kateřina
Václav Kozák + Dorota	Lidmila	Pavel Rochovanský

*) V následujících schématech jsou zaznamenány kmotrovské vazby členů městské rady. Pořadí ve schématu odpovídá pořadí, v němž byli konšelé zvoleni do městské rady. Za znaménkem plus pak figuruje jméno jejich manželky. Osoby, u nichž toto jméno není uvedeno, ovdověly. U párů, jimž se narodilo v daném roce dítě, je toto poznamenáno ve stejném řádku vpravo. Rodiče jsou pak ohraničení stejnou barvou, jakou je napsáno jméno dítěte; touž barvou jsou pak označeni i jeho/její kmotři a kmotry příslušející k radě. Byla-li osoba přítomna více křtům, popř. byla přítomna křtu a v témž roce se jí i narodilo dítě, volím kombinaci ohraničení a výplně.

Příloha 2

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1611

Václav Hanžburský, primas + Dorota

Jiřík Bílinský + Dorota

Jindřich Arnošt + Dorota

M. Jiřík Žďárský

Václav Kozák + Dorota

Jan Měříčnick

Mikoláš Vodvářka

Jan Veselský + Anna

Daniel Moucha + Anna

Pavel Rauchovanský

Matouš Nemina + Anna Kateřina

Jan Špička + Alžběta Kateřina

Jindřich

Příloha 3

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1612

Václav Hanžburský, primas + Dorota	Mandelena	Mikoláš Vodvářka
Jiřík Bílinský + Dorota		Jan Veselský + Anna
Jindřich Arnošt + Dorota	Alžběta	Daniel Moucha + Anna
M. Jiřík Žďárský		Pavel Rauchovanský + Dorota
Václav Kozák + Dorota	Lidmila	Matouš Nemina + Anna
Jan Měřičník		Jan Špička + Alžběta Daniel

Příloha 4

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1613

Václav Hanžburský, primas + Dorota

Jiřík Bílinský + Dorota

Jindřich Arnošt + Dorota

M. Jiřík Žďárský

Jan Měříčnický

Mikoláš Vodvářka

Jan Veselský + Anna

Daniel Moucha + Anna

Pavel Rauchovanský + Dorota Jan Jiří

Matouš Nemina + Anna

Jan Špička + Alžběta

Matěj Špitálský + Lidmila

Příloha 5

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1614

Václav Hanžburský, primas + Dorota

Daniel Moucha + Anna

Jiřík Bílinský + Dorota

Matouš Nemina + Anna

Jindřich Arnošt + Dorota

Jan Špička + Alžběta

Lidmila

M. Jiřík Žďárský

Matěj Špitálský + Lidmila

Anna

Jan Veselský + Anna

Martin Majer + Magdalena

Mikoláš Vodvářka + Dorota

Pavel Rauchovanský + Dorota

Pavel

Příloha 6

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1615

Václav Hanžburský, primas + Dorota

Jiřík Vojna + Kateřina

Jiřík Bílinský + Dorota

Jindřich Arnošt + Dorota

M. Jiřík Žďárský

Jan Veselský + Anna

Daniel Moucha + Anna

Pavel Rauchovanský + Dorota

Matouš Nemina + Anna

Jan Špička + Alžběta

Václav

Matěj Špitálský + Lidmila

Jan

Martin Majer + Mandalena

Příloha 7

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1616

Václav Hanžburský, primas + Dorota

Jiřík Vojna + Kateřina

Jiřík Bílinský + Dorota

Jindřich Arnošt + Dorota

M. Jiřík Žďárský

Jan Veselský + Anna

Daniel Moucha + Anna

Pavel Rauchovanský + Dorota Dorota

Matouš Nemina + Anna Anna

Matěj Špitálský + Lidmila Lidmila

Martin Majer + Mandalena

Václav Linhart + Kateřina Mandalena

Příloha 8

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1617

Jiřík Vojna, primas + Kateřina

[Václav Hanžburský](#) + Dorota

Jiřík Bílinský + Dorota

Jindřich Arnošt + Dorota

M. Jiřík Žďárský

Jan Veselský + Anna

Pavel Rauchovanský + Dorota

Matěj Špitálský + Lidmila

[Martin Majer](#) + Mandalena

[Jan Špička + Alžběta](#) [Daniel Celestin](#)

Václav Linhart + Kateřina

Petr Vlček + Anyžka

Příloha 9

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1619

Václav Hanžburský + Dorota

Jindřich Arnošt + Dorota

Jan Veselský + Anna

Pavel Rauchovanský + Dorota

Matěj Špitálský + Lidmila

Martin Majer + Mandalena

Jan Špička + Alžběta

Václav Linhart + Kateřina

Jan Hradecký

Adam Zachař

Václav Pelargus + Alžběta

Pavel

Jiří

Příloha 10

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1620

Václav Hanžburský + Dorota

M. Jiří Žďárský + Dorota

Jindřich Arnošt + Dorota

Pavel Rauchovanský + Dorota

Matěj Špitálský + Lidmila

Jan Špička + Alžběta

Václav Linhart + Kateřina

Jan Hradecký

Adam Zachař

Václav Pelargus + Alžběta

M. Jiří Brasidinus + Anna

Daniel Schodecký + Lidmila

Matyáš

Justýna

Daniel

Příloha 11

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1623

Jan Kašovský, primas

Václav Hanžburský + Dorota

M. Jiřík Žďárský + Dorota

Martin Majer + Mandalena

Pavel Rauchovanský + Dorota

Šimon Pasecký

Jakub Smetanka

Jan Veselský + Magdalena

Jiřík Jan

Kateřina

Šimon Barta

Daniel Bílinský + Kateřina

Vít Tuček

Adam Zachař

Jakub Hotárek + Kateřina

Jan Mandelka + Kateřina

Blažej Laňka + Dorota

Vavřinec Voříšek

Příloha 12

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1624

Václav Hanžburský, primas + Dorota

M. Jiřík Žďárský + Dorota

Martin Majer + Mandalena

Pavel Rauchovanský + Dorota

Šimon Pasecký

Jakub Smetanka

Jan Veselský + Magdalena

Šimon Barta

Daniel Bílinský + Kateřina

Vít Tuček

Adam Zachař

Jakub Hotárek + Kateřina

Jan Mandelka + Kateřina

Blažej Laňka + Dorota

Vavřinec Voříšek

Anna

Příloha 13

Vzájemné kmotrovské vazby členů městské rady a jejich manželek v roce 1627

Jan Špička, primas + Alžběta

Karel Zikmund + Dorota

Jan Šultys + Anna

Vít Špalíček + Dorota

Petr Vlček + Anyžka

Jiřík Hanžburský

Josef Písecký

Jiřík Trčka

Jan Vranský

Adam Zachař

Václav Slavíček

Matyáš Žlutický + Zuzana Jan

Příloha 14 Panna Marie zachraňuje defenestrované místodržící, Jindřichův Hradec